

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗУБКО ВІТАЛІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.9.351.4:746(477)(043)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ
УКРАЇНИ**

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В.О. Зубко

Науковий керівник – **Дубинський Олег Юрійович**,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України

АНОТАЦІЯ

Зубко В.О. Публічне адміністрування в продовольчій сфері України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні. Здійснено дослідження стану та розвитку наукової думки за темою дисертації, в результаті чого встановлено відсутність комплексних робіт, присвячених безпосередньо проблематиці публічного адміністрування в продовольчій сфері. Структуровано методологію проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері за предметним критерієм.

Визначено, що вплив адміністративно-правового регулювання на продовольчу сферу характеризуватиметься сукупністю загальних ознак, опосередкованих загальними механізмами дії адміністративно-правових норм та спеціальних ознак, що специфікують їх прояв у продовольчій сфері. Констатовано, що в межах продовольчої сфери норми адміністративно-правового характеру матимуть вплив лише на конкретні суспільні відносини, до яких може бути застосовано адміністративний вплив та які попередньо можуть визначатись як правовідносини в продовольчій сфері.

Проаналізовано конституційні засади, міжнародні договори, закони, підзаконні нормативно-правові акти в продовольчій сфері. Запропоновано систематизувати акти законодавства в продовольчій сфері за такими основними напрямками, як: 1) загальні засади; 2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 3) державний контроль; 4) безпечність; 5) органічне виробництво; 6) зерно та ринок зерна (зокрема, Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні»); 7) державна

підтримка та захист прав споживача; 8) про безпеку окремих категорій продуктів.

Зазначено, що особливості правового регулювання в умовах воєнного стану полягають у динаміці внесення змін у законодавство в продовольчій сфері, впровадженні нових норм та вимог. Про значний вплив воєнного стану на продовольчу безпеку також свідчить прийняття 24 березня 2022 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-IX, який набув чинності 7 квітня 2022 року.

Встановлено, що до продовольчої сфери як об'єкта адміністративно-правового впливу буде застосовано відповідні інструменти та методи публічного адміністрування, що відображатимуть виконавчо-розпорядчий вплив держави через діяльність уповноважених нею суб'єктів.

Запропоновано авторське визначення поняття «публічне адміністрування продовольчої сфери» як сукупність державно-управлінських, безпекових, організаційних, правових, економічних та соціальних заходів, що здійснюються державними органами та іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, регулювання виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, а також створення умов для сталого розвитку сільського господарства та харчової промисловості.

Відзначено, що поняття «продовольча сфера» та «продовольча безпека» співвідноситимуться як «об'єкт захисту» та «зміст захисту». Встановлено, що продовольча сфера є сукупністю суспільних відносин, що складаються під час забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Виокремлено правовідносини в межах продовольчої сфери, що є об'єктом адміністративно-правового впливу, а саме ті, що пов'язані із: а) здійсненням владно-розпорядчого впливу на провадження продовольчої

діяльності; б) створенням умов для забезпечення продовольчої безпеки в державі; в) наданням адміністративних послуг; г) здійсненням контрольно-наглядової діяльності; г) юрисдикційно-деліктною діяльністю. Виділено специфічні ознаки, що характеризують продовольчу сферу як об'єкт адміністративно-правового впливу, до яких віднесено: наявність спеціально уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; змістове орієнтування застосовуваних інструментів публічного адміністрування на впорядкування продовольчої сфери; можливість застосування контрольно-наглядових заходів, що визначають порядок дотримання законності в продовольчій сфері; можливість притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення в продовольчій сфері.

Відзначено, що правове регулювання продовольчої сфери в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики. Звернута увага, що наявні проблеми потребують системного вирішення. Відмічено, що для ефективного забезпечення продовольчої безпеки необхідно сформулювати відповідну нормативну базу, забезпечити її ефективне виконання, постійно вдосконалювати законодавство з урахуванням нових викликів та загроз. Важливою також видається кодифікація законодавства у сфері продовольства.

Виокремлено серед основних проблемних питань правового регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану наступне: 1) недостатню чіткість та конкретність деяких норм законодавства; 2) проблеми координації дій різних органів державної влади; 3) відсутність ефективних механізмів контролю за дотриманням законодавства; 4) недостатню увагу до особливостей регіонів, що найбільше постраждали від воєнних дій.

Відзначено, що публічне адміністрування в продовольчій сфері реалізується через застосування правових форм (прийняття нормативних актів; прийняття адміністративних (індивідуальних) актів; укладання

адміністративних договорів; вчинення інших юридично значимих дій) та неправових форм (здійснення організаційних дій; виконання матеріально-технічних операцій) публічного адміністрування. Не виключенням є публічне адміністрування в продовольчій сфері.

Доведено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування, як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів. Наведено як приклад низку прийнятих нормативно-правових актів, що регулюють продовольчу сферу, а щодо прийняття адміністративних актів – рішення про включення або обґрунтовану відмову у включенні до Реєстру осіб, які здійснюють господарську діяльність з виробництва та маркування дерев'яного пакувального матеріалу, рішення Держпродспоживслужби про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, передбачене ст. 167 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів».

Вказано, що зміст категорії «суб'єкт публічного адміністрування» полягає в тому, що відображає статус суб'єкта владних повноважень, якого законом наділено повноваженнями здійснювати публічне адміністрування, тобто надавати адміністративні послуги чи здійснювати виконавчо-розпорядчу діяльність у зазначеній сфері суспільних відносин.

Обґрунтовано, що характеристика суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері може бути дещо розширеною та уточненою крізь призму таких ключових детермінант, як: 1) юридичний статус, що розкривається через визначеність у суб'єкта публічного адміністрування правового статусу та повноважень у рамках законодавства; 2) функціональна компетенція, що розкривається через спроможність суб'єкта публічного адміністрування виконувати певні функції та завдання, які відображають його роль у системі публічного управління; 3) взаємодія з

іншими суб'єктами, що розкривається через взаємодію суб'єкта публічного адміністрування з іншими суб'єктами управління та громадськістю; 4) відповідальність, що розкривається через здатність суб'єкта публічного адміністрування нести відповідальність за свої дії та рішення, які впливають на суспільство та громадян.

Зроблено висновок, що суб'єкт публічної адміністрації, функціонування якого є змістовим елементом забезпечення продовольчої сфери, є носієм владних повноважень щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності та забезпечення продовольчої безпеки в державі.

Класифіковано суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері виходячи з обсягу повноважень, які їм надано, на: а) тих, що здійснюють публічне адміністрування на загальнодержавному рівні (зокрема, КМУ, Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужба, громадські ради при органах влади загальнодержавного значення, всеукраїнські громадські організації, Президент України); б) тих, що здійснюють публічне адміністрування на місцевому рівні (зокрема, територіальні органи Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужби, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські ради при місцевих органах влади, місцеві громадські організації, військові адміністрації).

Встановлено, що система суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, включає: 1) органи державної виконавчої влади, а саме: Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, територіальні органи вказаних центральних органів виконавчої влади, місцеві державні адміністрації в частині повноважень щодо продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки; 2) органи місцевого самоврядування, а саме: сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад; 3) суб'єктів

делегованих повноважень, якими у продовольчій сфері можуть виступати інститути громадянського суспільства, а саме: громадські організації, громадські ради, що функціонують як при органах державної виконавчої влади, так і при органах місцевого самоврядування; 4) суб'єктів, яких не віднесено до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але яких наділено окремими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу в зазначеній сфері. До цієї групи можна включити, наприклад, Президента України та військові адміністрації.

Проведено аналіз стану публічного адміністрування в продовольчій сфері в частині його інституційно-організаційного відображення, в результаті чого констатовано, що, незважаючи на безпосередню (пряму) відсутність юридичних наслідків, не слід недооцінювати або зневажати цінність неправових форм публічного адміністрування. Видається, що як організаційні дії, так і матеріально-технічні операції залишаються доволі важливими формами здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності, виступають передусім підґрунтям застосування правових форм, а отже, так чи інакше спрямовуються на настання юридичних наслідків у продовольчій сфері.

Проаналізовано заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери. Запропоновано визначення правової категорії «заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери» як дії, які вживаються компетентними суб'єктами для забезпечення порядку та регулювання ситуації в галузі харчування за допомогою встановлення правил, обмежень, контролю за виробництвом, продажем та розподілом продовольства.

Акцентовано увагу на тому, що в продовольчій сфері суб'єкти публічного адміністрування наділені повноваженнями щодо застосування такого заходу адміністративного примусу, як адміністративне стягнення, вид якого залежатиме від фактичного вчиненого адміністративного правопорушення.

Відзначено, що Держпродспоживслужба як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, розглядає справи про притягнення до адміністративної відповідальності та накладає відповідні адміністративні стягнення за вчинення таких адміністративних правопорушень, як: порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП); обман покупця чи замовника (ст. 155-2 КУпАП); порушення встановленого порядку промислової переробки, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів (ст. 156-2 КУпАП); порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів (ст. 156-3 КУпАП); введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 167 КУпАП) тощо. Здійснено огляд судової практики справ про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із продовольчою сферою.

Обґрунтовано, що основним заходом адміністративного примусу, що застосовується для впорядкування продовольчої сфери, слід вважати накладення адміністративного стягнення. Тлумачення адміністративного стягнення як заходу адміністративної відповідальності обґрунтоване узгодженістю з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, де адміністративні стягнення прямо іменовано «мірою відповідальності».

Встановлено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування, як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів.

Визначено публічно-владну управлінську діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, як сукупність дій та рішень, що здійснюються уповноваженими суб'єктами, які мають вплив на регулювання та контроль за виробництвом, обіг і споживання продовольчих товарів у суспільстві. Ця діяльність спрямована на забезпечення відповідності продовольчих продуктів певним стандартам якості і безпеки, а також на контроль за їх виробництвом та обігом з метою захисту здоров'я громадян.

Запропоновано за тематичним спрямуванням повноваження, якими наділена Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, систематизувати на кілька основних блоків, таких як: 1) контроль за безпечністю харчових продуктів та кормів: а) державний ветеринарно-санітарний контроль; б) контроль за безпечністю рослинної продукції; в) контроль за кормами; г) контроль за харчовими добавками та добавками до кормів; ґ) контроль за гігієною виробництва; 2) захист прав споживачів: а) контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів; б) контроль за рекламою харчових продуктів; 3) захист здоров'я населення: а) профілактика поширення інфекційних хвороб; б) захист від харчових отруєнь; в) контроль за якістю повітря та води; 4) захист довкілля: а) контроль за використанням пестицидів та інших хімікатів у сільському господарстві; б) контроль за утилізацією відходів; 5) інші повноваження: а) контроль за дотриманням ветеринарних правил; б) контроль за дотриманням фітосанітарних заходів; в) контроль за якістю насіння та садивного матеріалу; ґ) контроль за генетично модифікованими організмами.

Охарактеризовано втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері. Виокремлено ознаки втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері. Звернуто увагу на наявність недосконалого нормативного їх детермінування у контексті визначення статусу суб'єктів публічної адміністрації в продовольчій сфері щодо здійснення контрольно-наглядової діяльності. Обґрунтовано доцільність вилучення окремих

положень із законодавства про державний контроль про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин для уникнення дублювання положень і унеможливлення різного їх трактування. До органів виконавчої влади у сфері державного контролю у цій сфері віднесено: 1) Кабінет Міністрів України; 2) компетентний орган.

Встановлено, що втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері є проявом процедурної форми публічного адміністрування щодо належного забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності шляхом застосування контрольно-наглядових заходів.

Виокремлено ознаки втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері: 1) вони є наслідком реалізації контрольно-наглядових заходів суб'єктами публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; 2) вказані процедури не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб, а є результатом виконання повноважень відповідними суб'єктами публічної адміністрації; 3) їх застосування можливе виключно на підставі положень законодавства; 4) приводом для відкриття адміністративного провадження за таким типом процедур є захист прав та інтересів громадян, а також дотримання належного стану законності; 5) їх результатом є адміністративні акти, що приймаються у встановленому законодавством порядку та формі та які можуть мати негативні наслідки для зацікавлених суб'єктів; 6) їм притаманна стадійність з обов'язковим включенням застосування контрольно-наглядових заходів тощо.

Досліджено заявні адміністративні процедури. Відзначено, що продовольча сфера потребує належного впорядкування адміністративно-правових засобів, що супроводжується наявністю адміністративних процедур їх застосування. Відсутність чітких адміністративних процедур знецінює якість правових норм та призводить до непослідовного застосування матеріальних норм права. В продовольчій сфері зазначене матиме аналогічний деструктивний прояв. Обґрунтовано, що проблема визначення

сутності та специфіки заявних адміністративних процедур у продовольчій сфері охоплює такі аспекти, як: виділення суб'єктного складу адміністративно-процедурних відносин; визначення порядку та виокремлення стадій окремих процедур; виокремлення результатів застосування заявних адміністративних процедур у продовольчій сфері та перевірка їх законності. При цьому слід враховувати дію правового режиму воєнного стану, що підвищує актуальність вибраної проблематики.

Встановлено, що заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері притаманні загальні ознаки, що характеризують будь-які адміністративні процедури заявного типу, та спеціальні ознаки, опосередковані продовольчою сферою. Зазначено, що виокремлення заявних адміністративних процедур відбувається за суб'єктом ініціативи.

Визначено, що специфіка заявних адміністративних процедур у продовольчій сфері опосередкована тим, що саме остання детермінує їх зміст та визначає спрямування на належне впорядкування продовольчої сфери в державі через забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Виокремлено спеціальні ознаки, що притаманні заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері.

Обґрунтовано, що більшість заявних адміністративних процедур відбувається за участю Держпродспоживслужби. Виходячи з предмета діяльності цього суб'єкта публічної адміністрації, заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері можна класифікувати залежно від елементу, що входить до продовольчої сфери шляхом виокремлення заявних адміністративних процедур, що стосуються: а) безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини; б) фітосанітарії, належного насінництва та розсадництва; в) захисту споживачів; г) дотримання вимог державного санітарно-епідеміологічного нагляду тощо. Виокремлено спеціальні ознаки, що притаманні заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері,

до переліку яких запропоновано віднести таке: а) здійснюються суб'єктами публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у продовольчій сфері, та приватними особами; б) урегульовані нормами адміністративного права, що містяться в актах спеціального законодавства щодо продовольчої діяльності; в) завершуються прийняттям (вчиненням) адміністративних актів, що є інструментом публічного адміністрування в продовольчій сфері; г) ініціюються заявою особи, яка певним чином стосується продовольчої сфери. Проаналізовано окремі заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері.

Досліджено контрольно-наглядову діяльність як елемент публічного адміністрування в продовольчій сфері. Відзначено, що контрольно-наглядова діяльність у продовольчій сфері є діяльністю уповноважених суб'єктів щодо отримання достовірної та об'єктивної інформації щодо фактичного стану дотримання законності в продовольчій сфері, яка забезпечується методами управлінського впливу та має на меті забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності, а також забезпечення продовольчої безпеки в державі.

Виокремлено ключові ознаки, що притаманні контрольно-наглядовій діяльності в продовольчій сфері, серед яких: 1) перевірка дотримання санітарних та гігієнічних вимог у виробництві та зберіганні продуктів; 2) моніторинг якості сировини та готової продукції; 3) контроль за виробничим процесом та його відповідністю стандартам безпеки та якості; 4) проведення аудитів та інспекцій для виявлення порушень у виробництві; 5) взаємодія з органами державного нагляду та іншими відомствами для забезпечення відповідності законодавчим вимогам; 6) забезпечення відслідковуваності продукції та контроль за її якістю в усіх ланках постачання.

Відзначено, що Держпродспоживслужба є: спеціально уповноваженим суб'єктом у продовольчій сфері, що здійснює контрольно-наглядову діяльність; відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та

захисту здоров'я населення; її повноваження охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з виробництвом, обігом та споживанням харчових продуктів. Виокремлено та систематизовано повноваження, якими наділено Держпродспоживслужбу.

Запропоновано прийняти нормативно-правові акти та внести зміни до низки актів законодавства, зокрема розробити: Продовольчий кодекс України; Стратегію відновлення сільського господарства та агропромислового комплексу у післявоєнний час; Пілотний проєкт щодо державної підтримки застосування у продовольчій сфері цифрових технологій; внести зміни до статті 4 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18 травня 2017 року № 2042-VIII, виключивши з неї абзац 2 частини 1.

Встановлено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування, як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів.

Виокремлено ознаки втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері: 1) вони є наслідком реалізації контрольно-наглядових повноважень суб'єктами публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; 2) вказані процедури не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб, а є результатом виконання повноважень відповідними суб'єктами публічної адміністрації; 3) їх застосування можливе виключно на підставі положень законодавства; 4) приводом для відкриття адміністративного провадження за таким типом процедур є захист прав та інтересів громадян, а також дотримання належного стану законності; 5) їх результатом є адміністративні акти, що приймаються у встановленому законодавством порядку та формі та які можуть мати негативні наслідки для

зацікавлених суб'єктів; б) їм притаманна стадійність з обов'язковим включенням застосування контрольно-наглядових заходів тощо.

Обґрунтовано, що більшість заявних адміністративних процедур відбувається за участю Держпродспоживслужби. Виходячи з предмета діяльності цього суб'єкта публічної адміністрації, заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері можна класифікувати залежно від елементу, що входить до продовольчої сфери шляхом виокремлення заявних адміністративних процедур, що стосуються: а) безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини; б) фітосанітарії, належного насінництва та розсадництва; в) захисту споживачів; г) дотримання вимог державного санітарно-епідеміологічного нагляду тощо. Проаналізовано окремі заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері.

Визначено спеціальні ознаки, що притаманні заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері, до переліку яких запропоновано віднести таке: а) реалізуються суб'єктами публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у продовольчій сфері, та приватними особами; б) врегульовані нормами адміністративного права, що містяться в актах спеціального законодавства щодо продовольчої діяльності; в) завершуються прийняттям (вчиненням) адміністративних актів, що є інструментом публічного адміністрування в продовольчій сфері; г) ініціюються заявою особи, яка певним чином стосується продовольчої сфери.

Ключові слова: адміністративний примус, воєнний стан, втручальні адміністративні процедури, заявні адміністративні процедури, інструменти, контрольно-наглядова діяльність, повноваження, продовольча безпека, продовольча сфера, публічне адміністрування, суб'єкти.

ABSTRACT

Zubko V.O. Public administration of the food sector in Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Law in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of public administration of the food sector in Ukraine. A study of the state and development of scientific thought on the topic of the dissertation was carried out, as a result of which it was established that there is no comprehensive work devoted directly to the issues of public administration in the food sector. The methodology of the issues of public administration in the food sector is structured according to the subject criterion.

It is determined that the impact of administrative and legal regulation on the food sector will be characterized by a set of general features mediated by the general mechanisms of action of administrative and legal norms and special features that specify their manifestation in the food sector. It is stated that within the food sector, administrative and legal norms will have an impact only on specific social relations to which administrative influence can be applied and which can be previously defined as legal relations in the food sector.

Constitutional principles, international treaties, laws, and subordinate regulatory legal acts in the food sector have been analyzed. It is proposed to systematize legislative acts in the food sector in such main areas as: 1) general principles; 2) international treaties, the consent to which has been granted by the Verkhovna Rada of Ukraine; 3) state control; 4) safety; 5) organic production; 6) grain and grain market (in particular, the Law of Ukraine “On Grain and Grain Market in Ukraine”); 7) state support and protection of consumer rights; 8) on the safety of certain product categories.

It is noted that the peculiarities of legal regulation under martial law consist in the dynamics of amendments to legislation in the food sector, the introduction of new norms and requirements. The significant impact of martial law on food security is also evidenced by the adoption of the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Creation of Conditions for Ensuring Food Security under Martial Law” No. 2145-IX on March 24, 2022, which entered into force on April 7, 2022.

It is established that the food sector, as an object of administrative and legal influence, will be subject to appropriate tools and methods of public administration, which will reflect the executive and administrative influence of the state through the activities of its authorized entities.

The author's definition of the concept of "public administration of the food sector" is proposed as a set of state-managerial, security, organizational, legal, economic and social measures carried out by state bodies and other subjects of public power in order to ensure the country's food security, regulate the production, circulation and consumption of food products, as well as create conditions for the sustainable development of agriculture and the food industry.

It is noted that the concepts of "food sector" and "food security" will be related as "object of protection" and "content of protection". It is established that the food sector is a set of social relations that are formed during the provision of unhindered economic access of a person to food products in order to maintain his usual life activities.

Legal relations within the food sector that are the object of administrative and legal influence are identified, namely those related to: a) exercising administrative influence on the implementation of food activities; b) creating conditions for ensuring food security in the state; c) providing administrative services; d) carrying out control and supervisory activities; e) jurisdictional and tortious activities. Specific features characterizing the food sector as an object of administrative and legal influence are highlighted, which include: the presence of specially authorized public administration entities vested with powers in the food

sector; the content orientation of the applied public administration instruments to the regulation of the food sector; the possibility of applying control and supervisory measures that determine the procedure for observing the law in the food sector; the possibility of bringing to administrative responsibility for offenses in the food sector.

It is noted that the legal regulation of the food sector under martial law has its own characteristics and challenges. Attention is drawn to the fact that existing problems require a systemic solution. It is noted that in order to effectively ensure food security, it is necessary to form an appropriate regulatory framework, ensure its effective implementation, and constantly improve legislation taking into account new challenges and threats. The codification of legislation in the food sector also seems important.

The following are identified among the main problematic issues of legal regulation of food security under martial law: 1) insufficient clarity and specificity of some legislative norms; 2) problems of coordinating the actions of various state authorities; 3) lack of effective mechanisms for monitoring compliance with legislation; 4) insufficient attention to the specifics of the regions that were most affected by military actions.

It is noted that public administration in the food sector is implemented through the use of legal forms (adoption of regulatory acts; adoption of administrative (individual) acts; conclusion of administrative agreements; performance of other legally significant actions) and non-legal forms (implementation of organizational actions; performance of material and technical operations) of public administration. Public administration in the food sector is no exception.

It is proven that the public-power management activity of public administration entities vested with powers in the food sector is implemented in legal form mainly through such public administration instruments as the adoption of regulatory legal acts and administrative acts. A number of adopted regulatory legal acts regulating the food sector are given as examples, and regarding the

adoption of administrative acts - a decision on inclusion or a reasoned refusal to include in the Register of persons engaged in economic activities in the production and labeling of wooden packaging material, a decision of the State Service for the Supervision of Food and Consumer Protection of Ukraine on bringing to administrative responsibility for a violation provided for in Article 167 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses "Putting into circulation or selling products that do not meet the requirements of the standards".

It is indicated that the content of the category “subject of public administration” is that it reflects the status of a subject of power, which is authorized by law to carry out public administration, that is, to provide administrative services or carry out executive and administrative activities in the specified area of public relations.

It is substantiated that the characteristics of subjects of public administration in the food sector can be somewhat expanded and clarified through the prism of such key determinants as: 1) legal status, which is revealed through the certainty of the subject of public administration’s legal status and powers within the framework of the legislation; 2) functional competence, which is revealed through the ability of the subject of public administration to perform certain functions and tasks that reflect its role in the public administration system; 3) interaction with other subjects, which is revealed through the interaction of the subject of public administration with other subjects of administration and the public; 4) responsibility, which is revealed through the ability of the subject of public administration to be responsible for its actions and decisions that affect society and citizens.

It is concluded that the subject of public administration, the functioning of which is a substantive element of ensuring the food sector, is the bearer of authority to carry out executive and administrative activities and ensure food security in the state.

Subjects of public administration in the food sector are classified based on the scope of powers granted to them: a) those that carry out public administration

at the national level (in particular, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Agrarian Policy, the Ministry of Economy, the Ministry of Finance, the State Service for Food and Consumer Protection, public councils under state-level authorities, all-Ukrainian public organizations, the President of Ukraine); b) those that carry out public administration at the local level (in particular, territorial bodies of the Ministry of Agrarian Policy, the Ministry of Economy, the Ministry of Finance, the State Service for Food and Consumer Protection, local state administrations, local self-government bodies, public councils under local authorities, local public organizations, military administrations).

It has been established that the system of public administration entities vested with powers in the food sector includes: 1) state executive bodies, namely: the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, the Ministry of Economy of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection, territorial bodies of the specified central executive bodies, local state administrations in terms of powers regarding food security and food security; 2) local self-government bodies, namely: village, settlement, city councils and councils of united territorial communities; 3) subjects of delegated powers, which civil society institutions may act as in the food sector, namely: public organizations, public councils, operating both under state executive bodies and under local self-government bodies; 4) subjects that are not classified as state executive bodies and local self-government, but are vested with separate powers to ensure managerial influence in the specified area. This group can include, for example, the President of Ukraine and military administrations.

The analysis of the state of public administration in the food sector in terms of its institutional and organizational reflection was carried out, as a result of which it was stated that, despite the immediate (direct) absence of legal consequences, the value of non-legal forms of public administration should not be underestimated or disregarded. It seems that both organizational actions and material and technical operations remain quite important forms of executive and

administrative activities, serve primarily as the basis for the application of legal forms, and therefore, one way or another, are aimed at the occurrence of legal consequences in the food sector.

The administrative enforcement measures used to regulate the food sector are analyzed. The definition of the legal category “administrative enforcement measures used to regulate the food sector” is proposed as actions taken by competent entities to ensure order and regulate the situation in the food sector by establishing rules, restrictions, and control over the production, sale, and distribution of food.

The emphasis is placed on the fact that in the food sector, public administration entities are empowered to apply such an administrative enforcement measure as an administrative penalty, the type of which will depend on the actual administrative offense committed.

It is noted that the State Service for Food and Consumer Protection, as the central executive body implementing state policy in the field of state control over compliance with consumer protection legislation, considers cases of administrative liability and imposes appropriate administrative penalties for the commission of such administrative offenses as: violation of the rules of trade and provision of services by employees of trade, public catering and the service sector, citizens engaged in entrepreneurial activity (Article 155 of the Code of Administrative Offenses); fraud of the buyer or customer (Article 155-2 of the Code of Administrative Offenses); violation of the established procedure for industrial processing, storage, transportation or destruction of confiscated alcohol, alcoholic beverages or tobacco products (Article 156-2 of the Code of Administrative Offenses); violation of the requirements established by law regarding the prohibition of advertising and sponsorship of tobacco products (Article 156-3 of the Code of Administrative Offenses); introduction into circulation or sale of products that do not meet the requirements of the standards (Article 167 of the Code of Administrative Offenses), etc. A review of the judicial practice of cases on

bringing to administrative responsibility for administrative offenses related to the food sector was carried out.

It was substantiated that the main measure of administrative coercion used to regulate the food sector should be the imposition of an administrative penalty. The interpretation of administrative penalty as a measure of administrative responsibility is justified by its consistency with the provisions of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, where administrative penalties are directly referred to as a "measure of responsibility".

It was established that the public-power management activities of public administration entities vested with powers in the food sector are implemented in legal form mainly through such instruments of public administration as the adoption of regulatory legal acts and administrative acts. The public-power management activity of public administration entities vested with powers in the food sector is defined as a set of actions and decisions taken by authorized entities that have an impact on the regulation and control of the production, circulation and consumption of food products in society. This activity is aimed at ensuring that food products comply with certain quality and safety standards, as well as at controlling their production and circulation in order to protect the health of citizens.

It is proposed to systematize the thematic direction of the powers vested in the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection into several main blocks, such as: 1) control over the safety of food products and feed: a) state veterinary and sanitary control; b) control over the safety of plant products; c) control over feed; d) control over food additives and feed additives; e) control over production hygiene; 2) consumer protection: a) control over compliance with consumer protection legislation; b) control over food advertising; 3) public health protection: a) prevention of the spread of infectious diseases; b) protection against food poisoning; c) control over air and water quality; 4) environmental protection: a) control over the use of pesticides and other chemicals in agriculture; b) control over waste disposal; 5) other powers: a) control over compliance with veterinary

rules; b) control over compliance with phytosanitary measures; c) control over the quality of seeds and planting material; d) control over genetically modified organisms.

The interventionist administrative procedures in the food sector are characterized. The features of interventionist administrative procedures in the food sector are highlighted. Attention is drawn to the presence of imperfect regulatory determination in the context of determining the status of public administration entities in the food sector regarding the implementation of control and supervisory activities. The feasibility of removing certain provisions from the legislation on state control over food products, feed, animal by-products, animal health and welfare is substantiated in order to avoid duplication of provisions and prevent their different interpretation. The executive authorities in the field of state control in this area include: 1) the Cabinet of Ministers of Ukraine; 2) the competent authority.

It has been established that intrusive administrative procedures in the food sector are a manifestation of the procedural form of public administration regarding the proper provision of unhindered economic access of a person to food products in order to maintain his normal life activities through the application of control and supervisory measures.

The features of intrusive administrative procedures in the food sector are identified: 1) they are the result of the implementation of control and supervisory measures by public administration entities vested with powers in the food sector; 2) these procedures do not depend on the will of interested persons, but are the result of the exercise of powers by the relevant public administration entities; 3) their application is possible exclusively on the basis of the provisions of the law; 4) the reason for opening administrative proceedings under this type of procedures is the protection of the rights and interests of citizens, as well as compliance with the due state of law; 5) their result is administrative acts adopted in the manner and form established by law and which may have negative consequences for interested entities; 6) they are characterized by a staged nature

with the mandatory inclusion of the application of control and supervisory measures, etc.

Declarative administrative procedures have been studied. It has been noted that the food sector requires proper regulation of administrative and legal means, which is accompanied by the presence of administrative procedures for their application. The absence of clear administrative procedures devalues the quality of legal norms and leads to inconsistent application of substantive norms of law. In the food sector, this will have a similar destructive manifestation. It has been substantiated that the problem of determining the essence and specifics of declarative administrative procedures in the food sector covers such aspects as: identifying the subject composition of administrative and procedural relations; determining the order and separation of stages of individual procedures; isolating the results of the application of declarative administrative procedures in the food sector and verifying their legality. In this case, the effect of the martial law legal regime should be taken into account, which increases the relevance of the selected issues.

It is established that the declarative administrative procedures in the food sector are characterized by general features that characterize any administrative procedures of the declarative type, and special features mediated by the food sector. It is noted that the separation of declarative administrative procedures occurs according to the subject of the initiative.

It is determined that the specificity of declarative administrative procedures in the food sector is mediated by the fact that it is the latter that determines their content and determines the direction for the proper regulation of the food sector in the state by ensuring unhindered economic access of a person to food products in order to maintain their normal life activities.

Special features inherent in declarative administrative procedures in the food sector are identified.

It is substantiated that the majority of declarative administrative procedures occur with the participation of the State Service for the Protection and Promotion

of Food and Consumer Protection. Based on the subject of activity of this subject of public administration, application administrative procedures in the food sector can be classified depending on the element included in the food sector by distinguishing application administrative procedures related to: a) food safety and veterinary medicine; b) phytosanitary, proper seed production and nursery production; c) consumer protection; d) compliance with the requirements of state sanitary and epidemiological supervision, etc. Special features inherent in application administrative procedures in the food sector have been identified, the list of which is proposed to include the following: a) carried out by subjects of public administration that carry out public administration in the food sector, and private individuals; b) regulated by the norms of administrative law contained in acts of special legislation on food activities; c) concluded with the adoption (commission) of administrative acts, which are an instrument of public administration in the food sector; d) are initiated by a statement from a person who is in some way related to the food sector. Separate application administrative procedures in the food sector have been analyzed.

The control and supervision activity as an element of public administration in the food sector is studied. It is noted that the control and supervision activity in the food sector is the activity of authorized entities to obtain reliable and objective information on the actual state of compliance with the law in the food sector, which is provided by methods of managerial influence and is aimed at ensuring unhindered economic access of a person to food products in order to maintain their normal life activities, as well as ensuring food security in the state.

The key features inherent in the control and supervision activity in the food sector are identified, including: 1) verification of compliance with sanitary and hygienic requirements in the production and storage of products; 2) monitoring the quality of raw materials and finished products; 3) control over the production process and its compliance with safety and quality standards; 4) conducting audits and inspections to identify violations in production; 5) interaction with state supervisory bodies and other agencies to ensure compliance with legislative

requirements; 6) ensuring product traceability and quality control at all supply chains.

It is noted that the State Service for Food and Consumer Protection of Ukraine is: a specially authorized entity in the food sector that carries out control and supervision activities; plays an important role in ensuring food safety and protecting public health; its powers cover a wide range of issues related to the production, circulation and consumption of food products. The powers vested in the State Service for Food and Consumer Protection of Ukraine are identified and systematized.

It is proposed to adopt regulatory legal acts and make amendments to a number of legislative acts, in particular to develop: the Food Code of Ukraine; the Strategy for the Restoration of Agriculture and the Agro-Industrial Complex in the Post-War Period; a Pilot Project on State Support for the Application of Digital Technologies in the Food Sector; to amend Article 4 of the Law of Ukraine “On State Control over Compliance with Legislation on Food Products, Feed, Animal By-Products, Animal Health and Welfare” dated May 18, 2017 No. 2042-VIII, by excluding paragraph 2 of part 1 from it.

It has been established that the public-power management activities of public administration entities vested with powers in the food sector are implemented in legal form mainly through such public administration instruments as the adoption of regulatory legal acts and administrative acts.

The features of intrusive administrative procedures in the food sector are identified: 1) they are a consequence of the exercise of control and supervisory powers by public administration entities vested with powers in the food sector; 2) these procedures do not depend on the will of interested persons, but are the result of the exercise of powers by the relevant public administration entities; 3) their application is possible solely on the basis of the provisions of the legislation; 4) the reason for opening administrative proceedings under this type of procedures is the protection of the rights and interests of citizens, as well as compliance with the due state of law; 5) their result is administrative acts adopted

in the manner and form established by law and which may have negative consequences for interested entities; 6) they are characterized by a staged nature with the mandatory inclusion of the application of control and supervisory measures, etc. It is substantiated that the majority of declarative administrative procedures take place with the participation of the State Service for the Protection of the Rights and Interests of Citizens. Based on the subject of activity of this subject of public administration, application administrative procedures in the food sector can be classified depending on the element included in the food sector by distinguishing application administrative procedures related to: a) food safety and veterinary medicine; b) phytosanitary, proper seed production and nursery production; c) consumer protection; d) compliance with the requirements of state sanitary and epidemiological supervision, etc. Separate application administrative procedures in the food sector are analyzed.

Special features inherent in declarative administrative procedures in the food sector have been identified, the list of which is proposed to include the following: a) implemented by public administration entities that carry out public administration in the food sector and private individuals; b) regulated by administrative law norms contained in acts of special legislation on food activities; c) concluded with the adoption (commitment) of administrative acts, which are an instrument of public administration in the food sector; d) initiated by a statement of a person who is in some way related to the food sector.

Key words: *administrative coercion, control and supervisory activities, declarative administrative procedures, entities, food safety, food sector, instruments, interventionist administrative procedures, martial law, powers, public administration.*

**СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**

1. Зубко В.О. Інституційно-організаційний компонент публічного адміністрування в продовольчій сфері. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 5(65). Р. 115–121. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.5.17>.
2. Зубко В.О. Продовольча сфера як об'єкт адміністративно-правового впливу. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 678–682. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.97>.
3. Зубко В.О. Характеристика заявних адміністративних процедур у продовольчій сфері. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 416–420. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.55>.
4. Зубко В.О. Щодо питання удосконалення публічного адміністрування в продовольчій сфері. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1(83). С. 187–191. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.30>.
5. Зубко В.О. Характеристика втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 787–789. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/191>.
6. Зубко В.О. Поняття «продовольча безпека» та її ключові складові в умовах воєнного стану. *Proceedings of the international scientific conference “Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system”*, Riga, the Republic of Latvia, February 7–8, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 305–308. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-73>.
7. Зубко В.О. Правове регулювання продовольчої безпеки в Україні. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 291–298. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-69>.

8. Зубко В.О. Принципи продовольчої безпеки в Україні. *Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану* : міжнародна науково-практична конференція, Науково-дослідний інститут публічного права, 17 травня 2024 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 323–326. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-94>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	31
ВСТУП.....	32
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ.....	41
1.1 Стан наукових розвідок проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері	41
1.2 Продовольча сфера як об'єкт адміністративно-правового впливу.....	62
1.3 Правове регулювання публічного адміністрування в продовольчій сфері.....	79
Висновки до розділу 1.....	98
РОЗДІЛ 2 ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ.....	103
2.1 Система суб'єктів публічного адміністрування, наділених повноваженнями в продовольчій сфері.....	103
2.2 Інструменти публічного адміністрування, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери.....	115
2.3 Заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери.....	128
2.4 Контрольно-наглядова діяльність як елемент публічного адміністрування в продовольчій сфері.....	139
Висновки до розділу 2.....	153
РОЗДІЛ 3 АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ.....	160
3.1 Характеристика втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері.....	160

3.2 Характеристика заявних адміністративних процедур в продовольчій сфері.....	172
Висновки до розділу 3.....	182
ВИСНОВКИ.....	186
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТОК.....	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КУпАП- Кодекс України про адміністративні правопорушення;

ЄС – Європейський Союз;

Держпродспоживслужба – Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів;

ЗМІ – засоби масової інформації;

ООН – Організація об'єднаних націй;

ФАО (англ. Food and Agriculture Organization, FAO) – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН;

ВПП (англ. United Nations World Food Programme, WFP) - Всесвітня продовольча програма;

МФСР (англ. IFAD) -Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку;

ВООЗ (анг. World Health Organization, WHO) - Всесвітня організація охорони здоров'я;

КМУ – Кабінет Міністрів України;

Мінагрополітики - Міністерство аграрної політики та продовольства України;

Мінекономіки - Міністерство економіки України;

Мінфін - Міністерство фінансів України.

ВСТУП

Актуальність теми. Продовольча сфера є основою для забезпечення продовольчої безпеки країни, тобто наявності достатньої кількості безпечних і поживних продуктів харчування для всіх верств населення. Вона забезпечує не тільки фізичні потреби людини, але й сприяє соціально-економічному розвитку країни та збереженню навколишнього середовища. Продовольча сферу розглядають як комплекс галузей економіки, пов'язаних з виробництвом, переробкою, зберіганням, транспортуванням та реалізацією продуктів харчування. Водночас продовольча сфера піддається постійним викликам та загрозам. Глобальні зміни клімату, такі як екстремальні погодні явища, посухи та повені, створюють значні ризики для сільського господарства та продовольчої безпеки, що вимагає розробки нових стратегій адаптації та пом'якшення наслідків кліматичних змін у продовольчій сфері, та, в свою чергу, потребує ефективного публічного адміністрування.

Загалом зростання населення планети призводить до збільшення попиту на продукти харчування. Забезпечення продовольчої безпеки для такого великого числа людей вимагає оптимізації виробництва, переробки та розподілу продуктів харчування, що неможливо без ефективного управління в продовольчій сфері.

Окрім цього, на продовольчу сферу мають вплив міжнародні конфлікти, зокрема й війна в Україні, оскільки порушуються ланцюжки постачання, підвищуються ціни на продукти харчування і виникають продовольчі кризи. У таких умовах особливо важливо забезпечити ефективне управління продовольчою сферою для стабілізації ситуації та мінімізації негативних наслідків для населення.

Також варто вказати на економічні кризи, інфляцію, девальвацію валют та обмеження доступу до фінансування, що ускладнюють роботу аграрного сектору. Для подолання цих проблем необхідно розробляти та

впроваджувати ефективні механізми державної підтримки сільського господарства.

Немало важливого значення набуває необхідність у підвищенні свідомості споживачів щодо якості та безпечності продуктів харчування, а також зростання попиту на органічні та екологічно чисті продукти, що передбачає розробку державою нових підходів до регулювання продовольчого ринку та забезпечення прозорості виробничих процесів. Стабільне функціонування продовольчої сфери є важливим фактором соціальної стабільності. Дефіцит продуктів харчування може призвести до соціальних заворушень, міграції та інших негативних наслідків.

Продовольча безпека є одним з найбільших викликів сучасності та вимагає комплексного підходу, який включає в себе як національні, так і міжнародні заходи. Забезпечення продовольчої безпеки є важливим завданням для кожної країни, оскільки від цього залежить здоров'я, благополуччя та стабільність суспільства.

З огляду на вищенаведене одним із найважливіших завдань держави є впровадження ефективного управління продовольчою сферою.

Таким чином, значення вибраної теми в теоретичному та практичному сенсах, невирішеність низки питань, актуальність яких підвищилась у період впровадження воєнного стану зумовлюють потребу у науковому обґрунтуванні та розробленні комплексних пропозицій та рекомендацій щодо подальшого вдосконалення національного законодавства в сфері публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні, в тому числі щодо розробки ефективних механізмів управління в умовах глобальних викликів та загроз, зростаючих вимог суспільства до якості та безпечності продуктів харчування.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці провідних учених, серед яких: В.Б. Авер'янов, Л.Р. Біла-Тіунова, Т.І. Білоус-Осінь, І.В. Болокан, О.Г. Бондар, Н.В. Верлос, Н.В. Галіцина, В.В. Галунько, Т.О. Губанова, В.В. Доненко, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Дубинський, І.О. Картузова,

С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, С.М. Кушнір, Д.В. Лученко, О.Л. Макаренков, С.І. Маркін, Р.В. Негара, А.Ю. Осадчий, Ю.В. Пирожкова, О.В. Скидан, В.В. Тильчик, В.П. Тимощук, А.А. Шарая, А.М. Школик, І.П. Яковлєв та ін. Водночас з урахуванням нових викликів та загроз, внесення змін до чинного законодавства, перед державою продовжують поставати нові колізійні та проблемні питання, які потребують нагального вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до глави 1.9 «Правове забезпечення інформаційної сфери» Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки та розділу III Стратегії національної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Основні положення змісту дисертаційної роботи також узгоджуються зі Стратегією інформаційної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 21 грудня 2021 року № 685/2021 на підставі рішення Ради національної безпеки і оборони України. Дослідження здійснювалося в межах комплексної науково-дослідної роботи Запорізького національного університету «Дослідження проблем теорії адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710).

Мета та задачі дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу наукових, нормативних та емпіричних джерел дослідити публічне адміністрування в продовольчій сфері України.

Для досягнення вказаної мети в дисертації необхідно вирішити такі *основні задачі*:

— висвітлити стан наукових розвідок проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері;

- визначити продовольчу сферу як об'єкт адміністративно-правового впливу;
- охарактеризувати правове регулювання публічного адміністрування в продовольчій сфері;
- окреслити систему суб'єктів публічного адміністрування, наділених повноваженнями в продовольчій сфері;
- систематизувати інструменти публічного адміністрування, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери;
- охарактеризувати заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери;
- визначити контрольно-наглядову діяльність як елемент публічного адміністрування в продовольчій сфері;
- охарактеризувати втручальні адміністративні процедури;
- визначити заявні адміністративні процедури.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні.

Предметом дослідження є публічне адміністрування продовольчої сфери в Україні.

Методи дослідження. Достовірність результатів дослідження забезпечено завдяки використанню сукупності філософських, загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, які використовуються в адміністративно-правових дослідженнях. В основі методологічної конструкції дисертаційної роботи лежить системний аналіз, завдяки якому визначено напрями дослідження публічного адміністрування в продовольчій сфері. Діалектичний метод дозволив встановити правове регулювання публічного адміністрування в продовольчій сфері (підрозділ 1.3). За допомогою логіко-системного методу сформульовано й поглиблено понятійний апарат, який використано в дисертації (підрозділ 1.2).

За допомогою формально-догматичного методу здійснено змістовий аналіз норм чинного законодавства, що закріплюють роль суб'єктів

публічного адміністрування, наділених повноваженнями в продовольчій сфері (підрозділ 2.1), досліджено інструменти публічного адміністрування, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери (підрозділ 2.2). Формально-логічний метод використано для аналізу заходів адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери (підрозділ 2.3), а також для дослідження контрольно-наглядової діяльності як елементу публічного адміністрування в продовольчій сфері (підрозділ 2.4).

Для з'ясування сутності адміністративних процедур у продовольчій сфері застосовано прийоми логічного методу (розділ 3, підрозділи 3.1, 3.2). Застосування методів аналізу, моделювання і синтезу дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яким визначено публічне адміністрування в продовольчій сфері.

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, а також міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Емпіричну базу становлять узагальнення практичної діяльності суб'єктів публічного адміністрування, наділених повноваженнями в продовольчій сфері, моніторингові звіти, статистичні та аналітичні матеріали, судова практика, довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній адміністративно-правовій науці цілісним комплексним дослідженням публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень та висновків, основні з яких виносяться на захист, зокрема:

у перше:

— запропоновано авторське визначення поняття «публічне адміністрування продовольчої сфери» як сукупність державно-

управлінських, безпекових, організаційних, правових, економічних та соціальних заходів, що здійснюються державними органами та іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, регулювання виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, а також створення умов для сталого розвитку сільського господарства та харчової промисловості;

– класифіковано суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері виходячи з обсягу повноважень, які їм надано, на: а) тих, що здійснюють публічне адміністрування на загальнодержавному рівні (зокрема, КМУ, Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужба, громадські ради при органах влади загальнодержавного значення, всеукраїнські громадські організації, Президент України); б) тих, що здійснюють публічне адміністрування на місцевому рівні (зокрема, територіальні органи Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужби, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські ради при місцевих органах влади, місцеві громадські організації, військові адміністрації);

– обґрунтовано, що контрольно-наглядова діяльність у продовольчій сфері є діяльністю уповноважених суб'єктів щодо отримання достовірної та об'єктивної інформації щодо фактичного стану дотримання законності в продовольчій сфері, яка забезпечується методами управлінського впливу та має на меті забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності, а також забезпечення продовольчої безпеки в державі;

– виокремлено спеціальні ознаки, що притаманні заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері, до переліку яких запропоновано віднести таке: а) здійснюються суб'єктами публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у продовольчій

сфері, та приватними особами; б) урегульовані нормами адміністративного права, що містяться в актах спеціального законодавства щодо продовольчої діяльності; в) завершуються прийняттям (вчиненням) адміністративних актів, що є інструментом публічного адміністрування в продовольчій сфері; г) ініціюються заявою особи, яка певним чином стосується продовольчої сфери;

удосконалено:

– понятійний апарат, зокрема визначення понять: «суб'єкт публічного адміністрування в продовольчій сфері», «система суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері», «заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери», «публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері», «продовольча сфера», «контрольно-наглядова діяльність у продовольчій сфері», «правове регулювання в продовольчій сфері», «заявні адміністративні процедури у продовольчій сфері», «втручальні адміністративні процедури у продовольчій сфері» та ін.;

– наукові підходи до характеристики втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері як таких, що є проявом процедурної форми публічного адміністрування щодо належного забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності шляхом застосування контрольно-наглядових заходів;

– теоретичні підходи до процедурного забезпечення в продовольчій сфері;

– градацію принципів продовольчої безпеки в Україні, яка включає: принцип профілактики; принцип ризик-орієнтованого підходу; принцип простежуваності; принцип співробітництва; принцип доступності; принцип безпечності; принцип поживності; принцип стійкості; принцип соціальної справедливості;

набули подальшого розвитку:

- наукові підходи до співвідношення поняття «продовольча сфера» та «продовольча безпека», в результаті чого зроблено висновок, що вони співвідносяться як «об'єкт захисту» та «зміст захисту»;
- теоретичні вектори до формування ключових напрямів державної політики у продовольчій сфері, які повинні включати інституціональний, системний, економічний, соціологічний, інноваційний, правовий підходи;
- аргументації щодо необхідності продовольчої сфери.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

- *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших наукових досліджень проблемних питань публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні;
- *правотворчості* – для підготовки пропозицій щодо вдосконалення законодавства, яким урегульовано питання публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні;
- *правозастосовній діяльності* – з метою удосконалення питання публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні;
- *навчальному процесі* – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», у підготовці підрозділів підручників та навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей і наукових повідомлень.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в дослідженні, було оприлюднено на 5 науково-практичних конференціях, зокрема:

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення у 5 наукових статтях, з них 4 статті опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, у тому числі основного тексту – 161 сторінка. Список використаних джерел налічує 232 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ

1.1 Стан наукових розвідок проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері

Здійснення дослідження стану наукових розвідок проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері дозволяє отримати огляд сучасних наукових підходів до управління сферою харчування, визначати прогалини у правовому регулюванні продовольчої сфери та практичному впровадженні актів законодавства, а також визначити нові напрямки подальших досліджень. Окрім цього, аналіз стану наукової думки покликано удосконалити якість публічного адміністрування в продовольчій сфері та сприятиме розвитку нових стратегій та політик у цьому напрямку.

Першочергово відмітимо, що доктринальне опрацювання публічного адміністрування в продовольчій сфері не має ознак комплексності. Означене спричинено з одного боку, наявністю пробілів у законодавстві, а з іншого – багатогранністю суспільних відносин, що мають бути врегульовані в межах продовольчій сфери. Виходячи із цілей цього дослідження можливим є встановлення стану наукових розвідок щодо змісту публічного адміністрування в продовольчій сфері через виділення таких його основних елементів: а) встановлення сутності публічного адміністрування; б) визначення особливостей продовольчої сфери та встановлення її якісних меж; в) встановлення способів та форм впливу суб'єктів публічної адміністрації на продовольчу сферу.

Таким чином, наукові розвідки щодо публічного адміністрування в продовольчій сфері можуть базуватися на наявних доктринальних напрацюваннях, що стосуються таких основних напрямів як:

- 1) публічного адміністрування;

- 2) впорядкування суспільних відносин в продовольчій сфері;
- 3) адміністративно-правового впорядкування продовольчої сфери.

Перший напрям наукового пошуку не має чітких меж та застережень. Загалом, поняття *«публічне адміністрування»* було взято з права держав-членів Європейського Союзу, проте його формальний переклад не відображає необхідних змістовних характеристик: від англ. *«public administration»* – управління на державному та місцевому рівні або державне управління. Тому, якщо виходити із етимології слів *«адміністрування»* (*«administration»* – управляти, завідувати, служити) та *«публічний»* (*«public»* – суспільство, народ; відкритий, гласний, суспільний) [18, с.8], отримуємо первісне призначення поняття публічного адміністрування. Наприклад, М. Пристая під *«публічним адмініструванням»* визначає діяльність суб'єктів публічної адміністрації, що полягає у встановленні, зміні чи припиненні прав та обов'язків приватних осіб з метою впорядкування та організації суспільних відносин для втілення в життя рішень законодавчого органу [111]. В даному контексті акцент зроблено на об'єктові впливу та акцентуванні уваги на виконавчо-розпорядчій складові публічного адміністрування. Вказані ознаки, безумовно, є вірними, але недостатніми для відмежування публічного адміністрування від суміжних категорій, типу *«державне управління»* чи *«державне регулювання»*.

До прикладу, О.Б. Зіборєва пропонує визначати поняття *«публічне адміністрування»* з позиції широкого та вузького підходів. Відповідно, визначення поняття *«публічне адміністрування»* у широкому розумінні, на думку науковця, певною мірою залежить від рівня розвитку демократичних відносин у суспільстві. Якщо держава характеризується як демократична, то публічне адміністрування можна визначити як професійну, оплачувану, фінансовану із державного та місцевих бюджетів діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, спрямовану на забезпечення прав, потреб та інтересів людини та громадянина, громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності та інших

учасників суспільних відносин у межах єдиної державної (публічної) політики. У вузькому, технократичному, розумінні публічне адміністрування будь-якої держави можна розглядати як сукупність дій уповноважених державою органів та їх посадових осіб, спрямованих на реалізацію заходів державної політики у всіх сферах життєдіяльності суспільства [49]. Втім, запропонований автором підхід не в повній мірі відповідає логіці виокремлення публічного адміністрування та його правової природи як способу впорядкування, що прийшов на зміну державного управління на основі ідеї людиноцентризму. Тобто, якщо відсутні фактори демократії та спрямування на забезпечення публічних інтересів через максимальне врахування приватних інтересів, вести мову про публічне адміністрування як таке неможливо. В таких випадках, наявним буде державне управління та державне регулювання. З цього приводу, Р.С. Мельником та В.М. Бевзенко зазначено, що лише з моменту проголошення незалежності України, закріплення в її Основному законі положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, розпочався процес переформатування відносин населення та державної влади, який має закінчитися розбудовою громадянського суспільства. Вирішення зазначеного завдання може бути досягнуто лише шляхом перегляду ролі державної влади у суспільстві [86]. Що й стало передумовами трансформації управління в адміністрування.

Слушним видається визначення *«публічного адміністрування»* запропоноване Т.І. Білоус-Осінь як діяльності уповноважених суб'єктів публічної влади, зміст якої має вияв у погодженому впорядкуванні конкретно визначених суспільних відносин шляхом застосування конкретно визначених способів, методів, форм для забезпечення публічного інтересу. Авторкою враховано як сутність категорії *«адміністрування»*, що означає детермінацію управлінського впливу, виконання адміністративних розпоряджень у судовій гілці державної влади, виконавчо-розпорядчої діяльності держави з одночасним її спрямування на служіння народowi, так і публічність як

деталізаційну ознаку адміністрування, що вказує на забезпечення публічного інтересу та здійснення суб'єктами публічної влади (наприклад, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, організаціями, яких наділено делегованими повноваженнями) [24, с.60]. Аналогічно, І.П. Яковлевим стверджено, що основною метою публічного адміністрування є забезпечення публічного інтересу, гарантування загального блага громадянського суспільства, його стабільного розвитку, поєднаного із забезпеченням і підтриманням ефективних інститутів саморегулювання [230, с. 125].

Крім достатньої кількості наукових праць, яких присвячено публічному адмініструванню, значна увагу приділена соціально-правовим явищам, що його супроводжують. Наприклад, інструментам публічного адміністрування як зовнішнього виразу адміністративної діяльності адміністративних органів, що використовуються виключно для досягнення публічних інтересів (не приватних, не відомчих), забезпечення правопорядку та реалізації державної політики, а також безпосередньо впливають на суспільні процеси, сприяючи забезпеченню публічного адміністрування через їх здатність до адаптації та гнучкості до викликів у сфері суспільних відносин (О.В. Фелик) [227]; меті та функціональному призначенні діяльності суб'єктів публічного адміністрування через оновлений підхід до способу організуючого впливу держави на суспільні відносини, переоцінку пріоритету державних інтересів; визнання інтересів людини першочергово з акцентом на особу як основного суб'єкта адміністративно-правових відносин; забезпечення спрямованості адміністративного права на пріоритет прав фізичних і юридичних осіб, забезпечення дотримання конституційних принципів у всіх без винятку сферах суспільного життя (Ю.В. Пирожкова, Яровська В.) [99, с. 38; 232, с. 163].

Таким чином, специфіка публічного адміністрування у продовольчій сфері обумовлена сферою суспільних відносин – продовольчою сферою, що конкретизуватиме та визначатиме напрями публічного адміністрування.

Щодо впорядкування суспільних відносин в продовольчій сфері, то вагома частка наукових праць стосується продовольчої безпеки. При цьому, залежно від мети дослідження використовуються категорії *«управління»*, *«регулювання»*, *«забезпечення»* як деталізуючі. До прикладу, це праці В. Бойко В., Л. Бойко [25], О.І. Гойдук [35], Н. Вознесенської, Л. Дейнеко, М. Сичевського, С. Кушніренко [31], М. Заходим [47], О. Ніконенко [92], О. Погорєлової [104], О.О. Зеленської [48], Є. М. Стариченко [215], В.В. Коваленко [64] тощо. Проаналізуємо окремі із цих наукових робіт.

Так, О.І.Гойдук присвячено дисертаційне дослідження темі *«Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми»* (2004 р.), в якій авторкою наведено результати теоретико-методологічних узагальнень і нового вирішення наукової проблеми формування стійкої системи продовольчої безпеки, здійснено розробку науково-прикладних підходів щодо забезпечення продовольчої безпеки на різних рівнях. Слід відмітити, що хоча наукова робота була написана ще двадцять років назад, однак О.І. Гойдук ще тоді цілком обґрунтовано вказувала на те, що проблема продовольчої безпеки не має кон'юнктурного характеру. Вона буде існувати, поки є держава, визначальним фактором сили і авторитету якої є підтримання відповідного рівня продовольчої безпеки. Продовольча безпека є невід'ємною складовою економічної безпеки держави та умовою її незалежності. Забезпечення продовольчої безпеки є актуальною проблемою як для країн з низьким рівнем економічного розвитку, так і для розвинутих країн, які постійно вдосконалюють механізми підтримки продовольчої безпеки, особливо що стосується малозабезпечених груп населення. Варто відміти, що багато питань піднятих авторкою у той час – продовжуються залишатись актуальними й досі [35, с. 6].

В свою чергу О.О. Зеленська в науковій роботі на тему *«Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні»* відмічає на існування багаторівневої системи продовольчої безпеки, яка формується із: глобального; субрегіонального; міждержавного; національного; місцевого,

регіонального, локального рівнів. Окрім цього авторка виокремлює принципи, на підставі яких повинно відбуватись формування системи національної продовольчої безпеки України, серед яких: 1) принцип самозабезпеченості; 2) принцип послаблення залежності від імпорту продовольства; 3) принцип використання наявних переваг у міжнародному поділі праці та спеціалізації на виробництві; 4) принцип сприяння розвитку експортоорієнтованих галузей та розширенню обсягів експорту; 5) принцип виконання взятих на себе згідно з міжнародними договорами та угодами зобов'язань в рамках членства в міжнародних організаціях та міждержавних угод; 6) принцип забезпечення збалансованого розвитку національної та сукупності регіональних продовольчих систем; 7) принцип формування відповідних необхідному обсягу виробництва продовольства сукупного платоспроможного попиту населення та місткості внутрішнього продовольчого ринку [48, с. 111].

Актуальним видається наукове дослідження М.П. Сичевського на тему «Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні» в якому автором на підставі проведеного аналізу рівня продовольчої безпеки за широким колом показників зроблено висновки, що Україна наділена усіма необхідними можливостями для забезпечення продовольчої безпеки на внутрішньому ринку, та здатна здійснювати істотний вплив на її зміцнення на світовому рівні. Водночас, що стосується показників в рейтингу Глобального індексу продовольчої безпеки, то вони можуть бути суттєво покращені шляхом: а) «непродовольчих» чинників (зокрема, політичної стабільності, удосконалення макроекономічної ситуації, підвищення рівня доходів громадян, впровадження ефективної державної політики, спрямованої на подолання диференціації в доходах і споживанні різних соціальних груп, зниження корупційних ризиків, стимулювання наукової сфери); б) створення ефективної системи державного регулювання ринку продовольства, яка б включала розробку та впровадження моніторингу харчування населення, встановлення прозорого механізму надання

державних гарантій безпечності та якості харчових продуктів; в) імплементація національного законодавства до регламентів ЄС, в тому числі щодо забезпечення безпечності та якості харчових продуктів [31, с. 11].

Слід зазначити, що оперування продовольчою безпекою на міжнародному рівні спричинило появу концепції «продовольчого суверенітету», що представляє собою процес створення громадського руху, розширення прав та можливостей людей на організацію своїх суспільств таким чином, щоб вийти за межі неоліберального бачення світу товарів, ринків та егоїстичних інтересів економічних суб'єктів. Як відмічено авторами Посібника з продовольчого суверенітету, виданого за підтримки Шведського агентства міжнародного розвитку (SIDA) за сприяння Шведського товариства охорони природи (SSNC) не існує єдиного рішення для безлічі комплексних проблем, з якими доводиться стикатися в сьогоdnішньому світі. Натомість, продовольчий суверенітет виступає процесом, який адаптується до людей та їх місць проживання, де він діє на практиці. «Суверенітет продовольства» означає солідарність, а не конкуренцію, це – побудова більш справедливого світу за принципом знизу догори [15, с. 3]. В практичному вимірі, незалежно від того, що визначатиметься в якості об'єкта впливу чи, які інструменти будуть застосовані – метою є нормальне та повноцінне забезпечення продовольством усього населення як у світі, так і в кожній окремій державі.

Окрім цього, слушним видається виокремлення К.П. Голікова продовольчого аспекту в забезпеченні продовольчої безпеки як вихідного в аналізі пріоритетів, оскільки саме він слугує кількісному виразу основної цілі – продовольчої безпеки. Автором обґрунтовано, що продовольчий аспект визначає рівень забезпечення країни продовольством, у тому числі власного виробництва, обсяги необхідних резервів продуктів харчування і сільськогосподарської сировини, а також фізіологічні та платоспроможні межі попиту на продукти харчування на внутрішньому ринку, та

характеризується показниками існуючої структури споживання і його фізіологічними нормами [36].

Наприклад, О.П. Мазюк та О.В. Заїка досліджено публічне управління продовольчої безпекою в Україні під час війни. Авторами доведено, що в якості основних трендів публічного управління продовольчою безпекою в Україні під час війни можна виділити перехід від вибіркового протекціонізму до підтримки самоорганізації виробників продовольства, а також створення умов для розвитку державно-приватного партнерства на рівні «державна – малий бізнес – міжнародні організації». При цьому, вагомими завданнями в цій сфері залишаються розвиток системи управління продовольчою безпекою на рівні органів місцевого самоврядування та якісна інформаційна робота з населенням для запобігання паніки з приводу потенційної нестачі харчів [82]. Слід зазначити, що вектор продовольчої безпеки саме в умовах війни набув нового значення. Так, Н.Г. Клименко досліджено не лише стан продовольчої безпеки на національному рівні в період дії правового режиму воєнного стану, але й вплив цього *на стан міжнародної продовольчої безпеки*. Науковцем встановлено, що сучасний світ стає надзвичайно уразливим до наслідків будь-яких кризових ситуацій, оскільки, незалежно від їх масштабу, вони здійснюють надзвичайний вплив як на національну, так і на глобальну продовольчу безпеку, а подолання їх наслідків можливе лише спільними злагодженими зусиллями світової спільноти [63, с. 130].

Впливу зовнішніх факторів присвячена наукова праця В. Бойко, Л. Бойко на тему «Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні», де продовольча безпека розглядається як одна з найважливіших складових національної безпеки будь-якої держави. Водночас відмічається, що у 2021 р. майже 400 мільйонів людей у світі були забезпечені продуктами харчування за рахунок експорту Україною на світовий ринок продукції сільськогосподарського виробництва. Війна в Україні розв'язана РФ зруйнувала системи виробництва, переробки та постачання сільськогосподарського продовольства на міжнародний ринок. У

зв'язку з наближенням зимового періоду та збільшення ризиків скорочення обсягів проведення посівної компанії озимих культур, виникає нагальне питання в багатьох країнах світу щодо створення необхідного запасу продовольства. Від успішного проведення посівної компанії озимих культур та надійної логістики з постачання продукції місцевих товаровиробників сільськогосподарської продукції залежить не тільки продовольча безпека України, а і безпека інших країн світу. У статті досліджено сучасний стан продовольчої безпеки та ризики для аграрного виробництва які виникають під час війни в Україні. Запропоновані можливі шляхи вирішення наявних проблем які передбачають посилення міжнародної співпраці [25].

В свою чергу, Є.В. Болейко в кваліфікаційній роботі на тему «Державна політика в сфері продовольчої безпеки» (2023 р.) розкрито аспекти здійснення державної політики в сфері продовольчої безпеки. В результаті дослідження зроблено висновок щодо потреби базування ефективної політики держави в сфері продовольчої безпеки на повному самозабезпеченні продовольчою продукцією, швидкому виявленні та попередженні ризиків небезпек та загроз, що можуть зашкодити здоров'ю і життю людини. Як наслідок, публічне адміністрування повинно носити комплексний характер, бути спрямованим на стабільність і підтримку інновацій в управлінні продовольчою безпекою. На національному та регіональному рівнях органам влади потрібно мінімізувати адміністративні бар'єри для бізнесу в харчовій промисловості через спрощення механізмів надання фінансової допомоги, заохочення державних проєктів та програм розвитку [27, с. 40].

Окремого значення мають наукові праці, що стосуються *агропромислової сфери як частини продовольчої сфери та особливостей управління цією сферою*. Наприклад, О.В. Гулак, В.М. Висоцький, Ю.В. Ярмоленко досліджено особливості оподаткування як прояв публічного адміністрування в агропромисловій сфері. Авторами наголошено, що саме

державна підтримка агропромислового сектору є запорукою його сталого розвитку й гарантування продовольчої безпеки держави загалом [39, с. 68].

На національному рівні в Україні, ефективне аграрне виробництво трактується як основа забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення населення основними продуктами харчування в достатній кількості та різного асортименту. Проблеми розвитку аграрного сектору, актуальні тенденції цінової світової кон'юнктури на продовольчі ресурси, недостатня увага держави до проблем галузі створюють передумови для виникнення кризових явищ у забезпеченні населення продуктами харчування. Невирішеними тривалий час залишаються проблеми: незбалансованого споживання продуктів харчування населенням; низький рівень споживання продуктів тваринного походження в енергетичному раціоні населення; висока частка витрат домогосподарств на продукти харчування у структурі їх загальних витрат; зниження ємності внутрішнього ринку за окремими продуктами харчування; імпортозалежність країни за окремим продуктом [209].

В даному контексті вагомим є також і дисертаційне дослідження Г.А. Іванової на тему «Адміністративно-правове регулювання у сфері агропромислового комплексу» (2020 р.). Науковцем вперше встановлено, що адміністративно-правове регулювання в агропромисловому комплексі є видом публічної діяльності, яка має організуючий, виконавчо-розпорядчий характер, галузевої групи органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо практичної реалізації функцій та завдань аграрної політики. Крім того, авторкою запропоновано розуміння ключових ознак адміністративно-правового регулювання агропромислового комплексу: 1) це аграрно-управлінська діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування інших суб'єктів; 2) ця діяльність відбувається у межах чинного законодавства; 3) передбачає перелік визначальних повноважень суб'єктів аграрної компетенції; 4) ця діяльність передусім спрямована на належну організацію функціонування

агропромислового комплексу; 5) здійснюється з метою забезпечення прав, свобод та інтересів усіх учасників аграрних відносин [57, с. 7].

Титарчук І. М. досліджено ефективність державної підтримки аграрного сектора економіки України. Автором відмічено, що намагаючись підтримувати аграрний сектор, держава повинна визначитись, яким шляхом підтримки власного сільськогосподарського товаровиробника вона піде: без конкурентним чи конкурентним [220]. На думку автора, єдино виправданим на сьогодні є конкурентний шлях, для якого основними концептуальними засадами в підтримці сільського господарства мають стати: гранично ефективне використання бюджетних коштів та відмова від державних програм підтримки, що призводять до неефективного їх витрачання; запровадження нових механізмів розподілу субсидій сільськогосподарським товаровиробникам відповідно до сигналів ринку; забезпечення прозорості процесу розподілу та встановлення сумарних дотаційних обмежень на одного отримувача коштів; обмежене застосування державної фінансової допомоги несільськогосподарському сектору (субсидування ставки відсотка, лізинг, страхування); перехід до прямих виплат сільськогосподарським товаровиробникам незалежно від розмірів господарств та організаційноправових форм (на 1 га, на голову худоби тощо); підтримка формування ефективної ринкової інфраструктури (кредитно-маркетингові кооперативи, ринки збуту, інтеграція) [220, с. 111-112].

Щодо такого напрямку наукових розвідок як адміністративно-правове впорядкування продовольчої сфери, зазначимо таке. Ці дослідження переважно стосувались окремих елементів продовольчої сфери та впливу адміністративно-правових норм на їх впорядкування. Наприклад, Є. Кропивним виокремлено принципи адміністративно-правового регулювання сфери громадського харчування та гостинності, а саме: принцип переорієнтації спеціалістів сфери громадського харчування та гостинності; принцип розвитку застосування інноваційних технологій полягає у впровадженні сучасних технічних і технологічних рішень для оптимізації

процесів, покращення якості послуг і збільшення задоволення клієнтів; принцип соціально орієнтованого бізнесу; принцип щедрості та доброзичливості по відношенню до гостей фундаментальним у сфері гостинності та громадського харчування; принцип використання цифрових технологій для забезпечення безпеки та комфорту гостей [75, с. 108].

Так, А.В. Данилюком досліджено безпечність та якість харчових продуктів як об'єкта державного контролю. Науковцем встановлено, що безпечність та якість харчової продукції безумовно є предметом державного контролю, адже за відсутності контролюючих способів впливу на суб'єктів виробництва, реалізації та/або обігу харчових продуктів унеможливлене соціально-економічне, екологічне та демографічне становище в країні, за якого життя і здоров'я людини є справді найвищою соціальною цінністю. Безпечність та якість харчових продуктів як предмет державного контролю визначено так: це характеристики харчового продукту, його склад, процес виробництва, обігу, реалізації та споживання, що підлягають перевірці суб'єктами контролю на предмет факту їхньої відповідності стандартам та вимогам щодо забезпечення безпеки харчових продуктів [40]. Натомість, Н.П. Бортник та Ю.В. Довгань зроблено висновок, що характерною рисою адміністративно-правового регулювання в сфері забезпечення прав споживачів є наявність значної кількості підзаконних нормативно-правових актів, що доволі ускладнює правозастосовну практику та негативно впливає на ступінь правової захищеності споживачів. З огляду на це, авторами запропоновано вважати одним з напрямів вдосконалення правового регулювання в сфері споживання – визнання пріоритетності регламентації відносин, що виникають в цій сфері, саме на рівні законів, наприклад, через прийняття Закону України «Про торговельну діяльність» [28].

Окрім цього, з практичної та теоретичної точок зору вбачається виділення в окрему групу наукові праці, присвячені ролі суб'єктів публічного адміністрування та громадськості в забезпеченні продовольчої безпеки. Зазначене пояснюється тим, що з практичного погляду, розгляд цього

аспекту окремо дає можливість докладно дослідити та аналізувати вплив суб'єктів публічного адміністрування та громадськості на забезпечення продовольчої безпеки. Як наслідок такий аналіз дозволить розробити більш ефективні стратегії та механізми взаємодії між урядовими органами та громадськими організаціями у сфері продовольчої безпеки.

З теоретичного погляду, виділення цього напрямку в окрему групу дозволить провести глибокий аналіз та розглянути різні теоретичні підходи до ролі суб'єктів публічного адміністрування та громадськості у забезпеченні продовольчої безпеки, що загалом сприятиме розвитку наукового пізнання в цій сфері та пошуку нових наукових підходів до вирішення проблем продовольчої безпеки в Україні. Серед авторів, які приділяли в різний час свої наукові праці питанням взаємодії громадськості із державними органами, участі громадських рад у формуванні державної політики, визначенню термінів за цією темою та іншої проблематики можна як приклад вказати на: Н.І. Білак [22], М.А. Бойчук [26], О. Д. Кузьмічова [76], В.І.Московець [89], Р.С. Мельник [84], М.О. Кушнір [79] та ін. З огляду на що проаналізуємо детальніше окремі із наукових робіт вищезазначених авторів.

Так, увагу привертає наукова праця О.Д. Кузьмічова на тему «Громадське суспільство як суб'єкт формування державної політики у сфері продовольчої безпеки України», присвячена визначенню механізму залучення громадянського суспільства до формування державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки України. Автор відмічає на обов'язкову необхідність громадянського суспільства доєднуватись до процесів формування та контролю за реалізацією державної політики у сфері забезпечення продовольчої безпеки України. Акцентується увага на місії громадськості щодо донесення до державних органів та органів місцевого самоврядування змісту публічних інтересів громадян в частині цілей та завдань державної політики в цій сфері публічного адміністрування. Кузьмічов О. Д. вказує на створення достатніх правових механізмів для

залучення інституцій громадянського суспільства до формування державної політики в сфері забезпечення продовольчої безпеки України, відмічаючи водночас на провідну роль Громадської ради при Міністерстві аграрної політики та продовольства України у координації взаємодії громадянського суспільства та суб'єктів публічної адміністрації. Автор вказує, що Громадська рада при Міністерстві аграрної політики та продовольства України виконує функцію з акумулювання публічних інтересів та донесення їхнього змісту до Мінагрополітики України, як профільного міністерства [76, с. 75].

Загалом погоджуючись із більшістю висновків автора відмітимо про наступне. Так, 7 жовтня 2020 року відбулися установчі збори Громадської ради при Державній службі України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Під час установчих зборів було сформовано новий склад Громадської ради при Держпродспоживслужбі, до якого увійшло 35 членів [93]. Робота Громадської ради при Держпродспоживслужбі врегульована Постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», Положенням про Громадську раду при Державній службі з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, затверджену Наказом Держпродспоживслужби від 29.11.2016 року № 45 [144]. Водночас наразі склалась ситуація згідно якої можливість створення громадської ради прямо передбачена на нормативному рівні тільки при Держпродспоживслужбі, як центральному органіві, а регіональний рівень залишено законодавцем по за увагою. З огляду на що, слід внести відповідні зміни в законодавство з метою нормативного врегулювання цього питання.

Науковим підґрунтям для подальших досліджень слугує праця В.І. Московець на тему «Поняття «громадськість» у законодавстві та адміністративно-правовій теорії», де автор приходить до висновку, що громадськість – це соціально-активна частина суспільства (організована сукупність людей), яка за певних обставин так або інакше згуртувалася

навколо конкретних спільних інтересів та яка на добровільних засадах бере участь у суспільнополітичному житті країни, визначає основні напрямки його розвитку, користується великим впливом, повагою. Громадськість складається з однієї або більше фізичних чи юридичних осіб, їх об'єднань, організації або груп, які діють згідно з чинним законодавством України або практикою задля захисту своїх законних прав, свобод та інтересів у галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах. Громадськість як активне соціальне утворення в певний момент об'єднує всіх тих, хто стикається з спільною проблемою, яка стосується суспільних інтересів, і може разом шукати шляхи її розв'язання [89, с.633].

М.О. Кушнір висвітлюючи питання принципів інституційно-правового забезпечення взаємодії у публічному управлінні вказує, що ефективність чи неефективність права визначається практикою його реалізації, тобто практичними діями уповноважених суб'єктів публічного управління – державних органів, органів місцевого самоврядування, бізнесу, громадськості. Незважаючи на те, що у сучасних реаліях провідна роль у безпосередньо правовому регулюванні належить державі, втім, вже зараз громадськість, бізнес у всьому світі доводять важливість свого вкладу у передньому винайденні більш дієвих шляхів для вирішення питань, важливих для суспільства. Прикладом цьому слугують, зокрема, повсюдне поширення практики соціального підприємництва, початкові практичні рішення окремих країн щодо запровадження безумовного базового доходу як способів забезпечення вирішення соціальних питань суспільства при активній позиції держави при одночасному зниженні навантаження на її структури і т.д. Зважаючи на ці реалії, принципи інституційно-правового забезпечення взаємодії у публічному управлінні мають важливе значення для визначення оптимальних шляхів вирішення суспільних проблем, інакше кажучи – майбутніх практичних дій правового ґатунку суб'єктів публічного

управління в контексті їх взаємодії на користь суспільства [79, с.157]. Зазначене авторкою в повній мірі стосується і продовольчої сфери.

Продовольчу безпеку розглядають на державному, міжнародному, регіональному рівнях. Значну роль у розв'язанні продовольчої проблеми відіграють міжнародні організації, передусім спеціалізовані установи ООН - FAO, яка об'єднує близько 190 держав світу. У відповідності зі статутом FAO основними цілями її діяльності є: поліпшення харчування і підвищення життєвого рівня людей; забезпечення зростання ефективності виробництва і розподілу продовольчих продуктів; оптимізація умов життєдіяльності сільського населення; сприяння розвитку світової економіки. Відповідно до розуміння FAO, продовольчу безпеку в країнах можливо досягнути шляхом: а) прагнення до самозабезпечення; б) створення можливостей систематичних закупівель продовольства на світовому ринку; в) формування запасів продовольства [229, с. 119].

Важливість впорядкування продовольчої сфери підкреслюється послідовною увагою до неї міжнародного співтовариства, в тому числі через утворення спеціально уповноважених суб'єктів. Зазначимо, що FAO було створено у 1945 році, а Україна приєдналася до цієї організації у 2003 році через прийняття Закону України «Про прийняття Статуту Продовольчої та сільськогосподарської організації Організації Об'єднаних Націй» [195].

Співпраця між Україною та Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO.) наразі базується на Рамковій програмі співробітництва. Реалізація проектів у рамках цієї програми відіграла значну роль у розробці стратегій розвитку аграрного сектору та сільських територій в Україні. Також було посилено можливості національної системи сертифікації рослин, розширено доступ до консультаційних послуг для аграріїв, покращено умови для виходу на міжнародні ринки, підтримано розвиток сільськогосподарських кооперативів та вдосконалено стандарти якості та безпеки сільськогосподарської продукції.

Пчелянська Г.О. також вказує на те, що міжнародні норми та правила поведінки у процесі формування продовольчої безпеки та подолання голоду у світі визначаються міжнародними установами та організаціями, такими, як FAO, WFP, IFAD, WHO) та іншими [206, с. 72].

Варто також відмітити, що міжнародні організації відіграють ключову роль й у дослідженні та вирішенні проблем, пов'язаних із продовольством та продовольчою безпекою. Вони проводять широкий спектр досліджень, які допомагають зрозуміти глобальні тенденції, виявити проблемні зони та розробити ефективні стратегії. Серед ключових напрямків досліджень, які проводяться міжнародними організаціями можна виокремити наступні: 1) глобальна продовольча безпека (дослідження охоплюють питання доступності, достатності та стабільності продовольства на глобальному рівні, аналіз причин голоду та недоїдання, оцінку впливу кліматичних змін та інших факторів на продовольчу безпеку); 2) сільське господарство та розвиток (дослідження спрямовані на підтримку сталого розвитку сільського господарства, підвищення продуктивності, забезпечення фермерам доступу до ресурсів та технологій, аналіз впливу сільського господарства на довкілля); 3) харчування та здоров'я (дослідження охоплюють питання якості та безпеки харчових продуктів, розробку рекомендацій щодо здорового харчування, аналіз зв'язку між харчуванням та здоров'ям, боротьбу з різними формами недоїдання); 4) зміни клімату та продовольча безпека (дослідження спрямовані на оцінку впливу кліматичних змін на сільське господарство та продовольчу безпеку, розробку стратегій адаптації до змін клімату та зменшення викидів парникових газів у сільському господарстві); 5) гендерна рівність та продовольча безпека (дослідження аналізують роль жінок у сільському господарстві та продовольчій безпеці, виявляють гендерні диспропорції та пропонують шляхи їх подолання); 6) харчові втрати та харчові відходи (дослідження спрямовані на виявлення причин та масштабів харчових втрат та харчових відходів, розробку стратегій щодо їх зменшення).

Таким чином, виділення в окрему групу наукових праць, присвячених ролі суб'єктів публічного адміністрування та громадськості в забезпеченні продовольчої безпеки обґрунтоване з практичного та теоретичного погляду і сприятиме поглибленню дослідження цієї проблематики в майбутньому.

Низка наукових праць стосується аналізу питань, пов'язаних із ефективністю державної підтримки сільського господарства. Дослідженням цих питань займалися такі науковці як С.В. Киристюк [62], Ю.В. Негода [91], Л. П. Куліш [77], О.С. Сенишин [211], які у своїх наукових працях висвітлили проблематику підтримки малих фермерських господарств, формування напрямків розвитку органічного виробництва, стимулювання експорту сільськогосподарської продукції. Вирішення більшості із порушених науковцями питань є актуальним і досі та можуть бути вирішеними шляхом: спрощення процедур отримання кредитів для малих фермерських господарств, розвитку кооперації; створення системи сертифікації органічної продукції, розширення площ під органічними культурами, стимулювання попиту на органічну продукцію; підвищення конкурентоспроможності української продукції на зовнішніх ринках, розвитку логістичної інфраструктури.

Питання стимулювання експорту сільськогосподарської продукції досліджувались у наукових працях І.М. Іванова [58], І.В. Гончаренко, А.В. Гах, О.С. Ковалевська [38], О. Ю. Гаврик, С. О. Остапенко [32], зокрема: фактори, що впливають на конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках; удосконалення механізмів державної підтримки експорту (зокрема шляхом розширення фінансової підтримки, спрощення процедур, створення сприятливого інвестиційного клімату); диверсифікація експортних ринків; розвиток логістичної інфраструктури (зокрема шляхом будівництва сучасних складських комплексів, розвитку транспортної інфраструктури); залучення інвестицій у сільське господарство. Слід відмітити, що деякі з цих питань залишаються невирішеними досі, зокрема щодо: недостатнього фінансування

програм підтримки експорту; необхідності спрощення процедури отримання державної підтримки; залежності від окремих експортних ринків; модернізації та відновлення логістичної інфраструктури; збільшення інвестицій у сільське господарство. Вирішення цих питань потребує комплексного підходу.

В результаті здійснення загальної характеристики наявних джерел, які безпосередньо або опосередковано стосуються теми публічного адміністрування в продовольчій сфері, вдалось встановити: а) відсутність комплексних робіт, присвячених безпосередньо проблематиці публічного адміністрування в продовольчій сфері; б) коло авторів, які досліджували проблематику в сфері продовольства (дослідження представлені науковцями, фахівцями державних органів, міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями); в) багатогранність тематики дослідження; г) різноманітність методології (використання як кількісних так і якісних методів дослідження, включаючи аналіз статистичних даних, опитування, експертні оцінки та моделювання).

Структуровано методологію проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері за предметним критерієм, виокремивши основні тематичні напрями досліджень, серед яких: 1) аналіз стану продовольчої безпеки в Україні; 2) вплив зовнішніх факторів на продовольчу сферу (в тому числі глобалізації, воєнного стану); 3) роль суб'єктів публічного адміністрування та громадськості в забезпеченні продовольчої безпеки 4) ефективність державної підтримки сільського господарства (зокрема, підтримка малих фермерських господарств, розвиток органічного виробництва, стимулювання експорту сільськогосподарської продукції); стимулювання експорту сільськогосподарської продукції; 5) продовольча безпека в умовах збройного конфлікту; 6) міжнародне співробітництво в галузі продовольчої безпеки (аналізується роль міжнародних організацій у забезпеченні продовольчої безпеки в Україні та досвід інших країн у цій сфері); 7) ефективність різних інструментів державного регулювання в

продовольчій сфері; 8) загальнотеоретичні питання, які слугують підґрунтям для подальших наукових досліджень в продовольчій сфері (зокрема, щодо публічного адміністрування, визначення переліку суб'єктів, характеристика адміністративних процедур, принципів тощо).

Прослідковано загальні тенденції та динаміку змін тематичного спрямування наукових розвідок проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері в останні роки, в результаті чого виявлено, що дослідники в основному аналізували вплив на продовольчу сферу України економічної кризи, пандемії та військових конфліктів. Відмічено, що більшість досліджень сучасного періоду присвячено оцінці рівня продовольчої безпеки в Україні, визначенню ролі держави у формуванні та реалізації державної політики в продовольчій сфері, виявленню проблемних аспектів та розробці рекомендацій щодо їх вирішення.

Пріоритетними напрямками подальших наукових досліджень проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері є особливості забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, гуманітарної допомоги та післявоєнного відновлення сільського господарства.

Таким чином, можна зробити висновки, що не зважаючи на значну кількість наукових праць в продовольчій сфері, досі продовжують залишатися невирішеними питання щодо: 1) підвищення рівня продовольчої безпеки, особливо в умовах війни; 2) недостатність державної підтримки сільського господарства (в тому числі щодо недостатнього фінансування сільського господарства, підвищення інвестиційної привабливості, розмінування, перехід на альтернативні джерела палива сільськогосподарської техніки, кредитування, лояльності щодо оподаткування, залученість міжнародних фондів); 3) проблеми з інфраструктурою сільського господарства (необхідністю модернізації, в тому числі зберігання та переробки продукції); 4) покращення якості та

безпеки продукції; 5) імплементація продовольчої сфери до стандартів ЄС; 6) вирішення логістичних питань.

Також слід відмітити, що наукові дослідження адміністративно-правового впливу на продовольчу сферу проводились протягом тривалого часу з моменту незалежності України. Проте, вони стосувались або окремих елементів продовольчої сфери, або за основу було взято суміжні адміністративно-правові категорії, які зазнали оновлення як на якісному, так і кількісному рівнях у зв'язку з появою публічного адміністрування.

У цій частині дослідження проаналізовано доктрину права, у межах якої досліджено окремі аспекти публічного адміністрування в продовольчій сфері. Здійснено загальну характеристику наявних джерел, які безпосередньо або опосередковано стосуються теми публічного адміністрування в продовольчій сфері, в результаті чого встановлено: а) різноманітність авторів, які досліджували проблематику в сфері продовольства (дослідження представлені науковцями, фахівцями державних органів, міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями); б) багатогранність тематики дослідження; в) різноманітність методології (використання як кількісних так і якісних методів дослідження, включаючи аналіз статистичних даних, опитування, експертні оцінки та моделювання).

Встановлено, що доктринальне опрацювання публічного адміністрування в продовольчій сфері не має ознак комплексності. Означене спричинено з одного боку, наявністю пробілів у законодавстві, а з іншого – багатогранністю суспільних відносин, що мають бути врегульовані в межах продовольчій сфери. Запропоновано встановлення стану наукових розвідок щодо змісту публічного адміністрування в продовольчій сфері через виділення таких його елементів: а) встановлення сутності публічного адміністрування; б) визначення особливостей продовольчої сфери та встановлення її якісних меж; в) встановлення способів та форм впливу суб'єктів публічної адміністрації на продовольчу сферу.

Окрім цього, встановлено, що дослідження охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з продовольчою сферою. Виокремлено основні тематичні напрями досліджень, які безпосередньо або опосередковано стосуються теми публічного адміністрування в продовольчій сфері, серед яких: 1) аналіз стану продовольчої безпеки в Україні; 2) вплив зовнішніх факторів на продовольчу сферу; 3) роль суб'єктів публічного адміністрування та громадськості в забезпеченні продовольчої безпеки; 4) ефективність державної підтримки сільського господарства (зокрема, підтримка малих фермерських господарств, розвиток органічного виробництва, стимулювання експорту сільськогосподарської продукції); 5) продовольча безпека в умовах збройного конфлікту; 6) міжнародне співробітництво в галузі продовольчої безпеки (аналізується роль міжнародних організацій у забезпеченні продовольчої безпеки в Україні та досвід інших країн у цій сфері); 7) ефективність різних інструментів державного регулювання в продовольчій сфері; 8) загальнотеоретичні питання, які слугують підґрунтям для подальших наукових досліджень в продовольчій сфері (зокрема, щодо публічного адміністрування, визначення переліку суб'єктів, характеристика адміністративних процедур, принципів тощо).

Зазначено, що наукові розвідки щодо публічного адміністрування в продовольчій сфері можуть загально базуватися на наявних доктринальних напрацюваннях, що стосуються таких напрямів: 1) публічного адміністрування; 2) впорядкування суспільних відносин в продовольчій сфері; 3) адміністративно-правового впорядкування продовольчої сфери.

1.2 Продовольча сфера як об'єкт адміністративно-правового впливу

Станом на теперішній час, національна модель адміністративно-правового регулювання суспільних відносин перебуває на етапі реформування відповідно до загальноприйнятих міжнародних стандартів.

Безперечно, вказане торкнулось і продовольчої сфери. Держава в особі уповноважених суб'єктів має впроваджувати державну політику та конкретні заходи, яких спрямовано на створення сприятливих умов для забезпечення продовольством населення, включно в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Адміністративно-правове регулювання продовольчої сфери відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільного функціонування агропромислового комплексу, захисту прав споживачів та гарантуванні продовольчої незалежності країни. З огляду на що вважається, що ефективне управління продовольчою сферою потребує комплексного підходу, який включає розробку та впровадження відповідних нормативно-правових актів, здійснення державного контролю та нагляду, а також стимулювання розвитку сільського господарства та харчової промисловості. У цьому контексті адміністративно-правовий вплив є важливим інструментом для досягнення цілей продовольчої політики держави.

Проблема визначення продовольчої сфери як об'єкта адміністративно-правового впливу охоплює такі аспекти: виділення суб'єктів публічного адміністрування, наділених повноваженнями в продовольчій сфері; визначення регулювання суспільних відносин в продовольчій сфері шляхом застосування визначених форм впливу; виокремлення методів, що застосовуються для регулювання продовольчої сфери. При цьому, виникає потреба у врахуванні дії правового режиму воєнного стану.

Ефективне адміністративно-правове регулювання продовольчої сфери є необхідною умовою для забезпечення продовольчої безпеки країни та добробуту її громадян. З огляду на що важливо дослідити сутність правових категорій «продовольча сфера» і «продовольча безпека», розглянувши як вони співвідносяться.

В чинному законодавстві України категорія «продовольча сфера» не використовується. В окремих дослідженнях, присвячених впорядкуванню питань продовольчої сфери категорія «продовольча сфера» тлумачиться

через категорію «продовольчої безпеки». Втім на теоретичному рівні єдиного розуміння до визначення серед науковців не вироблено. Наприклад, О.В. Скидан під час характеристики продовольчої сфери в умовах глобалізації оперує до визначення продовольчої безпеки [213]. Аналогічно, в ході дослідження сутності агропромислової сфери О. Павлов звертає увагу саме на безпеку агропромисловості як основну складову визначення сутності категорії «агропродовольча сфера» [98].

На думку Алішова Гаміда Надір-огли «продовольча безпека держави» є ступенем забезпеченості населення країни екологічно чистими і корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково-обґрунтованими нормами і доступними цінами при збереженні і поліпшенні середовища проживання. При цьому, науковець як центральний елемент у структурі продовольчої безпеки виділяє забезпеченість продуктами харчування, а категорію доступності продуктів харчування характеризує через такі форми як: а) фізична (забезпечення споживчого ринку продуктами харчування, необхідними для життя людини); б) економічна (фінансова спроможність людини отримувати продукти харчування, необхідними для життя людини); в) соціальна (мінімальна диференціація у споживанні головних груп продуктів харчування серед різних верств населення) [13, с. 165].

В свою чергу, О.І. Гойчук під поняттям «продовольча безпека» пропонує розуміти структуризовану та системну категорію, що характеризує економічні відносини стосовно продовольчого споживання та якості харчування на різних рівнях людської спільноти; продовольча безпека в широкому розумінні – це суспільне благо, а тому її забезпечення потребує державної підтримки [35, с. 11].

Натомість, О.О. Зеленська систематизує наявні наукові підходи до визначення дефініції «продовольча безпека» у два основних напрями, де відповідно до першого продовольчу безпеку розуміють як достатнє забезпечення населення країни необхідними обсягами продуктів харчування,

а згідно другого, яке є ширшим, сутність категорії розкривають додаткову через спроможність держави самозабезпечуватись необхідними обсягами та асортиментом продуктів харчування [48, с. 111].

Отже, аналізуючи вищезаначені підходи науковців, можна зробити наступні висновки щодо відсутності єдиного термінологічного визначення терміну "продовольча безпека" та наявності різноманітності думок до визначення цієї категорії. Ключовими елементами категорії «продовольча безпека» слугуватимуть:

- 1) стан забезпеченості продуктами харчування;
- 2) фізична, економічна та соціальна доступність продуктів харчування для населення;
- 3) якість та безпека продуктів харчування, екологічна чистота та корисність продуктів для здоров'я;
- 4) розвиток національного виробництва для забезпечення продовольчої незалежності.

Отже, можна говорити, що продовольча безпека є ключовим елементом продовольчої сфери, що охоплює широкий спектр питань, від виробництва до споживання.

На відмінно від категорії «продовольча сфера» наявним є нормативне закріплення поняття «продовольча безпека». Зокрема у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України», що визначається як: «...захищеність життєвих інтересів людини, що виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності» [122]. Дещо інше визначення терміну «продовольча безпека» наведено в проекті Закону України «Про продовольчу безпеку України» від 28.04.2011 року № 8370-1 (який так і не було прийнято), де під ним розуміється соціально-економічний та екологічний стан в державі при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості. Також в цьому законопроекті

розкривається значення таких важливих категорій, пов'язаних із продовольчою безпекою як: «продовольство»; «формування продовольчої безпеки»; «індикатори продовольчої безпеки»; «критерії продовольчої безпеки»; «продовольча незалежність»; «державні цільові програми продовольчої безпеки» та ін.[198].

Також продовольчу безпеку можна розглядати як концепцію, яка відноситься до доступності та якості харчових продуктів для споживачів, та охоплює всі аспекти виробництва, переробки, зберігання та постачання їжі, щоб забезпечити її безпеку та відповідність нормам. У правовому сенсі категорія «продовольча безпека» розкривається як забезпечення за допомогою правових норм, стандартів і регуляцій доступу населення до безпечної та якісної їжі, забезпечення контролю якості продуктів, їх виробництва, належного транспортування, зберігання та реалізації з метою запобігання отруєнням та іншим проблемам, пов'язаним з консумацією їжі.

В свою чергу, А. Тригуб пропонує структурувати продовольчу безпеку через виокремлення таких елементів: 1) сутність продовольчої безпеки полягає в захисті життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави, а також в економічній і фізичній доступності продовольства; 2) інструментом забезпечення продовольчої безпеки є продукти харчування; 3) основні характеристики цього інструменту – якість і життєва важливість; 4) суб'єктом забезпечення виступає держава; 5) мета забезпечення полягає в тому, щоб держава гарантувала безперешкодний економічний доступ людини до продуктів харчування для підтримки звичайної життєдіяльності, забезпечення соціально-економічної та політичної стабільності в суспільстві, сталого розвитку нації, сім'ї та особистості, а також економічної стійкості держави та продовольчої незалежності; 6) умови забезпечення базуються на науковій обґрунтованості [223].

Говорячи про продовольчу безпеку важливо також виокремити систему принципів, що слугують важливим інструментом у забезпеченні виконання

державою завдань в продовольчій сфері. Так, принципи є загальнообов'язковими та становлять найважливіші елементи будь-якого правового явища. У них зосереджений світовий досвід історії та розвитку права, досвід певної цивілізації. Принципи – це вихідні положення, які закріплюють об'єктивні закономірності суспільного життя. Їх провідна роль забезпечується прямим чи непрямым їхнім закріпленням у нормах права [83, с. 48], [17, с. 3].

Визначення поняття «принципи продовольчої безпеки» в Україні не закріплено на нормативному рівні. Водночас в окремих законах, положеннями яких врегульовано питання продовольчої безпеки вживається слово «принципи», зокрема в Законі України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [190] та Законі України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [191] Так, аналіз положень Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» дає можливість виокремити такі принципи, про які йдеться у цьому законі, серед яких:

1) принципи системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках для окремих видів харчових продуктів та/або потужностей, до яких належать: ідентифікація небезпечних факторів; визначення критичних контрольних точок на етапах, на яких контроль управління є визначальним; установлення критичних меж у критичних контрольних точках, які дають змогу відрізнити прийнятність харчового продукту від неприйнятності з точки зору його безпечності; проведення процедур моніторингу в критичних контрольних точках; запровадження коригувальних дій; розроблення процедур валідації і верифікації; розроблення документів та ведення записів відповідно до виду діяльності та обсягів виробництва;

2) принцип мовчазної згоди [190].

Відповідно до Закону України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції"

виокремлено систему принципів на яких ґрунтується державна політика у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, серед яких:

- 1) принцип законності;
- 2) принцип паритетності та рівності;
- 3) принцип відкритості;
- 4) принцип координації;
- 5) принцип сталого розвитку;
- 6) принцип об'єктивності;
- 7) принцип взаємоузгодженості економічних інтересів операторів, суспільства і держави;
- 8) принцип додержання вимог екологічної безпеки у сфері органічного виробництва та/або обігу органічної продукції;
- 9) принцип визнання свободи господарської діяльності у сфері органічного виробництва та/або обігу органічної продукції [191].

Отже, визначення сутності категорії принципи продовольчої безпеки вищезначені закони, на жаль не містять, водночас вказують на те, що принципи продовольчої безпеки в Україні можуть включати такі аспекти, як: контроль якості продуктів, дотримання санітарних норм, ефективний контроль за процесами виробництва та постачання, надання інформації споживачам про склад і якість продуктів, а також сприяння дієвому регулюванню галузі харчової промисловості.

З огляду на що вважаємо, що система принципів продовольчої безпеки в Україні повинна включати:

- 1) принцип профілактики, який полягає у забезпеченні безпечності харчових продуктів на всіх етапах виробничо-збутового ланцюга;
- 2) принцип ризик-орієнтованого підходу, який полягає в оцінці та управлінні ризиками, пов'язаними з безпечністю харчових продуктів;
- 3) принцип простежуваності, який полягає у можливості відстеження харчових продуктів на всіх етапах виробничо-збутового ланцюга;

4) принцип співробітництва та взаємодії який полягає у налагодженні співпраці між державними органами, виробниками, постачальниками та споживачами для забезпечення продовольчої безпеки;

5) принцип доступності, який полягає у наданні доступу усіх верств населення до достатньої кількості безпечної та поживної їжі. Це передбачає як фізичну доступність (наявність продуктів у магазинах), так і економічну доступність (здатність придбати необхідні продукти);

6) принцип безпечності, який полягає у тому, що продукти харчування повинні відповідати встановленим стандартам якості та безпеки, тобто бути безпечними для споживання. Це означає відсутність шкідливих речовин, бактерій та інших забруднень, які можуть призвести до харчових отруєнь та інших захворювань;

7) принцип поживності, який полягає у збалансованості раціону харчування та забезпеченні організму усіма необхідними речовинами. Їжа повинна забезпечувати організм усіма необхідними поживними речовинами для підтримки здоров'я та активного життя (в тому числі вітамінами, мінералами, білками, жирами та вуглеводами);

8) принцип стійкості, який полягає у тому, що система продовольчої безпеки повинна бути стійкою до зовнішніх впливів, таких як кліматичні зміни, природні катаклізми та економічні кризи, що передбачає розвиток різноманітних видів сільського господарства, створення резервів продовольства та диверсифікацію джерел постачання;

9) принцип соціальної справедливості, який полягає у спрямуванні забезпечення продовольчої безпеки на всі верстви населення, особливо на вразливі групи: дітей, літніх людей, людей з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб [53].

Важливо також відмітити, що на стан продовольчої безпеки впливає ряд факторів, серед яких: кліматичні зміни, військові конфлікти, економічні кризи, шкідники та хвороби рослин. Окрім цього, варто відмітити, що війна

має суттєвий вплив на всі сфери життя, в тому числі на виробництво, переробку, зберігання та розподіл продуктів харчування. В даному випадку актуальності набуло здійснення аналізу правового регулювання з метою забезпечення стабільності та функціонування держави в складних умовах. З цією метою виникає потреба у дослідженні особливостей правового регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, виявлення проблемних питань та вироблення можливих шляхів їх вирішення.

Вважаємо, що серед ключових складових продовольчої безпеки в умовах воєнного стану можна виокремити:

1) виробництво сільськогосподарської продукції (зокрема, зниження площ сільськогосподарських угідь через бойові дії, дефіцит мінеральних добрив, палива та інших ресурсів, необхідних для сільського господарства, ризику мінування земель, проблеми з логістикою та транспортуванням продукції);

2) переробка сільськогосподарської продукції (зокрема, руйнування харчових підприємств, дефіцит сировини для переробки, перебої з електроенергією та водопостачанням);

3) зберігання продуктів харчування (зокрема, нестача складських приміщень, проблеми з охолодженням та зберіганням продуктів, ризик пошкодження запасів внаслідок бойових дій);

4) розподіл продуктів харчування (зокрема, перебої з транспортом, пошкодження доріг та мостів, ускладнення митного оформлення);

5) доступність продуктів харчування (зокрема, зростання цін на продукти, дефіцит окремих видів продуктів, обмеження доступу до продуктів для певних категорій населення, обмеження продуктів харчування на тимчасово окупованих територіях або зонах активних бойових дій);

5) якість продуктів харчування (зокрема, підвищений ризик фальсифікації продуктів, погіршення якості продуктів через порушення умов зберігання та транспортування) [51, с.305].

Таким чином можна прийти до висновків, що продовольча безпека є одним з найважливіших аспектів національної безпеки України. Для її забезпечення необхідні спільні зусилля держави, бізнесу та громадянського суспільства. Реалізація зазначених заходів дозволить не лише подолати наслідки війни, а й створити стійку та ефективну систему продовольчої безпеки на довгострокову перспективу. Втім важливо розуміти, що продовольча безпека – це не лише питання виробництва та постачання продуктів харчування, а й питання соціальної справедливості, економічного розвитку та екологічної стійкості.

Продовольчу безпеку слід розглядати як комплексний феномен, що включає: доступність, безпечність та достатність харчових продуктів. В умовах воєнного стану продовольча безпека набуває специфічних рис, з огляду на те, що вона є частиною національної безпеки, які проявляються у необхідності врахування військових ризиків, обмеженості ресурсів, зміни в споживчих потребах, тимчасової окупації окремих територій, набуття статусу територіями активних зон бойових дій, на яких продовжує проживати мирне населення.

З метою забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану вбачається необхідність вжиття сукупності заходів щодо:

- 1) підтримки сільськогосподарських виробників, надання фінансової допомоги, забезпечення доступу до добрив, палива та інших ресурсів;
- 2) відновлення зруйнованих підприємств та інфраструктури, будівництво нових складів, ремонт доріг та мостів;
- 3) створення резервів продовольства, накопичення запасів основних продуктів харчування;
- 4) регулювання цін на продукти харчування, введення обмежень на ціни на продукти харчування, які є необхідними для життя (зокрема, хліб, молоко, м'ясо);
- 5) підтримка соціально незахищених верств населення через надання гуманітарної допомоги, організації безкоштовного харчування;

б) міжнародна співпраця, залучення міжнародної допомоги для забезпечення продовольчої безпеки.

Загалом можна відмітити, що поняття «продовольча сфера» та «продовольча безпека» співвідносяться як «об'єкт захисту» та «зміст захисту». Таким чином, *продовольча сфера* є сукупністю суспільних відносин, що складаються під час забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Промислова сфера включає сільське господарство, харчову промисловість, торгівлю, логістику та інші види діяльності, пов'язані із забезпеченням населення продовольством. Продовольча сфера є життєво важливою для існування суспільства, оскільки забезпечує задоволення базової потреби людини в їжі. Від її ефективного функціонування залежить продовольча безпека країни та якість життя її громадян.

Продовольча сфера є основою для забезпечення продовольчої безпеки, оскільки саме вона створює матеріальні умови для виробництва та розподілу харчових продуктів. Водночас, ефективне функціонування продовольчої сфери та забезпечення продовольчої безпеки є необхідними умовами для досягнення національної безпеки в цілому. А тому аргументованим вбачається висновок, що правові категорії "продовольча сфера", "продовольча безпека" та "національна безпека" знаходяться у тісному взаємозв'язку та відображають різні аспекти забезпечення сталого розвитку держави та добробуту її громадян.

Щодо впливу адміністративно-правового регулювання на продовольчу сферу, то йому буде притаманно загальних ознак, опосередкованих загальними механізмами дії адміністративно-правових норм та спеціальних ознак, що специфікують їх прояв в продовольчій сфері.

Дія адміністративно-правових норм на суспільні відносини трансформують ці відносини на адміністративно-правові. При цьому, не всі відносини набувають ознак адміністративно-правових відносин. Відповідно, в межах

продовольчої сфери, норми адміністративно-правового характеру матимуть вплив лише на конкретні суспільні відносини до яких може бути застосовано адміністративний вплив та, які попередньо можуть визначатись як правовідносини в продовольчій сфері. Правовідносини, які складаються під час діяльності суб'єктів публічної адміністрації мають прояв у погодженому впливові на продовольчу сферу за допомогою конкретно визначених методів, інструментів, форм, яких спрямовано на забезпечення публічних інтересів адміністративними заходами. Адміністративні правовідносини, опосередковуючи перенесення суспільних відносин у правову площину в той же час є способом конкретизації як їх змісту, так і деталізаційним проявом їх галузевого впорядкування [16, с.7]. При цьому, застосування адміністративно-правових норм означатиме, що ці правовідносини набуватимуть певних детермінуючих ознак [9, с. 64].

1) обов'язковим учасником цих відносин є суб'єкт публічної адміністрації, який здійснює регулювання діяльності керованого суб'єкта;

2) кожна із сторін має право вимагати від іншої такої поведінки, яка передбачена правовою нормою. Правам однієї сторони кореспондують обов'язки іншої, і навпаки;

3) у цих відносинах завжди присутній публічно-правовий інтерес;

4) це є управлінські правові відносини, оскільки вони виникають у зв'язку з функціонуванням і діяльністю органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування;

5) реалізація цих відносин забезпечується можливістю застосування адміністративного примусу;

6) у разі порушення однією із сторін своїх обов'язків, відповідальність настає не перед іншою стороною, а перед державою в особі її державних органів або посадових осіб;

7) спір, що виникає між учасниками цих відносин, розглядається як у судовому, так і в адміністративному порядку, тощо.

Узагальнивши думки вчених щодо трактування адміністративно-правових відносин [73, с. 34; 9, с. 22], правовідносини, що складаються під час адміністративно-правового впливу на продовольчу сферу можливо визначити як врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини управлінського характеру, що виникають, розвиваються та припиняються між суб'єктами публічної адміністрації та іншими суб'єктами права в ході забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності шляхом реалізації ними своїх прав та виконання юридичних обов'язків, установлених і гарантованих державою.

До продовольчої сфери як об'єкта адміністративно-правового впливу буде застосовано відповідні інструменти та методи публічного адміністрування, що відображатиме виконавчо-розпорядчий вплив держави через діяльність уповноважених нею суб'єктів. Окремого значення в цьому аспекті матиме визначення функціональних можливостей суб'єктів публічного адміністрування, що підкріплено адміністративно-правовим механізмами в продовольчій сфері.

Виходячи з існуючих підходів до публічного адміністрування [33; 231], зазначимо, що продовольча сфера є об'єктом публічного адміністрування в межах тих суспільних відносин, яких може бути впорядковано відповідно до норм законодавства за допомогою конкретно визначених форм, інструментів, методів та у визначеному порядку з метою забезпечення публічного інтересу. Проаналізувавши нормативно-правові акти, які тим чи іншим чином стосуються продовольчої сфери, приходимо до висновку, що як об'єкт адміністративно-правового впливу її необхідно трактувати через виокремлення суспільних відносин, пов'язаних із:

а) здійсненням владно-розпорядчого впливу на провадження продовольчої діяльності (зокрема, в частині державного регулювання безпечності харчових продуктів для забезпечення захисту життя, здоров'я та інтересів споживачів [190]; встановлення обов'язкових правил та вимог щодо

якості, безпеки, технологічних процесів, маркування харчових продуктів, здійснення ліцензування, сертифікації, реєстрації, встановлення квот, тарифів, цін тощо.; прийняття нормативно-правових актів (законів, постанов, наказів), здійснення державного контролю та нагляду за дотриманням встановлених вимог, застосування заходів адміністративного впливу (попередження, штрафи, зупинення діяльності));

б) створенням умов для забезпечення продовольчої безпеки в державі (наприклад, через вироблення стратегії державної політики продовольчої безпеки та відповідної безпекової продовольчої політики [203]; розробка та виконання державних програм, спрямованих на забезпечення доступності харчових продуктів для населення, підтримку сільськогосподарського виробництва, розвиток інфраструктури, створення резервів продовольства, міжнародне співробітництво у сфері продовольчої безпеки; прийняття програм, здійснення фінансової підтримки, сприяння розвитку наукових досліджень, організація інформаційних кампаній);

в) наданням адміністративних послуг (зокрема, видача ліцензій на провадження господарської діяльності з виробництва ветеринарних препаратів [81]; видача сертифікатів, надання інформації, консультацій, експертиз; організація особистого прийому громадян);

г) здійсненням контрольно-наглядової діяльності (наприклад, анулювання, тимчасове припинення, переоформлення та поновлення дії експлуатаційного дозволу для операторів ринку, що провадять діяльність, пов'язану з виробництвом та/або зберіганням харчових продуктів тваринного походження [155]; перевірка якості та безпеки харчових продуктів, дотримання технологічних процесів, правил маркування, зберігання, реалізації, здійснення моніторингу, лабораторні дослідження; проведення перевірок, відбір зразків, застосування заходів впливу за результатами перевірок);

д) юрисдикційно-деліктної діяльності (зокрема, розгляд справ про порушення законодавства у сфері продовольчої безпеки, притягнення винних

осіб до відповідальності (накладення штрафів, конфіскація продукції тощо). Наприклад, притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, передбачене ст. 167 КУпАП «Введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів» [68]).

Зазначені категорії суспільних відносин тісно взаємопов'язані та забезпечують комплексне адміністративно-правове регулювання продовольчої сфери, спрямоване на досягнення продовольчої безпеки, захист прав споживачів та сталий розвиток галузі.

До специфічних ознак продовольчої сфери як об'єкта адміністративно-правового впливу слід віднести:

- 1) наявність спеціально уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері;
- 2) змістовне орієнтування застосовуваних інструментів публічного адміністрування на впорядкування продовольчої сфери;
- 3) можливість застосування контрольно-наглядових заходів, що визначають порядок дотримання законності в продовольчій сфері; можливість притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення в продовольчій сфері. Наприклад, до спеціально уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері можемо віднести Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужбу.

Так, щодо змістовного орієнтування застосовуваних інструментів публічного адміністрування на впорядкування продовольчої сфери, то це стосується як нормативно-правових актів [203;155], так і індивідуальних актів (видача ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництва ветеринарних препаратів) [164].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що продовольча сфера є самостійним об'єктом адміністративно-правового впливу. Продовольча сфера визначається як сукупність суспільних відносин, що складаються під час забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до

продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. До специфічних ознак продовольчої сфери як об'єкта адміністративно-правового впливу можливо віднести: наявність спеціально уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; змістовне орієнтування застосовуваних інструментів публічного адміністрування на впорядкування продовольчої сфери; можливість застосування контрольно-наглядових заходів, що визначають порядок дотримання законності в продовольчій сфері; можливість притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення в продовольчій сфері.

Заначене підтверджує багатоаспектність та організаційну складність продовольчої сфери як правової категорії, що потребує комплексного підходу до її вивчення та регулювання. З огляду на що видається важливим проведення подальших досліджень теоретичних та практичних аспектів продовольчої безпеки для розробки ефективних механізмів її забезпечення.

В цій частині дисертації досліджено продовольчу сферу як об'єкт адміністративно-правового впливу. Зазначено, що в наявних дослідженнях, присвячених впорядкуванню питань продовольчої сфери поняття «продовольча сфера» тлумачиться через категорію «продовольчої безпеки». Відмічено, що поняття «продовольча сфера» та «продовольча безпека» співвідноситимуться як «об'єкт захисту» та «зміст захисту». Встановлено, що продовольча сфера є сукупністю суспільних відносин, що складаються під час забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Виявлено на підставі проведеного аналізу наявних підходів науковців відсутність єдиного термінологічного визначення терміну "продовольча безпека" та наявності різноманітності думок до визначення цієї категорії. Виокремлено ключові елементи категорії «продовольча безпека», серед яких: 1) стан забезпеченості продуктами харчування; 2) фізична, економічна та соціальна доступність продуктів харчування для населення; 3) якість та

безпеку продуктів харчування, екологічна чистота та корисність продуктів для здоров'я; 4) розвиток національного виробництва для забезпечення продовольчої незалежності.

Відмічено, що продовольча безпека є ключовим елементом продовольчої сфери, що охоплює широкий спектр питань, від виробництва до споживання.

Обґрунтовано, що правові категорії "продовольча сфера", "продовольча безпека" та "національна безпека" знаходяться у тісному взаємозв'язку та відображають різні аспекти забезпечення сталого розвитку держави та добробуту її громадян. Ефективне функціонування продовольчої сфери та забезпечення продовольчої безпеки є необхідними умовами для досягнення національної безпеки в цілому.

Визначено, що вплив адміністративно-правового регулювання на продовольчу сферу характеризуватиметься сукупністю загальних ознак, опосередкованих загальними механізмами дії адміністративно-правових норм та спеціальних ознак, що специфікують їх прояв в продовольчій сфері. Констатовано, що в межах продовольчої сфери, норми адміністративно-правового характеру матимуть вплив лише на конкретні суспільні відносини до яких може бути застосовано адміністративний вплив та, які попередньо можуть визначатись як правовідносини в продовольчій сфері. Встановлено, що до продовольчої сфери як об'єкта адміністративно-правового впливу буде застосовано відповідні інструменти та методи публічного адміністрування, що відображатимуть виконавчо-розпорядчий вплив держави через діяльність уповноважених нею суб'єктів.

Виокремлено правовідносини в межах продовольчої сфери, що є об'єктом адміністративно-правового впливу, а саме, ті, що пов'язані з: а) здійсненням владно-розпорядчого впливу на провадження продовольчої діяльності; б) створенням умов для забезпечення продовольчої безпеки в державі; в) наданням адміністративних послуг; г) здійсненням контрольно-наглядової діяльності; д) юрисдикційно-деліктною діяльністю. Виділено

специфічні ознаки, що характеризують продовольчу сферу як об'єкт адміністративно-правового впливу.

Обґрунтовано, що система принципів продовольчої безпеки в Україні повинна базуватися на принципах: профілактики; ризик-орієнтованого підходу; простежуваності; співробітництва; доступності, безпечності, поживності, стійкості, соціальної справедливості. Їх дотримання сприятиме формування ефективної продовольчої безпеки в державі.

Визначено, що продовольча сфера є складною та багатоаспектною категорією, що потребує комплексного підходу до її вивчення та регулювання. Відмічено про важливість подальшого дослідження теоретичних та практичних аспектів продовольчої безпеки для розробки ефективних механізмів її забезпечення.

1.3 Правове регулювання публічного адміністрування в продовольчій сфері

Продовольча безпека є одним із пріоритетних напрямів державної політики України. З огляду на що, її забезпечення повинно передбачати комплексний підхід, який включатиме в себе не лише виробництво достатньої кількості якісних продуктів харчування, але й їх безпечний обіг, доступність для населення та збереження природних ресурсів.

В нормативно-правових актах та науковій літературі вживаються такі терміни як «законодавство» та «правове регулювання». Термін "законодавство" досить широко використовується у правовій системі держави, в основному, у значенні як сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права. Цей термін, без визначення його змісту, використовує і Конституція України (статті 9, 19, 118, пункт 12 Перехідних положень) [74]. У законах залежно від важливості і специфіки суспільних відносин, що регулюються, цей термін вживається в різних

значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших, передусім кодифікованих, в поняття "законодавство" включаються як закони та інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках - також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади. У Кодексі законів про працю України [67] термін "законодавство" в цілому вживається у широкому значенні, хоча його обсяг чітко не визначено [208].

В розумінні Закону України «Про правотворчу діяльність» термін «законодавство України» означає взаємопов'язану та упорядковану систему нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів. Структурно законодавство України формується за ієрархічним принципом від актів вищої юридичної сили до тих, що мають нижчу юридичну силу. При цьому, враховуються засади конституційного ладу, компетенції та територіальна юрисдикція суб'єктів правотворчої діяльності; а також інші особливості. Законодавство України сформовано із:

- 1) Конституції України як Основного Закону України [194];
- 2) законів;
- 3) підзаконних нормативно-правових актів, серед яких:
 - а) постанови Верховної Ради України, що містять норми права;
 - б) укази Президента України, що містять норми права;
 - в) постанови Кабінету Міністрів України, що містять норми права;
 - г) накази міністерств, що містять норми права;
 - г) акти інших державних органів, що містять норми права;
 - д) постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, постанови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, накази міністерств Автономної Республіки Крим, що містять норми права;
 - е) розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, накази керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, що містять норми права;

є) акти органів місцевого самоврядування, що містять норми права. Окрім цього частиною законодавства України вважаються чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [194].

На сьогодні серед науковців відсутня єдність позицій стосовно визначення поняття «правове регулювання». Так, до прикладу, на думку І.Д. Ваньчук *правове регулювання* розглядається як специфічна система нормативного впливу на суспільно значущі, свідомо-вольові, повторні та стійкі суспільні відносини з метою їх упорядкування, яка реалізується через визначення базових складових зазначених відносин і з використанням спеціальних юридичних засобів. Водночас для забезпечення стабільності системи правового регулювання необхідно забезпечити здійснення її функціонування відповідно до чітко визначених принципів правового регулювання; використання оптимально підбраного з урахуванням специфіки суспільних відносин методу правового регулювання; наявності реально та ефективно діючих механізмів роботи діяльних елементів правового регулювання [29, с.10].

У більш вузькому значенні правове регулювання розглядається як упорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою юридичних засобів [90, с.136].

Вважаємо, що правове регулювання продовольчої безпеки в Україні передбачає прийняття та виконання законів, нормативних актів і стандартів, які забезпечують безпеку та якість продуктів харчування для населення. Законодавство в цій галузі містить вимоги до виробників та постачальників продуктів, контроль за їх якістю та відповідністю стандартам безпеки. Такі норми допомагають запобігти захворюванням та іншим проблемам, пов'язаним із споживанням продуктів харчування.

Проаналізуємо конституційні засади, міжнародні договори та основні закони, якими врегульовано питання продовольчої безпеки, та з огляду на їх значну кількість систематизуємо за такими основними напрямками:

1) загальні засади (Конституцію України [74], нормами якої закріплено загальні засади забезпечення продовольчої безпеки як складової частини права на життя та здоров'я громадян);

2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (зокрема, Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, 1945 [216]), якими встановлюються загальні стандарти безпечності харчових продуктів; Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1169/2011 від 25 жовтня 2011 року про надання споживачам інформації про харчові продукти, про внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1924/2006 та (ЄС) № 1925/2006 та про скасування Директиви Комісії 87/250/ЄЕС, Директиви Ради 90/496/ЄЕС, Директиви Комісії 1999/10/ЄС, Директиви Європейського Парламенту і Ради 2000/13/ЄС, Директиви Комісії 2002/67/ЄС, Директиви Комісії 2008/5/ЄС та Регламенту Комісії (ЄС) № 608/2004 від 25.10.2011 року № 1169/2011 [207];

3) державний контроль (Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [190], положеннями якого визначено основні поняття, принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів; Закон України «Про ветеринарну медицину», який регулює порядок надання ветеринарних послуг, реєстрацію та ліцензування ветеринарних лікарів, контроль якості лікарських засобів для тварин, захист тварин від інфекційних хвороб та інші аспекти пов'язані з доглядом за тваринами[116]; Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», який регламентує процедури та вимоги, що стосуються державного контролю за господарською діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності [189]; Закон України «Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності», який регламентує порядок здійснення державного нагляду

(контролю) за господарською діяльністю фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, що користуються спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності, а також встановлює правила проведення перевірок, вимоги до звітності таких суб'єктів господарювання, визначає відповідальність за порушення вимог законодавства у цій сфері [192]; Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», положеннями якого визначено перелік документів, які необхідно мати для здійснення певних видів економічної діяльності в Україні [193]);

4) безпечність (Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин" [121], Закон України "Про безпечність та гігієну кормів"" [114], який регулює питання безпечності кормів для тварин; Закон України "Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів"[179], який визначає вимоги до інформації, яка надається споживачам про харчові продукти; Закон України "Про матеріали і предмети, призначені для контакту з харчовими продуктами"[183], який регулює питання безпечності матеріалів і предметів, які контактують з харчовими продуктами);

5) органічне виробництво (Закон України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції"[191], який регулює питання органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції);

6) зерно та ринок зерна (Закон України "Про зерно та ринок зерна в Україні"[178], який регулює питання виробництва, зберігання, переробки та обігу зерна);

7) державну підтримку та захист прав споживача (Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України"[122], «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [127], «Про захист прав споживачів» [175]);

8) про безпеку окремих категорій продуктів (Закон України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» [199], «Про насіння і садивний матеріал» [187], «Про молоко та молочні продукти» [186]).

Окремо слід вказати на закони, які прийняті однак ще не набрали чинності. Наприклад, Закон України «Про публічні консультації» від 20.06.2024 р. № 3841-IX, метою прийняття якого є упорядкування залучення заінтересованих сторін до участі у прийнятті рішень шляхом проведення публічних консультацій на всіх етапах постановки проблеми, розроблення, формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення у відповідних сферах суспільного життя [197].

Що стосується підзаконних нормативно-правових актів, слід відмітити що єдиного визначення та підходу до їх градації не вироблено. Загалом під правовою категорією «підзаконні нормативно-правові акти» слід розуміти акти, прийняті компетентними органами державної влади чи уповноваженими державою іншими суб'єктами на підставі закону, відповідно до закону і в порядку його виконання [103]. Відповідно до Закону України «Про правотворчу діяльність» підзаконним нормативно-правовим актом є акт, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності на основі та на виконання Конституції України [74] законів, чинних міжнародних договорів України та спрямований на їх реалізацію [194].

За юридичною силою та суб'єктами прийняття підзаконні нормативно-правові акти можна систематизувати на:

1) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, укази Президента - є найвищими за юридичною силою серед підзаконних актів, їх положення як правило регулюють найважливіші питання у сфері продовольчої безпеки (зокрема затверджують технічні регламенти, порядки, правила, державні програми). Прикладом Постанов Кабінету Міністрів України можуть бути:

а) ті, що стосуються організаційно-функціональних питань суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері (зокрема, Постанова

Кабінету Міністрів України: «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10.09.2014 року № 442 [188], «Про затвердження Положення про Держпродспоживслужбу» від 02.09.2015 року № 667 [145], «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» від 16.12.2015 року № 1092 [205];

б) ті, що стосуються контрольно-перевірочних заходів (зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення планових заходів державного контролю Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» від 31.10.2018 року № 896 [42];

в) ті, що стосуються участі громадськості в формуванні державної політики в продовольчій сфері (зокрема «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 року № 996 [124]).

До переліку розпоряджень Кабінету Міністрів України в продовольчій сфері віднесемо у вигляді прикладу: Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення діяльності Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» від 27 січня 2016 року № 76-р [41]; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» від 04.04.2016 року № 260-р [100], відповідно до якого Держпродспоживслужба офіційно розпочала роботу і приступила до виконання функцій [200]). Прикладом Указів Президента України в продовольчій сфері слугуватимуть: Указ Президента «Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні» №41/2022 [102], Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 09.10.2023 року, введене в дію Указом Президента України від 09.10.2023 року № 681/2023 «Про стан забезпечення продовольчої безпеки» [201]);

2) накази міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, що приймаються в межах компетенції відповідного органу та регулюють окремі

аспекти діяльності у сфері продовольчої безпеки (можуть містити інструкції, методичні рекомендації, нормативи, стандарти, реєстри, переліки). Як приклад можна привести: а) акти Держпродспоживслужби, положеннями яких врегульовано питання державного контролю та нагляду у сфері продовольчої безпеки, процедура надання адміністративних послуг та інші аспекти діяльності, зокрема: Накази Держпродспоживслужби: «Про затвердження форм звітності» від 16.07.2024 року № 478 [170], «Уведення в дію рішення колегії Держпродспоживслужби» від 28.11.2023 року № 844 [224], «Про затвердження типових інформаційних карток адміністративних послуг у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу від 28.08.2023 року № 630 [165]; б) Накази Міністерства аграрної політики та продовольства України (далі – Мінагрополітики), зокрема: «Про затвердження Порядку роботи, пов'язаної з реєстрацією та зняттям з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів» від 22.11.2011 року № 644 [158]; «Про затвердження форм документів, які використовуються державними інспекціями сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі при здійсненні державного нагляду (контролю) в частині експлуатації та технічного стану машин» від 16.07.2009 року № 504 [169]; «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр для ведення автоматизованого обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів» від 22.01.2013 № 29 [147]; «Про затвердження Порядку складання, приймання іспитів для отримання права на керування тракторами, в тому числі саморобними, самохідними сільськогосподарськими, меліоративними і дорожньо-будівельними машинами та Вимог до екзаменаційних білетів» від 06.04.2010 року № 174 [159]; «Про затвердження форми акта, складеного за результатами

проведення планового (позапланового) заходу державного контролю (інспектування) стосовно додержання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти та корми, здоров'я та благополуччя тварин» від 08.08.2019 року № 447 [172]; «Про затвердження Порядку надання статусу офіційного ветеринарного лікаря, уповноваженого ветеринара, працівника бійні, уповноваженого на виконання обов'язків помічника державного ветеринарного інспектора, та здійснення їх діяльності» від 16.03.2018 року № 141; [156] «Про затвердження Положення про основні вимоги до виробництва ветеринарних препаратів та Правил належної виробничої практики ветеринарних препаратів» від 10.11.2017 року № 606 [150]; «Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення заходу державного контролю у формі аудиту постійно діючих процедур, заснованих на принципах НАССР» від 08.08.2019 року № 446 [173]; «Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері ветеринарної медицини» від 07.03.2018 року № 130 [166]; «Про затвердження уніфікованої форми акта, який складається за результатами перевірок суб'єктів господарювання у частині дотримання ветеринарно-санітарних вимог для потужностей (об'єктів) з виробництва продуктів бджільництва» Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20.08.2013 року № 507 [167];

в) Накази Міністерства охорони здоров'я України (зокрема: «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів» від 24.03.2016 року № 234 [162]; «Про затвердження Мікробіологічних критеріїв для встановлення показників безпечності харчових продуктів» від 19.07.2012 року № 548 [139]; «Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм "Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах» від 13.05.2013 року № 368 [137]; «Про затвердження Параметрів безпечності м'яса птиці» від 06.08.2013 року

№ 695 [142]; «Про затвердження Гігієнічних вимог до дієтичних добавок» від 19.12.2013 року № 1114 [130]; «Про затвердження Державних гігієнічних нормативів «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів Cs137 та Sr90 у продуктах харчування та питній воді»» від 03.05.2006 року № 256 [132]; Про затвердження Гігієнічних нормативів і регламентів безпечного застосування пестицидів і агрохімікатів від 02.02.2016 року № 55 [131];

г) спільні акти органів державної влади, зокрема Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України «Про затвердження Правил торгівлі на ринках» від 26.02.2002 року № 57/188/84/105 [160];

З) акти місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які приймаються в межах їх компетенції та регулюють питання місцевого значення в сфері продовольства (зокрема, рішення місцевих рад, що встановлюють додаткові вимоги до діяльності у сфері продовольчої безпеки на відповідній території, розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, що регулюють питання організації ярмарків, сезонної торгівлі сільськогосподарською продукцією тощо.). Наприклад, Рішення Роздільнянської міської ради Одеської області «Про встановлення вартості харчування дітей та розміру батьківської плати в закладах освіти Роздільнянської міської ради» від 16.08.2024 року № 4112-VIII [120].

Окрім цього, вбачається за можливе здійснити градацію підзаконних нормативно-правових актів в залежності від виду акту на:

1) технічні регламенти, нормативи, стандарти, що встановлюють вимоги до харчових продуктів, якості та безпеки, процесів їх виробництва, пакування, маркування тощо. Під технічним регламентом прийнято розуміти закон України або нормативно-правовий акт, прийнятий Кабінетом Міністрів України, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею

процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва [59]. Наприклад, Про затвердження Технічного регламенту щодо пакувальних комплектів для зберігання та захоронення радіоактивних відходів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2018 р. № 884 [163], Вимоги до продуктів з какао та шоколаду, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 13.04.2016 № 157 [128], Вимоги до меду, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.06.2019 № 330 [127]; Про затвердження національних стандартів, внесення змін до національних стандартів, скасування нормативних документів та внесення змін до наказів Держспоживстандарту від 18.05.2007 р. № 104 та від 05.07.2007 р. № 144 [140], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» від 24 березня 2021 р. № 305 [141]);

2) порядки та правила, що регулюють окремі аспекти діяльності у сфері продовольчої безпеки (наприклад, Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.05.2013 № 368 «Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм "Регламент максимальних рівнів окремих забруднюючих речовин у харчових продуктах» [156], Державні санітарні правила та норми ДСанПіН 8.8.1.2.3.4-000-2001 Допустимі дози, концентрації, кількості та рівні вмісту пестицидів у сільськогосподарській сировині, харчових продуктах, повітрі робочої зони, атмосферному повітрі, воді водоймищ, ґрунті [133]). Окрім цього важливо відмітити, що у разі переміщення окремих видів товарів між різними державами можуть бути встановлені спеціальні вимоги. Так наприклад що для ввезення цукру до Великобританії передбачено: гігієнічні вимоги, маркування, упаковка, забруднювачі,

пестициди (рівень пестицидів у цукрі має відповідати стандартам безпеки, встановленим Управлінням регулювання хімічних речовин Управління охорони здоров'я та безпеки)) [30];

З) державні програми, стратегії, положеннями яких визначено цілі та завдання у сфері розвитку сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки, а також плани їх виконання. Різновидом державних програм є державна цільова програма продовольчої безпеки, під якою пропонується розуміти комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на формування продовольчої безпеки держави, окремих її регіонів [196]. Наприклад, Про затвердження Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року, затверджена Кабінетом Міністрів України від 30 травня 2007 р. № 785 [134], Антикорупційна програма Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на 2024-2026 роки, затверджена Наказом Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів від 20.03.2024 № 167 [125], Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 липня 2022 р. № 573-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022-2025 роки» [143], Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1416-р «Про схвалення Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом “єдине здоров'я” на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [202], Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 588-р «Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року», що спрямована на стимулювання та підтримку розвитку експорту сільськогосподарської продукції, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року. Її головна мета полягає в тому, щоб збільшити обсяги та розширити географію експорту української

сільськогосподарської продукції, а також підвищити її конкурентоспроможність на світових ринках;

4) інструкції, методичні рекомендації, методики, якими деталізується порядок застосування законодавства у сфері продовольчої безпеки (наприклад, Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.06.2018 року № 288 «Про затвердження Методів відбору зразків для визначення максимально допустимих рівнів певних забруднюючих речовин у харчових продуктах для цілей державного контролю», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 11 вересня 2018 року за № 1039/32491 [137]; Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.06.2018 року № 289 «Про затвердження Методів відбору зразків для визначення максимально допустимих рівнів залишків пестицидів у продуктах рослинного та тваринного походження для цілей державного контролю», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23 липня 2018 р. за № 857/32309 [131]; Наказ Головного державного інспектора Ветеринарної медицини України № 70 від 07.09.2001 року «Про затвердження Ветеринарно-санітарних правил для суб'єктів господарювання (підприємств, цехів) з переробки птиці та виробництва яйцепродуктів, Правил ветеринарно-санітарної експертизи яєць свійської птиці» [126], Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження Методики розрахунку базового індексу споживчих цін» від 27.07.2007 року № 265 [136]);

5) реєстри, переліки, що містять інформацію про суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері продовольчої безпеки (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 року № 87 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу [154]);

б) пілотні проекти, метою провадження яких може бути апробація новітніх технологій та підходів, залучення інвестицій, підвищення конкурентоспроможності, забезпечення продовольчої безпеки та ін. як приклад можна навести Постанову Кабінету Міністрів України «Про реалізацію пілотного проекту щодо тимчасового обмеження застосування постанови Кабінету міністрів України від 25.12.1996 року № 1548 та постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 1222» від 22.09.2016 року № 656 [198], яка наразі уже втратила чинність. Пілотний проект передбачав тимчасове скасування надмірного адміністративного регулювання цін на харчові продукти з метою визначення впливу втручання держави на ціноутворення. З 1 жовтня протягом трьох місяців вивчалась структура споживчих цін, склад собівартості, а також динаміка цін на окремі складові собівартості продуктів, і за результатами моніторингу передбачалось прийняття рішення щодо скасування, обмеження чи поновлення такого регулювання. Важливим аспектом було те, що на період впровадження пілотного проекту фермери, виробники продуктів харчування, а також торгові мережі звільняються від обов'язкової декларації цін і примусового встановлення націнки, що в свою чергу дозволило виробникам і ритейлерам зекономити сотні мільйонів гривень щомісяця на адмініструванні декларативної собівартості продуктів і націнки. Головним завданням пілотного проекту було визначення ступеню впливу держави на реальну динаміку цін на продукти. Результати проведеного дослідження продемонстрували, що адміністративне регулювання цін не можна визначити ефективним. Ціни на продукти, які штучно регулюються, підвищуються в середньому на 20% швидше, ніж ціни на інші продукти. На думку заступника Міністра економічного розвитку і торгівлі України М. Нефьодова: «в умовах вільної конкуренції бізнес змушений пропонувати кращу ціну і для цього зовсім не потрібне втручання держави». За його словами, «регулювання цін не виконує головне своє завдання – захист соціально вразливих верств населення [226].

Важливо зазначити, що наведений перелік підзаконних нормативно-правових актів в продовольчій сфері не є вичерпним, оскільки система підзаконного регулювання у сфері продовольчої безпеки постійно розвивається та оновлюється. Значна кількість підзаконних нормативно-правових актів, положення яких прямо або опосередковано стосуються продовольчої сфери засвідчує з однієї сторони багатогалузевий характер даної сфери суспільних відносин, а з іншої - необхідність систематизації актів.

Також важливо зазначити, що окремі із них розміщено на Офіційному сайті Верховної Ради України в рубриці «Законодавство», серед яких є низка прийнятих більше 15-20 років, що свідчить про те, що вони є морально застарілими та потребують оновлення. Водночас деякі підзаконні нормативно-правові акти в продовольчій сфері, перелік із посиланням яких наведено на Офіційному веб сайті Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів викладено у pdf форматі, що унеможливорює оперативний пошук необхідних положень за ключовими словами, копіювання тексту, та не дає можливість визначити чинність акту. Зустрічаються й випадки, викладення нормативно-правових актів, які вже втратили чинність (наприклад, Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 23.07.1996 року № 222 «Про затвердження Санітарних правил і норм по застосуванню харчових добавок», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 16.12.1996 року за № 715/1740 [161]).

Важливо також вказати на особливості правового регулювання в умовах воєнного стану, які проявляються у динаміці внесення змін у законодавство в сфері продовольчої безпеки, впровадженні нових норм та вимог. Так, під час дії воєнного стану до прикладу, тільки до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» внесено ряд змін (зокрема, Закони України № 2468-IX від 28.07.2022, № 2718-IX від 03.11.2022, ВВР, 2023, № 28, ст.102, № 2849-IX від 13.12.2022, ВВР, 2023, №№ 47-50, ст.120, № 3221-IX від 30.06.2023, ВВР,

2023, № 83, ст. 302, № 3911-IX від 21.08.2024, № 4017-IX від 10.10.2024) [190].

Вирішення багатьох завдань функціонування економіки України у воєнний період, зокрема ведення сільського господарства, прямо залежать від швидкості прийняття управлінських рішень щодо надання земельних ділянок відповідного цільового призначення, проведення землеустрою та реєстрації прав на землю [45]. Про значний вплив воєнного стану на продовольчу безпеку також підтверджує прийняття 24.03.2022 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» 2145-IX [118], який набув чинності 7 квітня 2022 року. Дія цього Закону спрямована на: швидке залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану; встановлення пріоритету суспільних (державних) інтересів над інтересами приватних осіб; запровадження правових механізмів, пріоритетом яких є інтерес суспільства у забезпеченні невідкладного використання наявних сільськогосподарських земель для виробництва продовольства. Нововведені правові норми застосовуватимуться у період воєнного часу, а із його закінченням передбачається повернення до звичних процедур регулювання земельних відносин [196].

Серед основних проблемних питань правового регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану можна виокремити: 1) недостатню чіткість та конкретність деяких норм законодавства; 2) проблеми координації дій різних органів державної влади; 3) відсутність ефективних механізмів контролю за дотриманням законодавства; 4) недостатня увага до особливостей регіонів, що найбільше постраждали від воєнних дій [52].

Отже, аналіз нормативно-правових актів свідчить про те, що в Україні існує досить розвинена законодавча база, яка регулює питання продовольчої безпеки. Основними джерелами права в цій сфері є: Конституція України;

міжнародні договори, якими встановлено стандарти безпечності та якості харчових продуктів; закони, якими детально врегульовано різні аспекти продовольчої безпеки, від виробництва до споживання; підзаконні нормативно-правові акти. Правове регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики. Існуючі проблеми потребують системного вирішення. Наведена систематизація демонструє, що законодавство України продовольчої безпеки охоплює широкий спектр питань, від загальних принципів до детальних вимог щодо безпечності окремих видів продуктів. Однак, для ефективного забезпечення продовольчої безпеки необхідно не лише мати відповідне законодавство, але й забезпечити його ефективне виконання, а також постійно вдосконалювати нормативно-правову базу з урахуванням нових викликів та загроз. Важливим також видається кодифікація законодавства у сфері продовольства здійснення кодифікації законодавства в продовольчій сфері шляхом розробки та прийняття Продовольчого кодексу України, в структурі якого можливо передбачити такі розділи: «Загальні положення»; «Правове регулювання в продовольчій сфері», «Основні принципи управління продовольчою сферою», «Публічне адміністрування в продовольчій сфері», «Взаємодія суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері з правоохоронними та іншими органами, установами та організаціями», «Забезпечення продовольчої безпеки», «Вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Виробництво харчових продуктів», «Обіг харчових продуктів», «Адміністративні процедури в продовольчій сфері», «Контроль за якістю та безпечністю харчових продуктів», «Відповідальність за порушення законодавства», «Громадський контроль», «Міжнародне співробітництво», «Перехідні положення» [56].

Кодексом є закон, який створений шляхом систематизації норм права, містить загальні засади, на підставі яких комплексно регулює однорідну сферу суспільних відносин, забезпечуючи стабільність правового регулювання. Кодекси, крім структурних елементів, передбачених частиною

другою цієї статті, можуть складатися також з частин (загальної та спеціальної) або книг. Кодекс також може бути сформовано із частин. У загальній частині (першій книзі) кодексу викладаються загальні засади правового регулювання (принципи, загальні положення та основні інститути правового регулювання) у відповідній сфері суспільних відносин. У спеціальних частинах (наступних книгах) кодексу викладаються групи норм права, об'єднані за специфічною ознакою (ознаками), які визначають особливості правового регулювання у відповідній сфері суспільних відносин [194].

Також окрему увагу слід приділити розробці Стратегії відновлення сільського господарства та агропромислового комплексу у післявоєнний час, Пілотного проєкту щодо державної підтримки застосування у продовольчій сфері цифрових технологій (в тому числі блокчейн-технологій, QR-кодів, смарт-ферм), затвердивши його Постановою Кабінету Міністрів України; пілотних проєктів щодо державної підтримки застосування у продовольчій сфері цифрових технологій (в тому числі блокчейн-технологій, QR-кодів, смарт – ферми).

Серед пропозицій, які можуть сприяти вдосконаленню законодавства в сфері продовольчої безпеки та практики його застосування слід виокремити: уточнення та доповнення чинного законодавства; створення ефективної системи координації дій органів державної влади; розробка механізмів стимулювання виробництва та обігу продовольства; забезпечення прозорості та відкритості інформації про продовольчу ситуацію; зміцнення міжнародного співробітництва у сфері продовольчої безпеки; проведення аналізу міжнародного досвіду правового регулювання продовольчої безпеки з метою виявлення кращих практик та вивчення можливості їх адаптації до українських умов; дослідження впливу воєнних дій на довгострокові перспективи продовольчої безпеки; посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні продовольчої безпеки.

Окрім цього, вважаємо за важливе приділення належної уваги питанням відновлення продовольчої системи після закінчення воєнного стану шляхом: розроблення Стратегії відновлення сільського господарства та агропромислового комплексу у післявоєнний час та системи заходів державної підтримки малого та середнього бізнесу в продовольчій сфері; проведення аналізу ролі продовольчої безпеки у забезпеченні національної безпеки.

В цій частині дисертації досліджено правове регулювання публічного адміністрування в продовольчій сфері. За результатами проведеного аналізу нормативно-правових актів встановлено, що в Україні є досить розвинена законодавча база, яка регулює відносини в продовольчій сфері. З'ясовано, що основними джерелами права в цій сфері є: Конституція України; міжнародні договори, якими встановлено стандарти безпечності та якості харчових продуктів; закони, якими детально врегульовано різні аспекти продовольчої безпеки – від виробництва до споживання; підзаконні нормативно-правові акти.

Обґрунтовано, що правове регулювання продовольчої сфери в Україні передбачає прийняття та виконання законів, нормативних актів і стандартів, які забезпечують безпеку та якість продуктів харчування для населення. Законодавство в цій галузі містить вимоги до виробників та постачальників продуктів, контроль за їх якістю та відповідністю стандартам безпеки. Такі норми допомагають запобігти захворюванням та іншим проблемам, пов'язаним зі споживанням продуктів харчування.

Зазначено, що особливості правового регулювання в умовах воєнного стану полягають у динаміці внесення змін у законодавство в продовольчій сфері, впровадженні нових норм та вимог. Про значний вплив воєнного стану на продовольчу безпеку також свідчить прийняття 24.03.2022 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» № 2145-IX, який набув чинності 07.04.2022 року.

Відзначено, що правове регулювання продовольчої сфери в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики. Звернута увага, що наявні проблеми потребують системного вирішення, а наведена систематизація демонструє, що законодавство України з продовольчої безпеки охоплює широкий спектр питань – від загальних принципів до детальних вимог щодо безпечності окремих видів продуктів. Однак для ефективного забезпечення продовольчої безпеки необхідно не лише мати відповідне законодавство, але й забезпечити його ефективне виконання, а також постійно вдосконалювати нормативно-правову базу з урахуванням нових викликів та загроз. Важливою також видається кодифікація законодавства у сфері продовольства.

Серед основних проблемних питань правового регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану можна виокремити: 1) недостатню чіткість та конкретність деяких норм законодавства; 2) проблеми координації дій різних органів державної влади; 3) відсутність ефективних механізмів контролю за дотриманням законодавства; 4) недостатню увагу до особливостей регіонів, що найбільше постраждали від воєнних дій.

Звернута увага на важливість приділення належної уваги питанням відновлення продовольчої системи після закінчення воєнного стану шляхом: розроблення Стратегії відновлення сільського господарства та агропромислового комплексу у післявоєнний час та системи заходів державної підтримки малого та середнього бізнесу в продовольчій сфері; проведення аналізу ролі продовольчої безпеки у забезпеченні національної безпеки.

Висновки до розділу 1

1. Проаналізовано доктрину права, у межах якої досліджено окремі аспекти публічного адміністрування в продовольчій сфері. Здійснено загальну характеристику наявних джерел, які безпосередньо або

опосередковано стосуються теми публічного адміністрування в продовольчій сфері, в результаті чого встановлено: а) різноманітність авторів, які досліджували проблематику в сфері продовольства (дослідження представлені науковцями, фахівцями державних органів, міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями); б) багатогранність тематики дослідження; в) різноманітність методології (використання як кількісних так і якісних методів дослідження, включаючи аналіз статистичних даних, опитування, експертні оцінки та моделювання). Особливу увагу приділено дослідженню стану наукових розвідок щодо особливостей забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, гуманітарної допомоги та післявоєнного відновлення сільського господарства.

Зроблено висновки, що не зважаючи на значну кількість наукових праці в продовольчій сфері, досі продовжують залишатися невирішеними питання щодо: 1) підвищення рівня продовольчої безпеки, особливо в умовах війни; 2) недостатність державної підтримки сільського господарства (в тому числі щодо недостатнього фінансування сільського господарства, підвищення інвестиційної привабливості, розмінування, перехід на альтернативні джерела палива сільськогосподарської техніки, кредитування, лояльності щодо оподаткування, залученість міжнародних фондів); 3) проблеми з інфраструктурою сільського господарства (необхідністю модернізації, в тому числі зберігання та переробки продукції); 4) покращення якості та безпечності продукції; 5) імплементація продовольчої сфери до стандартів ЄС; 6) вирішення логістичних питань.

За допомогою порівняльного аналізу результатів досліджень, проведених різними авторами, вдалось визначити найбільш актуальні проблеми, розробити рекомендації щодо їх вирішення (в тому числі щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правових актів у сфері продовольчої безпеки).

Прослідковано загальні тенденції та динаміку змін тематичного спрямування наукових розвідок проблематики публічного адміністрування в

продовольчій сфері останніми роками, в результаті чого виявлено, що дослідники в основному аналізували вплив на продовольчу сферу України економічної кризи, пандемії та військових конфліктів. Відзначено, що більшість досліджень сучасного періоду присвячено оцінці рівня продовольчої безпеки в Україні, визначенню ролі держави у формуванні та реалізації державної політики в продовольчій сфері, виявленню проблемних аспектів та розробці рекомендацій щодо їх вирішення.

2. Виокремлено правовідносини в межах продовольчої сфери, що є об'єктом адміністративно-правового впливу, а саме ті, що пов'язані із: а) здійсненням владно-розпорядчого впливу на провадження продовольчої діяльності; б) створенням умов для забезпечення продовольчої безпеки в державі; в) наданням адміністративних послуг; г) здійсненням контрольно-наглядової діяльності; ґ) юрисдикційно-деліктною діяльністю. Виділено специфічні ознаки, що характеризують продовольчу сферу як об'єкт адміністративно-правового впливу, до яких віднесено: наявність спеціально уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; змістове орієнтування застосовуваних інструментів публічного адміністрування на впорядкування продовольчої сфери; можливість застосування контрольно-наглядових заходів, що визначають порядок дотримання законності в продовольчій сфері; можливість притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення в продовольчій сфері.

Визначено систему заходів, яких потрібно вжити з метою забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, серед яких: 1) підтримка сільськогосподарських виробників, надання фінансової допомоги, забезпечення доступу до добрив, палива та інших ресурсів; 2) відновлення зруйнованих підприємств та інфраструктури, будівництво нових складів, ремонт доріг та мостів; 3) створення резервів продовольства, накопичення запасів основних продуктів харчування; 4) регулювання цін на продукти харчування, введення обмежень на ціни на продукти харчування, які є

необхідними для життя (зокрема, хліб, молоко, м'ясо); 5) підтримка соціально незахищених верств населення через надання гуманітарної допомоги, організації безкоштовного харчування; 6) міжнародна співпраця, залучення міжнародної допомоги для забезпечення продовольчої безпеки.

3. Проаналізовано конституційні засади, міжнародні договори, закони, підзаконні нормативно-правові акти в продовольчій сфері. Запропоновано систематизувати акти законодавства в продовольчій сфері за такими основними напрямками, як: 1) загальні засади (Конституція України); 2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (зокрема, Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, 1945); 3) державний контроль (зокрема, Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»); 4) безпечність (зокрема, закони України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин; «Про безпечність та гігієну кормів»; «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів»; «Про матеріали і предмети, призначені для контакту з харчовими продуктами»); 5) органічне виробництво (зокрема, Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»); 6) зерно та ринок зерна (зокрема, Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні»); 7) державна підтримка та захист прав споживача (зокрема, закони України «Про державну підтримку сільського господарства України»; «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту»; «Про захист прав споживачів»); 8) про безпеку окремих категорій продуктів (зокрема, закони України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них»; «Про насіння і садивний матеріал»; «Про молоко та молочні продукти»).

Запропоновано вирішення питань відновлення продовольчої системи після закінчення воєнного стану шляхом: розроблення Стратегії відновлення сільського господарства та агропромислового комплексу у післявоєнний час

та системи заходів державної підтримка малого та середнього бізнесу в продовольчій сфері; проведення аналізу ролі продовольчої безпеки у забезпеченні національної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ

2.1 Система суб'єктів публічного адміністрування, наділених повноваженнями в продовольчій сфері

Переосмислення владно-розпорядчої діяльності торкнулось усіх сфер суспільного буття, включаючи паралелі діяльності суб'єктів, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері. Враховуючи, що публічне адміністрування відображає виконавчо-розпорядчий вплив в певній сфері суспільних відносин, доцільно припустити, що публічне адміністрування в продовольчій сфері відображатиме впорядкування суспільних відносин щодо забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Окремого значення в цьому аспекті матиме визначення функціональних можливостей суб'єктів публічного адміністрування, що підкріплено адміністративно-правовим механізмом в продовольчій сфері.

Публічним адмініструванням продовольчої сфери є сукупність державно-управлінських, безпекових, організаційних, правових, економічних та соціальних заходів, що здійснюються державними органами та іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, регулювання виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, а також створення умов для сталого розвитку сільського господарства та харчової промисловості.

Зміст категорії «суб'єкт публічного адміністрування» полягає в тому, що відображає статус суб'єкта владних повноважень, якого законом наділено повноваженнями здійснювати публічне адміністрування, тобто надавати адміністративні послуги чи здійснювати виконавчо-розпорядчу діяльність в продовольчій сфері. На думку В. Галуцького, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С.

Стеценко до *основних ознак*, які характеризують суб'єкта публічного адміністрування можливо відносити:

1) його віднесення до єдиної функціональної системи суб'єктів публічної адміністрації;

2) наділення відповідним правовим статусом, який визначається законами або підзаконними нормативно-правовими актами;

3) реалізація цим суб'єктом не приватного, а публічного інтересу, що опосередковує відповідний зміст його діяльності;

4) наділення повноваженнями з ухвалення виконавчо-розпорядчих рішень тощо [11; с.81]. Загалом погоджуючись із позицією авторів, вважаємо, що характеристика суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері може бути дещо розширеною та уточненою через призму таких ключових детермінант як:

1) юридичний статус, що розкривається через визначеність у суб'єкта публічного адміністрування правового статусу та повноважень в рамках законодавства;

2) функціональна компетенція, що розкривається через спроможність суб'єкта публічного адміністрування виконувати певні функції та завдання, які відображають його роль у системі публічного управління;

3) взаємодія з іншими суб'єктами, що розкривається через взаємодію суб'єкта публічного адміністрування з іншими суб'єктами управління та громадськістю;

4) відповідальність, що розкривається через здатність суб'єкта публічного адміністрування нести відповідальність за свої дії та рішення, які впливають на суспільство та громадян.

Таким чином, суб'єкт публічної адміністрації, функціонування якого є змістовним елементом забезпечення продовольчої сфери є носієм владних повноважень щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності та забезпечення продовольчої безпеки в державі.

Усталеним є поділ суб'єктів публічного адміністрування на: 1) органи державної виконавчої влади; 2) органи місцевого самоврядування; 3) суб'єктів делегованих повноважень.

Конкретизуючи таку диференціацію відповідно до продовольчої сфери, а також враховуючи позиції окремих дослідників [37]), до суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері віднесемо:

1) органи державної виконавчої влади, а саме: Кабінет Міністрів України, Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужба, територіальні органи вказаних центральних органів виконавчої влади, місцеві державні адміністрації в частині повноважень щодо продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки;

2) органи місцевого самоврядування, а саме: сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад [184];

3) суб'єкти делегованих повноважень, якими у продовольчій сфері можуть виступати інститути громадянського суспільства, а саме: громадські організації, громадські ради, що функціонують як при органах державної виконавчої влади, так і при органах місцевого самоврядування;

4) суб'єкти, яких не віднесено до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але яких наділено окремими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу в означеній сфері. До цієї групи можливо включити, наприклад, Президента України.

Виходячи з об'єму повноважень, яких надано суб'єктам публічного адміністрування, доцільно класифікувати зазначених суб'єктів на:

1) тих, що здійснюють публічне адміністрування на загальнодержавному рівні (Кабінет Міністрів України, Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужбу, громадські ради при органах влади загальнодержавного значення, всеукраїнські громадські організації, Президент України);

2) тих, що здійснюють публічне адміністрування на місцевому рівні (територіальні органи Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужби, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські ради при місцевих органах влади, місцеві громадські організації, військові адміністрації) [50].

Охарактеризуємо роль та повноваження кожного із вищенаведених суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері. Так, щодо Кабінету Міністрів України, то він є вищим органом виконавчої влади, що забезпечує проведення державної політики у сфері продовольчої безпеки та наділений повноваженнями щодо: прийняття нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері продовольства; затвердження державних програм з питань продовольчої безпеки; координація діяльності інших органів виконавчої влади у цій сфері; тощо [74; 112].

Щодо Мінагрополітики як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері сільського господарства, продовольчої безпеки та розвитку сільських територій. До повноважень Мінагрополітики в продовольчій сфері належать: розробка та затвердження нормативно-правових актів з питань сільського господарства та продовольчої безпеки; організація та координація діяльності з питань виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції; здійсненню контролю за якістю та безпекою харчових продуктів, тощо [112].

Щодо Мінекономіки, як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері економічного розвитку, зокрема у сфері агропромислового комплексу. В продовольчій сфері роль Мінекономіки прослідковуються через такі повноваження: прийняття участі у розробці та реалізації державних програм з питань розвитку сільського господарства та продовольчої безпеки; аналіз та прогнозування розвитку агропромислового комплексу; сприяння залученню інвестицій у сільське господарство, та ін. [101].

Роль Міністерства фінансів України як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної фінансової політики в продовольчій сфері можливо охарактеризувати через такі повноваження: участь у формуванні бюджетної політики у сфері сільського господарства та продовольчої безпеки; здійснення фінансового забезпечення державних програм з питань розвитку сільського господарства та продовольчої безпеки; та ін. [149].

Ключову роль у забезпеченні політики в продовольчій сфері віднесено Держпродспоживслужбі як центральному органу виконавчої влади, що здійснює державний контроль за безпечністю та якістю харчових продуктів, а також захистом прав споживачів. Серед основних повноважень служби слід виокремити: здійснення державного контролю за виробництвом, обігом та реалізацією харчових продуктів; проведення перевірки суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у сфері виробництва та обігу харчових продуктів; притягнення до відповідальності осіб, які порушують законодавство у сфері безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [145]. Окремі із цих повноважень та інші, якими наділена Держпродспоживслужба будуть розкриті детальніше в подальших підрозділах дисертаційного дослідження.

В структуру Держпродспоживслужби входять територіальні органи (зокрема, Головне управління Держпродспоживслужби у Вінницькій області, Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Дніпропетровській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Донецькій області, Головне управління Держпродспоживслужби в Житомирській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Закарпатській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області, Головне управління Держпродспоживслужби в Івано-Франківській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області, Головне управління Держпродспоживслужби в м. Києві, Головне управління

Держпродспоживслужби в Кіровоградській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Луганській області, Головне управління Держпродспоживслужби у Львівській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Миколаївській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Одеській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Рівненській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Сумській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Тернопільській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Харківській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Херсонській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Хмельницькій області, Головне управління Держпродспоживслужби в Черкаській області, Головне управління Держпродспоживслужби в Чернівецькій області, Головне управління Держпродспоживслужби в Чернігівській області, Північне міжрегіональне головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на державному кордоні, Південне міжрегіональне головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на державному кордоні, Східне міжрегіональне головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на державному кордоні, Західне міжрегіональне головне управління Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на державному кордоні [218]). Держпродспоживслужба здійснює свої повноваження безпосередньо та через свої територіальні органи. Керівники самостійних структурних підрозділів територіальних органів Держпродспоживслужби, на які покладено здійснення повноважень Держпродспоживслужби у сфері санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення, забезпечують виконання функцій щодо затвердження та підписання передбачених законодавством документів,

повноваження щодо затвердження та підписання яких належить до компетенції головних державних санітарних лікарів відповідної адміністративно-територіальної одиниці (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників), у межах повноважень відповідного територіального органу [145]. В свою чергу, територіальні органи здійснюють контроль та нагляд за діяльністю суб'єктів господарювання на відповідній території, зокрема: проводять перевірки суб'єктів господарювання, застосовують адміністративні стягнення за порушення законодавства [205].

Окреме місце в структурі Держпродспоживслужби посідають колегіальні органи, серед яких: Науково-методична рада Держпродспоживслужби; Державна фармакологічна комісія ветеринарної медицини України; Колегія Держпродспоживслужби [69].

Загалом варто відмітити, що Держпродспоживслужба має складну та багатоступінчасту структуру, яка схематично зображена на Офіційному веб сайті служби. В цю структуру входять департаменти, управління, відділи, сектори, які утворюються відповідно до основних напрямків діяльності Держпродспоживслужби, зокрема йдеться про:

1) Департамент безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини, основними функціями якого є забезпечення: безпеки харчових продуктів на всіх етапах виробництва та обігу; контролю за дотриманням ветеринарно-санітарних вимог; державного ветеринарного контролю;

2) Департамент фітосанітарної безпеки та контролю в рослинництві, основними функціями якого є забезпечення: фітосанітарної безпеки рослин та рослинних продуктів; контролю за дотриманням фітосанітарних вимог при вирощуванні, зберіганні та транспортуванні рослин; проведення фітосанітарних експертиз та видача фітосанітарних сертифікатів;

3) Департамент захисту споживачів та контролю за регульованими цінами, основними функціями якого є забезпечення: захисту прав споживачів на ринку харчових продуктів; контролю за дотриманням законодавства про захист прав споживачів; контролю за регульованими цінами на харчові продукти;

4) Управління державного нагляду за дотриманням законодавства у сфері санітарно-епідемічного благополуччя населення, основними функціями якого є забезпечення: здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду; контролю за дотриманням санітарних норм та правил; запобігання виникненню та поширенню інфекційних захворювань;

5) Управління контролю на державному кордоні, основними функціями якого є забезпечення: здійснення контролю за ввезенням та вивезенням харчових продуктів через державний кордон; контроль за дотриманням ветеринарно-санітарних та фітосанітарних вимог при перетині кордону;

6) Управління правового забезпечення, основними функціями якого є забезпечення: юридичний супровід діяльності служби; аналіз застосування нормативно-правових актів; представництво інтересів служби в судах;

7) Управління персоналом, основними функціями якого є: підбір кваліфікованого персоналу; організація навчання та підвищення кваліфікації працівників; забезпечення дотримання трудового законодавства;

8) Управління міжнародного співробітництва, торгівлі та євроінтеграції, основними функціями якого є: розвиток міжнародного співробітництва у сфері безпеки харчових продуктів; участь у міжнародних організаціях та програмах; сприяння євроінтеграції у сфері безпеки харчових продуктів;

9) Управління бухгалтерського обліку та фінансової звітності, основними функціями якого є: ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності; контроль за використанням бюджетних коштів; забезпечення фінансової стабільності служби;

10) Управління економічної діяльності, основними функціями якого є: планування та аналіз економічної діяльності; контроль за використанням матеріально технічних ресурсів;

11) Управління адміністрування електронного документообігу, основними функціями якого є: забезпечення функціонування системи електронного документообігу; організація роботи з електронними документами;

12) Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації, основними функціями якого є: впровадження інформаційних технологій у діяльність служби; розробка та реалізація проєктів цифрової трансформації; забезпечення кібербезпеки;

13) Управління організаційного забезпечення діяльності служби, основними функціями якого є: організація роботи служби; ведення діловодства; забезпечення матеріально-технічного забезпечення діяльності служби;

14) Управління оцінки ризиків та планування заходів державного нагляду (контролю): виявлення та оцінка ризиків у сфері безпеки харчових продуктів; планування та організація заходів державного нагляду (контролю).

15) відділи та сектори, що забезпечують виконання специфічних функцій, необхідних для ефективної роботи служби (відділ координації діяльності установ, відділ внутрішнього аудиту, відділ господарського забезпечення, сектор взаємодії з громадськістю та ЗМІ, сектор закупівель, сектор з питань запобігання та виявлення корупції, сектор нагляду і реєстрації сільськогосподарської техніки, сектор з питань мобілізаційної роботи та цивільного захисту), зокрема щодо координації діяльності установ, внутрішнього аудиту, господарського забезпечення, взаємодії з громадськістю та ЗМІ, закупівлі, запобігання та виявлення корупції, нагляду і реєстрації сільськогосподарської техніки, питання мобілізаційної роботи та цивільного захисту [217].

Місцеві державні адміністрації здійснюють виконавчу владу на відповідній території у сфері продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки та беруть участь у розробці та реалізації місцевих програм з питань продовольчої безпеки [185]. В свою чергу органи місцевого самоврядування представляють інтереси територіальної громади та здійснюють місцеве самоврядування, приймаючи рішення з питань продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки на місцевому рівні, організовують та контролюють діяльність комунальних підприємств, що здійснюють діяльність у сфері продовольства, а також сприяють розвитку сільського господарства на своїй території [184].

Суб'єкти делегованих повноважень в продовольчій сфері виконують окремі повноваження органів державної влади або органів місцевого самоврядування на підставі делегування. Повноваження визначаються відповідно до договору про делегування повноважень.

Отже в Україні діє розширена система суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері, кожен з яких наділений відповідними повноваженнями та відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки загалом.

В цій частині дисертації окреслено систему суб'єктів публічного адміністрування, наділених повноваженнями в продовольчій сфері.

Вказано, що категорія "суб'єкт публічного адміністрування" відображає правовий статус суб'єкта владних повноважень, який на підставі закону має право здійснювати публічне адміністрування. Це включає в себе надання адміністративних послуг та здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності у відповідній сфері суспільних відносин.

Запропоновано авторське визначення поняття «публічне адміністрування продовольчої сфери» як сукупність державно-управлінських, безпекових, організаційних, правових, економічних та соціальних заходів, що здійснюються державними органами та іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення продовольчої безпеки

країни, регулювання виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, а також створення умов для сталого розвитку сільського господарства та харчової промисловості.

Встановлено, що система суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері включає: 1) органи державної виконавчої влади, а саме: Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, територіальні органи вказаних центральних органів виконавчої влади, місцеві державні адміністрації в частині повноважень щодо продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки; 2) органи місцевого самоврядування, а саме: сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад; 3) суб'єкти делегованих повноважень, якими у продовольчій сфері можуть виступати інститути громадянського суспільства, а саме: громадські організації, громадські ради, що функціонують як при органах державної виконавчої влади, так і при органах місцевого самоврядування; 4) суб'єкти, яких не віднесено до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але яких наділено окремими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу в означеній сфері.

Класифіковано суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері виходячи з об'єму повноважень, якими їх надано на: а) тих, що здійснюють публічне адміністрування на загальнодержавному рівні (зокрема, КМУ, Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужбу, громадські ради при органах влади загальнодержавного значення, всеукраїнські громадські організації, Президент України); б) тих, що здійснюють публічне адміністрування на місцевому рівні (зокрема, територіальні органи Мінагрополітики, Мінекономіки, Мінфін, Держпродспоживслужби, місцеві державні адміністрації, органи місцевого

самоврядування, громадські ради при місцевих органах влади, місцеві громадські організації, військові адміністрації).

Обґрунтовано, що характеристика суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері може бути дещо розширеною та уточненою через призму таких ключових детермінант як: 1) юридичний статус, що розкривається через визначеність у суб'єкта публічного адміністрування правового статусу та повноважень в рамках законодавства; 2) функціональна компетенція, що розкривається через спроможність суб'єкта публічного адміністрування виконувати певні функції та завдання, які відображають його роль у системі публічного управління; 3) взаємодія з іншими суб'єктами, що розкривається через взаємодію суб'єкта публічного адміністрування з іншими суб'єктами управління та громадськістю; 4) відповідальність, що розкривається через здатність суб'єкта публічного адміністрування нести відповідальність за свої дії та рішення, які впливають на суспільство та громадян.

Зроблено висновок, що суб'єкт публічної адміністрації, функціонування якого є змістовним елементом забезпечення продовольчої сфери є носієм владних повноважень щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності та забезпечення продовольчої безпеки в державі.

Відмічено, що Держпродспоживслужба має складну та багатоступінчасту структуру, в яку входять департаменти, управління, відділи, сектори, які утворюються відповідно до основних напрямків діяльності Держпродспоживслужби, зокрема йдеться про: Департамент безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини; Департамент фітосанітарної безпеки та контролю в рослинництві; Департамент захисту споживачів та контролю за регульованими цінами; Управління державного нагляду за дотриманням законодавства у сфері санітарно-епідемічного благополуччя населення; Управління контролю на державному кордоні; Управління правового забезпечення; Управління персоналом; Управління міжнародного співробітництва, торгівлі та євроінтеграції;

Управління бухгалтерського обліку та фінансової звітності; Управління економічної діяльності; Управління адміністрування електронного документообігу; Управління цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації; Управління організаційного забезпечення діяльності служби; Управління оцінки ризиків та планування заходів державного нагляду (контролю); відділи та сектори, що забезпечують виконання специфічних функцій, необхідних для ефективної роботи служби (відділ координації діяльності установ, відділ внутрішнього аудиту, відділ господарського забезпечення, сектор взаємодії з громадськістю та ЗМІ, сектор закупівель, сектор з питань запобігання та виявлення корупції, сектор нагляду і реєстрації сільськогосподарської техніки, сектор з питань мобілізаційної роботи та цивільного захисту).

2.2 Інструменти публічного адміністрування, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери

Інструменти публічного адміністрування, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери, мають першочергово на меті забезпечення ефективного регулювання та контролю над виробництвом, торгівлею та реалізацією продовольчих товарів. Це дозволяє забезпечити якість продукції, безпеку їжі для споживачів, а також збалансувати пропозицію та попит на продукти харчування. Інші завдання можуть включати у себе захист прав споживачів, підтримку сільського господарства та розвиток сільських територій. В цілому, інструменти публічного адміністрування допомагають створити стабільне та безпечне середовище для продовольчої індустрії.

Виходячи із висновків сучасної адміністративістики, виконавчо-розпорядча діяльність, а отже і публічне адміністрування реалізується через застосування правових форм (прийняття нормативних актів; прийняття адміністративних (індивідуальних) актів; укладання адміністративних

договорів; вчинення інших юридично значимих дій) та неправових форм (здійснення організаційних дій; виконання матеріально-технічних операцій) публічного адміністрування. Не виключенням є публічне адміністрування в продовольчій сфері.

Виокремлення правових та неправових форм публічного адміністрування залежить від настання юридичних наслідків та особливостей здійснення відповідних інструментів суб'єктами публічного адміністрування.

Згідно одного із визначень, наведеного у Тлумачному словнику української мови «форма» - це тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом [222]. В інших довідкових джерелах наводиться визначення «форми» як: а) упорядкованості внутрішніх зв'язків, б) предметного прояву матеріального середовища; в) упорядкованості змісту; г) зовнішньої конфігурації внутрішньої структури [72, с. 43].

Що стосується правових форм публічного адміністрування, то слід відмітити, що згідно підходу, відображеного у працях В.Б. Аверянова [1], В.В. Коваленка [78], О.В. Кузьменко, В.К. Колпакова [72], Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука [6], Т.О. Коломоець [70] доктрина адміністративного права визнає існування чотирьох їх видів, серед яких:

- 1) нормативні акти управління;
- 3) індивідуальні акти управління;
- 3) адміністративні договори;

4) юридично значимі дії. Водночас В.Р. Біла розглядає більш широкий підхід, пропонуючи включення до правових форм публічного адміністрування усі прояви активності публічної адміністрації, що викликають безпосереднє настання юридичних наслідків у сфері публічного адміністрування, а саме: нормативні акти управління, акти-плани, управлінські програми, індивідуальні акти (адміністративні акти), адміністративні договори, юридично значимі дії, адміністративні процедури, автоматичні правові механізми [19, с. 94,97].

Під формами публічного адміністрування слід розуміти зовнішнє вираження (зовнішнє оформлення) діяльності суб'єкта публічної адміністрації щодо реалізації своїх функцій у межах встановленої компетенції [72, с. 43].

Обґрунтованим є твердження, що правові форми публічного адміністрування завжди призводять до настання юридичних наслідків [231, с.100], а стрімкий розвиток технологій додає труднощів в осмисленні правової природи державної діяльності, що здійснюється в електронній формі, з використанням цифрових технологій, засобів автоматичної фіксації дій тощо [21, с. 86].

Публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів.

Нормотворча діяльність органів публічного адміністрування в широкому розумінні визначається як вид спеціальної діяльності системи органів виконавчої влади, що має свої, притаманні їй ознаки, які відображають її специфіку та відрізняють від інших видів діяльності. Її основними рисами є: 1) державна діяльність, яка реалізується через систему державних органів; 2) здійснюється в порядку і процедурі, регламентованих чинним законодавством; 3) результатом її є нові чи удосконалені підзаконні нормативні акти [34]. Основним результатом нормотворчості є юридичні норми, втілені у нормативно-правових актах, якість яких є основним показником цивілізованості та демократії в державі [7, с. 189]. Капечула А. О. під терміном «нормативно-правовий акт» пропонує розуміти письмовий документ відповідного державного органу, яким встановлюється, змінюються норми права, який містить правила загального характеру, застосовується неодноразово, має державно-владний характер [60, с. 76].

Що стосується нормативного рівня, слід відмітити про закріплення таких правових категорій як: «нормативно-правовий акт» [66]; [119]; [194], «нормативно-правовий акт з питань пожежної безпеки» [151], «нормативно-правовий акт з питань пожежної безпеки підприємства» [151], «підзаконний нормативно-правовий акт», «модельний підзаконний нормативно-правовий акт» [194], «нормативно-правовий акт Бюро економічної безпеки, щодо якого відсутні суттєві обґрунтовані зауваження» [157], «нормативно-правові акти Національного банку України» [113], «галузевий нормативно-правовий акт з питань пожежної безпеки», «міжгалузевий нормативно-правовий акт з питань пожежної безпеки», «загальнодержавний нормативно-правовий акт з питань пожежної безпеки» [151], «нормативно-правовий акт Національного агентства, щодо якого відсутні суттєві обґрунтовані зауваження» [135].

Так, що визначення «нормативно-правовий акт», то його слід розуміти як: — офіційний документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування; — офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування. Прийняття нормативно-правових актів у вигляді листів і телеграм не допускається [115]; — акт управління (рішення) суб'єкта владних повноважень, який встановлює, змінює, припиняє (скасовує) загальні правила регулювання однотипних відносин, і який розрахований на довгострокове та неодноразове застосування [66]; — офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування.

Прийняття нормативно-правових актів у вигляді листів і телеграм не допускається [119]; — це офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку у письмовій формі (крім випадків, визначених частиною другою статті 47 цього Закону), який містить норму (норми) права і розрахований на неодноразову реалізацію [194].

Аналізуючи наведені визначення терміну «нормативно-правовий акт», що закріплені в різних актах законодавства слід вказати на відсутність єдиного підходу законодавця, що породжує принцип юридичної невизначеності при його практичному застосуванні. З огляду на що виникає потреба в уніфікації загальної термінології та закріплення єдиного визначення терміну «нормативно-правовий акт» в усіх чинних актах законодавства.

Окрім цього, можна виокремити сутнісно-змістові ознаки, притаманні будь-якому нормативно-правовому акту, серед яких:

- 1) є офіційний документ, тобто має встановлену форму та походить від уповноваженого суб'єкта;
- 2) офіційний характер, тобто прийнятий уповноваженим суб'єктом, який має на це відповідні повноваження;
- 3) встановлений порядок прийняття: приймається згідно з процедурою, визначеною законодавством у визначеній законом формі та порядку;
- 4) нормативний зміст, тобто встановлює норми права, тобто правила поведінки, які є обов'язковими для виконання;
- 5) загальність, тобто поширюються на невизначене коло осіб, тобто на всіх, хто потрапляє під дію цих норм;
- 6) дія в часі - розрахований на багаторазове застосування протягом тривалого часу, тобто його норми діють постійно, поки акт не буде змінено або скасовано.

Окрім цього, проаналізуємо окремі із галузевих нормативних визначень «нормативно-правових актів». Так, в Законі України «Про банки і банківську

діяльність», де вказано, що «нормативно-правові акти Національного банку України» - це нормативно-правові акти, що видаються Національним банком України у межах його повноважень на виконання цього та інших законів України» [113]. Натомість під поняттям «нормативно-правовий акт з питань пожежної безпеки» в Наказі МНС України «Про затвердження Положення про порядок розроблення, затвердження, перегляду, скасування та реєстрації нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки» від 23.09.2003 року № 355 розуміється офіційний документ із зазначених питань, який видано (затверджено) відповідним уповноваженим на те органом і якому надано силу правових норм, обов'язкових для виконання [151].

З огляду на що видається можливим визначити «нормативно-правовий акт в сфері продовольства» як законодавчий документ, який регулює правила, умови та стандарти, що стосуються виробництва, зберігання, транспортування, реалізації та споживання продуктів харчування. Такі акти можуть включати закони, постанови уряду, накази та інші нормативні документи, спрямовані на забезпечення безпеки та якості продукції, охорону прав споживачів, а також регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері продовольства. Так, в якості прикладу прийняття нормативно-правових актів, що регулюють продовольчу сферу можливо визначити: накази Мінагрополітики «Про затвердження Методів відбору зразків та лабораторних досліджень (випробувань) для визначення рівнів мікроелементів і забруднюючих речовин у харчових продуктах для цілей державного контролю» від 21.09.2024 року № 3648 [138], «Про затвердження Вимог до фруктових джемів, желе, мармеладів та підсолодженого каштанового пюре» від 14.02.2024 року № 391 [129]; Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі, відмови у видачі, анулювання, тимчасового припинення дії, переоформлення та поновлення дії експлуатаційного дозволу, форми експлуатаційного дозволу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 12.01.2024 року № 27 [155] тощо.

Доцільним вбачається проаналізувати і адміністративні акти. Підходи до визначення адміністративних актів є досить різноманітними, проте у більшості випадків дозволяють сформулювати однозначне розуміння даної термінології. Так, Р. Мельник та В. Бевзенко визначають «адміністративний акт» як категорію загального порядку, в межах якої об'єднуються різноманітні та різнопланові заходи (рішення) суб'єктів публічної адміністрації, спрямовані на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків конкретних осіб [86, с. 261], тобто у цьому випадку йдеться лише про адміністративний акт індивідуальної дії.

В свою чергу В. Тимошук вказує, що «адміністративний акт» це своєрідне волевиявлення адміністративного органу щодо вирішення адміністративної справи, спрямоване на виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків конкретних фізичних або юридичних осіб [219, с. 33]. Також адміністративний акт можна розглядати як рішення (розпорядження) суб'єкта владних повноважень, прийняте на виконання його владних управлінських функцій, спрямоване на набуття, зміну або припинення прав та/або обов'язків конкретних фізичних або юридичних осіб.

Згідно Тимчасового порядку надання адміністративних послуг, під адміністративним актом слід визначати прийняте суб'єктом рішення індивідуальної дії, спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та обов'язків особи [176].

Чинний Закон України «Про адміністративну процедуру» визначає адміністративний акт як рішення або юридично значущу дію індивідуального характеру, прийняте (вчинене) адміністративним органом для вирішення конкретної справи та спрямоване (спрямовану) на набуття, зміну, припинення чи реалізацію прав та/або обов'язків окремої особи (осіб) [112].

Основними ознаками адміністративного акту є:

юридична чинність (є юридично обов'язковим для виконання суб'єктами, яким він адресований);

притаманний владний характер;

владний характер (видається суб'єктом владних повноважень);
 є одностороннім волевиявленням суб'єкта владних повноважень;
 має індивідуальний характер, тобто стосується конкретних осіб або ситуацій;

конкретну визначеність (містить конкретні розпорядження або рішення);

має формальну визначеність (приймається у встановленій законом формі та порядку);

виконавчий характер (приймається на виконання законів та інших нормативно-правових актів);

обов'язковість виконання (підлягає обов'язковому виконанню особами, яким він адресований);

можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку;
 можуть бути різними за своїм змістом та правовими наслідками.

Адміністративні акти можна класифікувати: 1) за юридичною природою на: а) нормативні адміністративні акти (встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки, розраховані на невизначене коло осіб і багаторазове застосування); б) індивідуальні адміністративні акти - стосуються конкретних осіб або ситуацій та мають разове застосування; 2) за характером дій на: а) правоустановлюючі - встановлюють, змінюють або припиняють права та обов'язки; б) правозастосовні - приймаються на виконання нормативно-правових актів; в) правоохоронні - спрямовані на забезпечення законності та правопорядку.

Щодо прийняття *адміністративних актів в продовольчій сфері*, то це можуть бути:

- рішення про включення або обґрунтовану відмову у включенні до Реєстру осіб, які здійснюють господарську діяльність з виробництва та маркування дерев'яного пакувального матеріалу [164];

- рішення Держпродспоживслужби про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, передбачене ст. 167

Кодексу України про адміністративні правопорушення «Введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів» [68] тощо.

Відмінностями між нормативно-правовими та адміністративними актами слугуватимуть такі основні критерії:

1) загальність та індивідуальність (нормативно-правові акти встановлюють загальні правила, адміністративні – вирішують конкретні питання);

2) нормативність та індивідуальність змісту (нормативно-правові акти містять норми права, адміністративні – індивідуальні розпорядження);

3) тривалість дії (нормативно-правові акти діють тривалий час, адміністративні – мають одноразову або обмежену дію).

Таким чином, нормативно-правові акти створюють загальні правила, а адміністративні акти застосовують ці правила до конкретних випадків.

До стосується неправових форм публічного управління, то до них належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не породжують виникнення юридичних наслідків. На думку, О.П. Рябченко це управлінські рішення, спрямовані на виконання тактичних і оперативних завдань [210, с.26]. Призначенням цих форм діяльності суб'єктів публічного адміністрування, що не викликають настання юридичних наслідків, є передусім організація діяльності, вчинення підготовчих дій для прийняття обґрунтованого управлінського рішення, доведення його змісту до виконавців, забезпечення належного функціонування органів публічної адміністрації та практичної реалізації покладених на них функцій, вказує, що більш вдалим є застосування терміна «організаційна форма діяльності публічної адміністрації» [20, с.113].

На думку В.Б. Авер'янова як правило до неправових форм відносять різноманітні організаційні дії службовців органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на різних етапах підготовки і виконання управлінських рішень. Наприклад, організація та проведення нарад, обговорень, перевірок, розроблення проектів планів, прогнозів, програм,

методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці і т. ін. Дані форми можуть як безпосередньо «супроводжувати» правові форми, так і бути наділеними самостійністю [7, с. 279].

Серед видів неправових форм публічного управління в продовольчій сфері можна виокремити:

1) громадські обговорення та консультації (органи державної влади проводять громадські обговорення проєктів нормативно-правових актів, стратегій, програм, що стосуються продовольчої сфери, внаслідок чого результати таких обговорень враховуються під час прийняття рішень, хоча і не мають обов'язкового характеру. Водночас консультації з представниками громадськості, експертами, науковцями можуть сприяти прийняттю більш обґрунтованих рішень);

2) рекомендації та пропозиції (громадські організації, експерти, науковці можуть розробляти та спрямовувати компетентним органам рекомендації та пропозиції щодо питань, що стосуються продовольчої безпеки, розвитку сільського господарства, забезпечення якості харчових продуктів для врахування в роботі);

3) звернення громадян та юридичних осіб, спрямовані на розгляд в порядку Закону України «Про звернення громадян» [177], Закону України «Про доступ до публічної інформації» [123], Закону України «Про інформацію» [180]. Так, відповідно до Закону України «Про звернення громадян» під зверненням громадян слід розуміти викладені у письмовій чи усній формі пропозиції (зауваження), заяви, клопотання та скарги. Водночас пропозицією (зауваженням) є звернення громадянина, в якому висловлюється порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства [177]. Таким

чином, звернення громадянина, спрямовано із пропозиціями щодо удосконалення нормативно-правових актів або практичної діяльності уповноважених органів з питань, що стосуються продовольчої сфери (зокрема щодо якості харчових продуктів, доступу до інформації) слугують прикладом не неправових форм публічного управління в продовольчій сфері);

4) інформаційно-просвітницька діяльність (органи влади, громадські організації, засоби масової інформації можуть проводити інформаційно-просвітницьку діяльність з метою підвищення обізнаності населення про питання продовольчої безпеки, здорового харчування, прав споживачів. Відтак така діяльність хоч і не має юридичних наслідків, але сприяє формуванню громадської думки та підвищенню рівня правової культури споживання);

5) етичні кодекси, правила або політики суб'єктів господарювання, що працюють у сфері виробництва та обігу харчових продуктів (можуть розробляти етичні кодекси, правила, або політики, що регулюють їх діяльність. Такі документи не мають обов'язкової юридичної сили, але можуть сприяти підвищенню якості продукції, зміцненню довіри споживачів). Наприклад Політика захисту прав людини [105].

До переліку ключових міжнародних організацій в продовольчій сфері можливо віднести: Всесвітню організацію охорони здоров'я тварин (Міжнародне епізоотичне бюро - МЕБ/OIE), Комісію з фітосанітарних заходів ФАО (КФЗ МКЗР), Європейську та Середземноморську організацію охорони здоров'я рослин, Європейську комісію, Європейське агентство з безпеки харчових продуктів (EFSA), Продовольчу та сільськогосподарську організацію Об'єднаних Націй (ФАО), Спільну комісію ФАО/ВООЗ із зводу харчових продуктів Кодекс Аліментаріус, Національну Комісію України з Кодексу Аліментаріус, Світову організацію торгівлі (СОТ) [88]. Окрім цього слід вказати на важливість проведення досліджень у сфері продовольства та продовольчої безпеки, які здійснюються ФАО, МФСР, ВООЗ та ін.

Результати досліджень, які проводяться міжнародними організаціями, є важливим інструментом для прийняття рішень на глобальному, регіональному та національному рівнях. Вони допомагають розробляти ефективні стратегії боротьби з голодом та недоїданням, забезпечувати сталий розвиток сільського господарства та покращувати якість харчування населення. Разом з цим практичну цінність мають різноматінті заходи, що проводяться громадськими організаціями в Україні з важливих питань в продовольчій сфері. Так доприкладу, 29 грудня 2022 року Українською асоціацією районних та обласних рад проведено круглий стіл на тему: «Старт опитування щодо продовольчої безпеки населених пунктів «сірої зони»: завдання та мета», де було анонсовано по початок опитування голів громад та старост населених пунктів «сірої зони» щодо продовольчої безпеки. Під час круглого столу учасники обговорили мету та завдання опитування. Трансляція заходу здійснювалась на сайті та YouTube-каналі Укрінформу: <https://www.youtube.com/c/UkrinformTV>.

Таким чином, важливо зазначити, що неправові форми управління можуть бути ефективними інструментами впливу на суспільні відносини у сфері продовольства та продовольчої безпеки, оскільки сприяють розвитку діалогу між владою та суспільством, забезпечують участь громадян у прийнятті рішень, сприяють формуванню відповідального ставлення до питань харчування та споживання.

Поділяючи в цілому наведені погляди, слід констатувати, що незважаючи на безпосередню (пряму) відсутність юридичних наслідків, не слід недооцінювати або зневажати цінність неправових форм публічного адміністрування, оскільки у будь-якому випадку такі форми наділені опосередкованим впливом на поведінку людей. Видається, що як організаційні дії, так і матеріально-технічні операції залишаються доволі важливими формами здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності, виступають передусім підґрунтям застосування правових форм, а отже так чи

інакше спрямовуються на настання юридичних наслідків в продовольчій сфері.

В цій частині дисертації проаналізовано інструменти публічного адміністрування, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери.

Відмічено, що публічне адміністрування в продовольчій сфері реалізується через застосування правових форм (прийняття нормативних актів; прийняття адміністративних (індивідуальних) актів; укладання адміністративних договорів; вчинення інших юридично значимих дій) та неправових форм (здійснення організаційних дій; виконання матеріально-технічних операцій) публічного адміністрування. Не виключенням є публічне адміністрування в продовольчій сфері. Проведено аналіз стану публічного адміністрування в продовольчій сфері в частині його інституційно-організаційного відображення, в результаті чого константовано, що незважаючи на безпосередню (пряму) відсутність юридичних наслідків, не слід недооцінювати або зневажати цінність неправових форм публічного адміністрування. Видається, що як організаційні дії, так і матеріально-технічні операції залишаються доволі важливими формами здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності, виступають передусім підґрунтям застосування правових форм, а отже так чи інакше спрямовуються на настання юридичних наслідків в продовольчій сфері.

Доведено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів. Приведено в якості прикладу низку прийнятих нормативно-правових актів, що регулюють продовольчу сферу, а щодо прийняття адміністративних актів – рішення про включення або обґрунтовану відмову у включенні до Реєстру осіб, які здійснюють господарську діяльність з виробництва та маркування дерев'яного пакувального матеріалу, рішення Держпродспоживслужби про притягнення

до адміністративної відповідальності за порушення, передбачене ст. 167 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів».

Проаналізовано основні відмінності між нормативно-правовими та адміністративними актами із виділенням основних критеріїв, серед яких: 1) загальність та індивідуальність (нормативно-правові акти встановлюють загальні правила, адміністративні – вирішують конкретні питання); 2) нормативність та індивідуальність змісту (нормативно-правові акти містять норми права, адміністративні – індивідуальні розпорядження); 3) тривалість дії (нормативно-правові акти діють тривалий час, адміністративні – мають одноразову або обмежену дію).

2.3 Заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери

Застосування заходів адміністративного примусу для впорядкування продовольчої сфери є важливою темою дослідження для України в сучасних умовах в контексті забезпечення безпеки харчових продуктів, виявлення та усунення порушень стандартів якості та безпеки, дотримання виробниками встановлених норм і правил, а також забезпечення належного рівня харчової безпеки населення. З огляду на що, аналіз ефективності та результативності заходів адміністративного примусу в цій сфері покликано допомогти вдосконалити механізми контролю та регулювання у галузі продовольчої безпеки.

Слід відмітити, що на нормативному рівні визначення «заходи адміністративного примусу» не наведено. А тому звернемось до наукової літератури та визначимось із наявними підходами до правових категорій «захід», адміністративний примус», «заходи адміністративного примусу».

Так, згідно Тлумачного словника української мови «захід» розглядається як сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-

небудь [222]. Адміністративний примус усталено визначається як застосування відповідними суб'єктами до осіб, які не перебувають в їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру з метою охорони суспільних відносин, що виникають у сфері державного управління, шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення [2, с.35]. Слушною є позиція щодо трактування адміністративного примусу як методу вольового забезпечення відповідно до правової норми поведінки громадян, посадових та юридичних осіб за допомогою застосування заходів впливу, врегульованих адміністративно-правовими нормами, з метою досягнення відповідного порядку, припинення та попередження правопорушень, притягнення до відповідальності правопорушників [10, с.98].

Дещо іншої думки щодо розуміння поняття «адміністративний примус» притримується Р.С. Мельник, який пропонує його розглядати як «застосування до правозобов'язаних суб'єктів, передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, особистісного, майнового, організаційного чи іншого характеру з метою попередження чи припинення протиправних дій, подолання їх шкідливих наслідків, покарання за вчинення правопорушення, а також забезпечення громадського порядку і громадської безпеки». Водночас науковець відмічає, що адміністративному примусу притаманні наступні ознаки: 1) правовий, управлінський характер; 2) здійснюється на підставі закону; 3) заходи адміністративного примусу застосовуються до осіб, які не пов'язані відносинами підлеглості із суб'єктами його застосування; 4) заходи впливу можуть мати профілактичну спрямованість та бути застосованими до осіб, що вчинили адміністративні правопорушення і до тих, які правопорушень не вчиняли; 5) правом застосування наділені широке коло суб'єктів (органи державної влади, суд); 6) зрозумілий та простий процесуальний порядок застосування [85].

Джафарова В та В.О. Іванцов при характеристиці правової категорії «адміністративний примус» додатково уточнюють, що суб'єктами застосування передбачених нормами публічного права заходів впливу можуть бути: уповноважені державні органи виконавчої влади, судді, громадські об'єднання [43, с. 61].

Обґрунтованим є трактування *адміністративного примусу*, запропоноване Т.І. Білоус-Осінь як: «основоположного принципу, який лежить в основі реалізації суб'єктами публічної адміністрації наданих їм повноважень для забезпечення публічного інтересу, що має зовнішнє вираження у сукупності нормативно закріплених заходів». Відповідно, застосування заходів адміністративного примусу характеризується такими ознаками: 1) здійснення від імені держави лише уповноваженими компетентними органами і посадовими особами; 2) наявність юридичного характеру; 3) персоніфікованість; 4) вияв у зовнішньому, односторонньому впливові на суспільні відносини тощо [23]. В даному дослідженні за основу взято саме це трактування «адміністративного примусу». За загальним правилом адміністративний примус застосовується у випадках невиконання особою покладених на неї обов'язків, або, наприклад, у разі вчинення правопорушення, за яке на особу може бути накладено адміністративне стягнення.

Категорія «адміністративно-правові заходи» розглядається як соціально-спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та органів місцевого самоврядування (їх посадових осіб), основним призначенням якої є запобігання адміністративних правопорушень, виявлення причин та умов вчинення адміністративних проступків, ліквідація факторів, які сприяли формуванню антигромадської установки особи, ліквідація адміністративної деліктності як соціального явища, і забезпечення прав і свобод громадян [221, с. 267].

Окрім цього, заходи прийнято вважати зовнішніми формами прояву адміністративного примусу [43, с. 61]. В свою чергу визначимо, що під

заходами адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери слід розуміти - дії, які вживаються органами влади для забезпечення порядку та регулювання ситуації в галузі харчування за допомогою встановлення правил, обмежень, контролю за виробництвом, продажем та розподілом продовольства.

Для забезпечення систематизації та ефективності вжитих дій у сфері контролю та регулювання є важливим здійснення класифікації заходів адміністративного примусу. Так, згідно підходу, запропонованого Т. Коломоець заходи адміністративного примусу в публічному праві України слід систематизувати на: 1) ті, що не пов'язані з правопорушеннями; 2) ті, що мають попереджувальний характер та є пов'язаними із надзвичайними обставинами; 3) ті, що є попереджувальними та мають загальний характер; 4) ті, що є запобіжними та мають спеціальний (конкретний) характер; 5) ті, що мають припинювальну дію; 6) ті, що мають припинювальну дію та загальне призначення; 7) ті, що мають процесуальний характер; 8) ті, що мають припинювальну дію та спеціальний характер; 9) заходи відповідальності [71, с.136-139].

У свою чергу, О.В. Ткаля на підставі проведеного аналізу наявних підходів науковців щодо градації заходів адміністративного примусу в юридичній літературі приходить до висновків, що традиційно умовно їх можливо систематизувати на:

1) адміністративно-попереджувальні заходи (перевірка документів, огляд, внесення подання про усунення причин правопорушень тощо);

2) заходи адміністративного припинення (адміністративне затримання, вилучення речей та документів, примусове лікування, відсторонення від керування тощо);

3) адміністративні стягнення (попередження, штраф, позбавлення спеціального права, адміністративний арешт тощо). Водночас відмічається, що окремим заходам може бути притаманно чітко визначена мета застосування або багатоцільове призначення [221, с. 266].

Основним заходом адміністративного примусу, що застосовується для впорядкування продовольчої сфери слід вважати накладення адміністративного стягнення. Щодо тлумачення адміністративного стягнення як заходу адміністративної відповідальності, то його обґрунтовано узгодженістю з положеннями КУпАП, де адміністративні стягнення прямо визначається «мірою відповідальності» [68].

Так, Держпродспоживслужби як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів розглядає справи про притягнення до адміністративної відповідальності та накладає відповідні адміністративні стягнення за вчинення таких адміністративних правопорушень, як:

1) порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП);

2) обман покупця чи замовника (ст. 155⁻² КУпАП);

3) порушення встановленого порядку промислової переробки, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів (ст. 156⁻² КУпАП);

4) порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів (ст. 156³ КУпАП); -

5) введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 167 КУпАП) тощо [68].

Огляд судової практики дає можливість встановити, що справи, які відносяться до продовольчої сфери розглядаються судами загальної юрисдикції, а також адміністративними судами. У Єдиному державному реєстрі судових справ такі справи відносяться до наступних категорій:

- «Справи про адмінправопорушення (з 01.01.2019); Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в

галузі фінансів і підприємницькій діяльності; Порушення порядку проведення розрахунків»;

- «Справи про адмінправопорушення (з 01.01.2019); Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницькій діяльності; Порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями, тютюновими виробами, електронними сигаретами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, пристроями для споживання тютюнових виробів без їх згоряння»;

- «Адміністративні справи (з 01.01.2019); Справи з приводу реалізації державної політики у сфері економіки та публічної фінансової політики, зокрема щодо; організації господарської діяльності, з них; дозвільної системи у сфері господарської діяльності; ліцензування видів г.д.; нагляду у сфері г.д.; реалізації державної регуляторної політики у сфері г.д.; розроблення і застосування національних стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки»;

- «Справи у спорах, пов'язаних із застосуванням Закону України «Про захист прав споживачів»».

Вбачається доцільним проаналізувати кілька судових справ, предметом розгляду яких є саме питання продовольчої сфери. Так, Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області у справі № 344/21016/24 про притягнення до адміністративної відповідальності встановив, що 06 листопада 2024 року о 11 год. 00 хв. під час фактичної перевірки магазину «206», який належить ТОВ «Франківськ Юнайтед», по вул. Чорновола, буд. 65 в м. Івано-Франківськ, Особа_1 порушила порядок проведення розрахунків сфері торгівлі, а саме: проведення розрахункової операції на повну суму покупки без застосування РРО, невідача розрахункового документа встановленого зразка, порушення встановленого порядку ведення обліку товарних запасів за місцем їх реалізації, здійснення продажу товарів, які не обліковані за встановленою формою, в установленому порядку, чим порушено п. 1, п. 2, п. 12 ст. 3 Закону України «Про застосування

реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг». У зазначеній справі суд дійшов висновку, що в діях Особи_1 відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 155 КУпАП, та на цій підставі провадження у справі було закрито [107].

Охтирський міськрайонний суд Сумської області у справі № 583/587/25 розглядав питання про притягнення до адміністративної відповідальності Особи_1 щодо якої складено протокол серії ВАВ №007256 від 07.02.2025 про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 156 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в якому зазначено, що Особа_1 07.02.2025 о 10.00 год. в м. Охтирка по вул. Батюка, 36 здійснював продаж тютюну «Самосад» 115 грн, чим порушив Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального», за що передбачена адміністративна відповідальність згідно ч. 3 ст. 156 КУпАП. На підтвердження факту вчинення правопорушення наданий протокол про адміністративне правопорушення серії ВАВ №007256 від 07.02.2025, письмові пояснення Особа_1, квитанція про отримання речей і документів, вилучених під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення №300/007256, фототаблиця. Судом встановлено, що оскільки складом правопорушення є наявність усіх об'єктивних та суб'єктивних ознак, за наявності яких діяння вважається адміністративним правопорушенням, суд вважає, в даному випадку склад адміністративного правопорушення відсутній. В результаті розгляду справи постановлено, що у зв'язку із відсутністю події і складу адміністративного правопорушення провадження по справі про адміністративне правопорушення, передбачені ч. 3 ст. 156 КУпАП, стосовно Особа_1 закрити [108].

28 жовтня 2024 року суддя Слов'янського міськрайонного суду Донецької області розглянув матеріали, які надійшли з Відділу поліції № 4 Краматорського районного управління поліції Головного управління

Національної поліції в Донецькій області про притягнення до адміністративної відповідальності Особи_1, за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч.3 ст. 156 КУпАП. Судом досліджено протокол про адміністративне правопорушення серії ВАД № 599069 від 21.09.2024, з якого слідує, що 21.09.2024 о 09-30 год. Особа_1, здійснила продаж з рук алкогольного напою 1 л коньяку промислового виробництва ОСОБА_2 за ціною 240,00 грн., чим порушила п.7 ч. 2 ст. 71 ЗУ «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах та пального», та вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч.3 ст. 156 КУпАП. Обставиною, що пом'якшує та обтяжує відповідальність за адміністративне правопорушення, судом не встановлено. В результаті розгляду справи, Особу_1 визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 156 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу на користь держави у сумі 6800 (шість тисяч вісімсот) гривень 00 копійок. Постановлено предмети торгівлі, алкогольна продукція, відповідно до протоколів огляду від 21.09.2024 та квитанції № 8362/205/01-2024 про отримання речей або документів, що визначені доказом у справах про адміністративні правопорушення, в загальній кількості 14 л. знищити, а також стягнути з винної особи судовий збір [109].

Шостий апеляційний адміністративний суд розглянувши в порядку письмового провадження апеляційну скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю «Львівська амбасада» на рішення Київського окружного адміністративного суду від 04 червня 2024 року по справі за адміністративним позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Львівська амбасада» до Головного управління Держпродспоживслужби в м. Києві про визнання протиправними та скасування постанов, встановив наступне. Товариство з обмеженою відповідальністю «Львівська амбасада» звернулось до Київського окружного адміністративного суду з

адміністративним позовом до Головного управління Держпродспоживслужби в м. Києві, у якому просило:

- визнати протиправною та скасувати постанову про накладення стягнення, передбачених статтею 20 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 06.11.2023 №34/4833;

- визнати протиправною та скасувати постанову про накладення стягнення, передбачених статтею 20 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 06.11.2023 №35/4833. В обґрунтування позовних вимог зазначено, що оскільки у відповідача були відсутні підстави для проведення позапланової перевірки, відтак висновки відповідача щодо виявлених порушень не відповідають вимогам законодавства. В результаті розгляду справи, апеляційну скаргу залишено без задоволення, з огляду на те, що судом встановлено, що рішення суду першої інстанції є законним та обґрунтованим, і доводи апелянта, викладені у скарзі, не свідчать про порушення судом норм матеріального чи процесуального права, які могли б призвести до неправильного вирішення справи [110].

Таким чином, приходимо до висновку, що в продовольчій сфері суб'єкти публічного адміністрування наділені повноваженнями щодо застосування такого заходу адміністративного примусу як адміністративне стягнення, вид якого залежатиме від фактичного вчиненого адміністративного правопорушення. Водночас слід вказати, що оскільки існують заходи адміністративного примусу, не пов'язані з відповідальністю – заходи адміністративного попередження і припинення, які не мають за мету покарання порушника, властиву для заходів відповідальності [85, с. 12], відповідно слід надавати перевагу інструментам попереджувального та превентивного характеру, в порівнянні з каральним.

Також слід відміти, що вжиття заходів адміністративного примусу є проявом публічно-владної управлінської діяльності суб'єктів публічного

адміністрування в продовольчій сфері та пов'язано із регулюванням та контролем якості та безпеки продуктів харчування. Загалом публічно-владну управлінську діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері можна визначити як сукупність дій та рішень, що здійснюються органами влади та управління, які мають вплив на регулювання та контроль за виробництвом, обігом і споживанням продовольчих товарів у суспільстві. Ця діяльність спрямована на забезпечення відповідності продовольчих продуктів відповідним стандартам якості і безпеки, а також на контроль за їх виробництвом та обігом з метою захисту здоров'я громадян.

В цій частині дисертації проаналізовано заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери. Запропоновано визначення правової категорії «заходи адміністративного примусу, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери» як дії, які вживаються органами влади для забезпечення порядку та регулювання ситуації в галузі харчування за допомогою встановлення правил, обмежень, контролю за виробництвом, продажем та розподілом продовольства.

Акцентовано увагу на тому, що в продовольчій сфері суб'єкти публічного адміністрування наділені повноваженнями щодо застосування такого заходу адміністративного примусу як адміністративне стягнення, вид якого залежатиме від фактичного вчиненого адміністративного правопорушення.

Відмічено, що Держпродспоживслужби як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за дотриманням законодавства про захист прав споживачів розглядає справи про притягнення до адміністративної відповідальності та накладає відповідні адміністративні стягнення за вчинення таких адміністративних правопорушень, як: порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП);

обман покупця чи замовника (ст. 155-2 КУпАП); порушення встановленого порядку промислової переробки, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів (ст. 156-2 КУпАП); порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів (ст. 1563 КУпАП); - введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 167 КУпАП) тощо. Здійснено огляд судової практики справ про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із продовольчою сферою.

Обґрунтовано, що основним заходом адміністративного примусу, що застосовується для впорядкування продовольчої сфери слід вважати накладення адміністративного стягнення. Відмічено, щодо тлумачення адміністративного стягнення як заходу адміністративної відповідальності, що його обґрунтовано узгодженістю з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, де адміністративні стягнення прямо іменовано «мірою відповідальності».

Встановлено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів.

Визначено публічно-владну управлінську діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері як сукупність дій та рішень, що здійснюються органами влади та управління, які мають вплив на регулювання та контроль за виробництвом, обігом і споживанням продовольчих товарів у суспільстві. Ця діяльність спрямована на забезпечення відповідності продовольчих продуктів відповідним стандартам якості і безпеки, а також на контроль за їх виробництвом та обігом з метою захисту здоров'я громадян.

2.4 Контрольно-наглядова діяльність як елемент публічного адміністрування в продовольчій сфері

Контрольно-наглядова діяльність є невід'ємною частиною публічного адміністрування в продовольчій сфері, що актуалізується положеннями Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року. Відповідно, здійснення державного контролю Держпродспоживслужбою є пріоритетним напрямом у сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, ветеринарної медицини, здоров'я та благополуччя тварин, карантину та захисту рослин, дотримання вимог біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів [203].

В цілому, контроль як функція публічного адміністрування є елементом правового статусу суб'єктів публічного адміністрування, що відображає можливість отримання достовірної та об'єктивної інформації щодо фактичного стану дотримання законності та дисципліни у підконтрольній сфері суспільних відносин, яка забезпечується методами управлінського впливу та має на меті задоволення публічного інтересу [44].

На нормативному рівні закріплено понад 50 різних визначень поняття «контроль», зміст яких різняться залежно від виду суспільних відносин, де його використовують. Зокрема стосується: банківської діяльності, бухгалтерського обліку, захисту економічної конкуренції, телебачення і радіомовлення, фінансових послуг та державного регулювання ринків, авіаційного транспорту, захисту навколишнього середовища, акціонерних товариств тощо.

Водночас проаналізуємо визначення терміну «контроль», значення якого найбільш наближено до продовольчої сфери. Так, термін «котнтроль» означає:

— заздалегідь сплановану систему професійно обґрунтованих дій перевіряючих органів виконавчої влади, спрямованих на визначання стану

об'єкта контролю щодо його відповідності встановленим вимогам, нормам та стандартам, технології роботи з метою: забезпечення якості продукції чи надання послуг при повному забезпеченні безпеки людей та навколишнього середовища [152];

— функція управління, яка полягає в перевірці виконання завдань об'єктами управління, з метою отримання інформації щодо виконання завдань та вжиття своєчасних заходів для досягнення результату [153];

— перевірка проектної документації на продукцію, процесу її виготовлення і монтажу та визначення її відповідності встановленим вимогам [204].

Низка нормативних актів регулюють державний контроль у продовольчій сфері. Сюди слід віднести:

Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [190], положеннями якого визначено основні поняття, принципи та вимоги до безпечності харчових продуктів;

Закон України «Про ветеринарну медицину», який регулює порядок надання ветеринарних послуг, реєстрацію та ліцензування ветеринарних лікарів, контроль якості лікарських засобів для тварин, захист тварин від інфекційних хвороб та інші аспекти пов'язані з доглядом за тваринами [116];

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», який регламентує процедури та вимоги, що стосуються державного контролю за господарською діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності [189];

Закон України «Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності», який регламентує порядок здійснення державного нагляду (контролю) за господарською діяльністю фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, що користуються спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності, а також встановлює правила проведення

перевірок, вимоги до звітності таких суб'єктів господарювання, визначає відповідальність за порушення вимог законодавства у цій сфері [192];

Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», положеннями якого визначено перелік документів, які необхідно мати для здійснення певних видів економічної діяльності в Україні [193].

Що стосується категорії «нагляд», то відповідно до Закону України «Про карантин рослин» вона розглядається як процес збору та реєстрації даних про наявність або відсутність регульованого шкідливого організму у визначеній зоні за допомогою обстеження, моніторингу або інших процедур [182]. Натомість відповідно до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1139 від 4 липня 2018 року про спільні правила у галузі цивільної авіації та про створення Агентства з безпеки польотів Європейського Союзу, та про внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2111/2005, (ЄС) № 1008/2008, (ЄС) № 996/2010, (ЄС) № 376/2014 та директив Європейського Парламенту і Ради 2014/30/ЄС та 2014/53/ЄС, а також про скасування регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 552/2004 та (ЄС) № 216/2008 та Регламенту Ради (ЄЕС) № 3922/91 «нагляд» означає постійне перевіряння компетентним органом або від його імені того, що вимог цього Регламенту та ухвалених на його підставі делегованих і імплементаційних актів, на підставі яких було видано сертифікат або щодо яких було подано декларацію, продовжують дотримуватися [207].

Державний нагляд у продовольчій сфері – це система заходів, які здійснюються уповноваженими органами державної влади з метою забезпечення безпечності та якості харчових продуктів, дотримання законодавства у сфері виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, а також захисту прав споживачів.

Метою такого нагляду є забезпечення продовольчої безпеки та захист здоров'я населення шляхом контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів. До функцій нагляду слід віднести контроль за дотриманням

законодавства у сфері виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, перевірку якості та безпечності харчових продуктів, запобігання та виявлення порушень у сфері виробництва та обігу харчових продуктів, а також притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства у сфері харчових продуктів.

Що стосується нагляду суб'єктів публічної адміністрації, то ним є засіб забезпечення законності, що об'єктивується через діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо спостереження за станом дотримання норм права і має на меті досягнення превентивних цілей адміністративно-правового регулювання [44].

Таким чином, контрольно-наглядова діяльність в продовольчій сфері є діяльністю уповноважених суб'єктів щодо отримання достовірної та об'єктивної інформації щодо фактичного стану дотримання законності в продовольчій сфері, яка забезпечується методами управлінського впливу на має на меті забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності, а також забезпечення продовольчої безпеки в державі [50, с.115].

До ключових ознак, що притаманні контрольно-наглядовій діяльності в продовольчій сфері слід віднести:

- 1) перевірка дотримання санітарних та гігієнічних вимог у виробництві та зберіганні продуктів;
- 2) моніторинг якості сировини та готової продукції;
- 3) контроль за виробничим процесом та його відповідністю стандартам безпеки та якості;
- 4) проведення аудитів та інспекцій для виявлення порушень у виробництві;
- 5) взаємодія з органами державного нагляду та іншими відомствами для забезпечення відповідності законодавчим вимогам;
- 6) забезпечення відслідковуваності продукції та контроль за її якістю в усіх ланках постачання.

Слід відмітити, що в Законі України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» окремий Розділ II присвячено системі державного контролю, поноваженням органів виконавчої влади у сфері державного контролю, правам та обов'язкам операторів ринку.

Розглянемо детальніше ключові повноваження кожного з органів виконавчої влади, зазначених у Розділі II цього Закону. Так, щодо Кабінету Міністрів України, то на нього покладається:

- 1) забезпечення здійснення державної політики у сфері державного контролю;
- 2) спрямування та координація роботи органів виконавчої влади у сфері державного контролю;
- 3) затвердження переліку призначених прикордонних інспекційних постів;
- 4) затвердження переліку призначених пунктів пропуску на державному кордоні України;
- 5) затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності, та порядку визначення періодичності здійснення планових заходів державного контролю потужностей;
- 6) затвердження порядку та критеріїв уповноваження акредитованих лабораторій, у тому числі референс-лабораторій, порядку перевірки компетентним органом дотримання ними відповідних критеріїв уповноваження та позбавлення такого уповноваження;
- 7) затвердження порядку проведення арбітражних лабораторних досліджень (випробувань) та врахування їх результатів для цілей державного контролю;
- 8) затвердження порядку проведення аудиту компетентного органу та його територіальних органів;

9) здійснення інших повноважень [121]. З огляду на що вбачається, що Кабінет Міністрів України наділений досить широкими повноваженнями в сфері державного контролю.

Щодо повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів та у сфері ветеринарної медицини, до їх преліку слід віднести: затвердження форм актів державного контролю, довгострокових планів державного контролю, методів контролю зоонозів; вимог щодо ввезення (пересилання) на митну територію України харчових продуктів певних видів; порядку визначення та застосування періодичності документальних перевірок, граничних норм (обсягів) відбору зразків; порядку відбору зразків та їх перевезення; порядку уповноваження капітана рибоморозильного чи рибпромислового судна, яке плаває під Державним прапором України, на видачу міжнародних сертифікатів та інших документів, які вимагаються законодавством країни призначення щодо рибних продуктів; форми щорічного звіту про стан виконання довгострокового та щорічного планів державного контролю; плану дій на випадок виникнення надзвичайних обставин, пов'язаних із харчовими продуктами та кормами; правил функціонування електронної системи управління інформацією щодо державного контролю та її системних компонентів; методів (методики) лабораторних досліджень (випробувань); підтверджувальних (референс) методів (методики); правил проведення лабораторних досліджень (випробувань) харчових продуктів на агропродовольчих ринках; вимог до запровадження Системи швидкого повідомлення про загрози, пов'язані з харчовими продуктами та кормами [121]. Зазначені повноваження в більшості мають характер затверджувальних та погоджувальних, та витікають із правозастосовчої діяльності і нормативного регулювання:

Щодо компетенції компетентного органу у сфері державного контролю, то її можна охарактеризувати через призму таких повноважень серед яких:

організація та здійснення державного контролю, у тому числі на державному кордоні України;

розробка та виконання довгострокового плану державного контролю та плану дій за надзвичайних обставин, звітування;

затвердження планів (зокрема щорічного та державного моніторингу); забезпечення проведення огляду тварин;

здійснення контролю за впровадженням постійно діючих процедур, заснованих на принципах НАССР;

надання повноважень іншим особам щодо здійснення окремих заходів державного контролю;

організація та контроль за підпорядкованими органами;

встановлення періодичності інспектувань, аудиту, відбору зразків та лабораторних досліджень;

затвердження періодичності документальних перевірок, перевірок відповідності, фізичних перевірок, лабораторних досліджень (випробувань) вантажів, які ввозяться (пересилаються) на митну територію України; взаємодія із правоохоронними органами; та ін. [121].

Із позитивного можна вказати, що Держпродслужба висвітлює щоквартально на офіційному веб сайті в рубриці «Аналітична інформація» відомості щодо інспекційних заходів. Як приклад Інформація щодо інспекційних заходів за IV квартал 2022 року, яка є доволі розширеною. Звіт сформований у Екзель формі, яка містить такі графи:

«Розподіл потужностей за групами ризику»:

дуже високого ступеня,

високого ступеня,

середнього ступеня,

низького ступеня,

незначного ступеня,

Всього, наявно потужностей»,

«Всього, наявно операторів ринку»,

«Піддано штрафу осіб,

На суму,

Надано приписів»

«Тимчасове припинення виробництва та обігу харчових продуктів»,

«Тимчасове припинення виробництва харчових продуктів»,

«Тимчасове припинення обігу харчових продуктів»,

«Кількість проведених планових перевірок (крім аудиту)»,

«Кількість проведених позапланових перевірок з підстав (всього):

подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу державного нагляду (контролю) про здійснення заходу державного нагляду (контролю) за його бажанням;

перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення попереднього заходу органом державного нагляду (контролю);

«звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави, з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності)»;

«доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання у відповідній сфері у зв'язку з виявленими системними порушеннями та/або настанням події, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави»;

«настання аварії, смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта

господарювання»; «у разі виявлення невідповідності або появи обґрунтованої підозри щодо невідповідності»; «за рішенням суду»;

«Кількість актів відбору зразків (всього)»:

планово - для виконання щорічного плану державного контролю та/або щорічного плану державного моніторингу», «позапланово - якщо під час здійснення державного контролю виникла обґрунтована підозра щодо невідповідності або існують інші підстави для відбору зразків,

«Кількість експертних висновків де встановлено невідповідності при лабораторному дослідженні (всього):

планово - для виконання щорічного плану державного контролю та/або щорічного плану державного моніторингу,

позапланово - якщо під час здійснення державного контролю виникла обґрунтована підозра щодо невідповідності або існують інші підстави для відбору зразків»,

«Кількість звернень фізичних осіб (громадян) щодо здійснення позапланових перевірок (всього):

обґрунтованих;

безпідставних про що повідомлено заявника.»

«Не допуск державних інспекторів та державних ветеринарних інспекторів до здійснення інспектування та аудиту (всього):

а) інспектування або аудит здійснюється з порушенням вимог щодо періодичності інспектування та аудиту, встановленої щорічним планом державного контролю, та за відсутності підстав для проведення позапланових заходів державного контролю (всього):

планово,

позапланово,

б) державний інспектор або державний ветеринарний інспектор не надав копій документів, передбачених ЗУ 2042 (далі – Закон), або якщо надані документи не відповідають вимогам цього Закону (всього):

планово,

позапланово,

в) державний інспектор або державний ветеринарний інспектор не вніс запис про здійснення відповідного заходу державного контролю до журналу реєстрації заходів державного нагляду (контролю) (у разі надання такого журналу оператором ринку) (всього):

планово,

позапланово,

Відеофіксація,

Планово,

Позапланово» [14].

Окрім цього, до повноважень Держпродспоживслужби як спеціально уповноваженого суб'єкта в продовольчій сфері, що здійснює контрольно-наглядову діяльність віднесено: здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю, державного нагляду (контролю) за дотриманням санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення, здоров'ям та благополуччям тварин, безпечністю та окремими показниками якості харчових продуктів, неїстівних продуктів тваринного походження, репродуктивним матеріалом, племінною справою у тваринництві, біологічними продуктами, патологічним матеріалом, ветеринарними препаратами, субстанціями, кормовими добавками, преміксами, кормами та іншими об'єктами санітарних заходів, застосуванням санітарних та ветеринарно-санітарних заходів, профілактичних і протиепідемічних заходів щодо охорони в межах компетенції території України від проникнення хвороб людей, тварин та рослин з території інших держав або карантинних зон, вимог законодавства у сфері насінництва та розсадництва, дотриманням законодавства про захист прав споживачів, за дотриманням законодавства про рекламу в частині захисту прав споживачів реклами, законодавства щодо зберігання, транспортування, торгівлі та застосування засобів захисту рослин, показників вмісту шкідливих для здоров'я людини речовин та інгредієнтів у тютюнових виробах, які

реалізуються на території України, дотриманням вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері агропромислового комплексу, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони прав на сорти рослин, у сфері туризму та курортів, за якістю зерна та продуктів його переробки, за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності, за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, за діяльністю суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво, перевезення, зберігання, реалізацію органічної продукції (сировини); здійснення контролю за виконанням фітосанітарних заходів; здійснення ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності; здійснення метрологічного нагляду; здійснення в межах компетенції контролю за факторами середовища життєдіяльності людини, що мають шкідливий вплив на здоров'я населення тощо [145].

Зазначене свідчить, що Держпродспоживслужба наділена доволі широким спектром повноважень, спрямованих на забезпечення санітарного благополуччя населення, безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів. За тематичним спрямуванням повноваження, якими наділена Держпродспоживслужба систематизовано на кілька основних блоків:

1) контроль за безпечністю харчових продуктів та кормів:

а) державний ветеринарно-санітарний контроль (зокрема перевірка якості м'яса, молока, яєць та інших продуктів тваринного походження);

б) контроль за безпечністю рослинної продукції (зокрема перевірка якості зерна, овочів, фруктів та інших рослинних продуктів);

в) контроль за кормами (зокрема перевірка якості кормів для тварин на безпечність та відповідність нормам); г) контроль за харчовими добавками та

добавками до кормів (зокрема перевірка на безпечність та відповідність нормативним документам);

г) контроль за гігієною виробництва (зокрема перевірка дотримання санітарних норм на підприємствах харчової промисловості);

2) захист прав споживачів:

а) контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів (зокрема, перевірка інформації про продукти харчування, дотримання умов продажу тощо);

б) контроль за рекламою харчових продуктів (зокрема, перевірка на достовірність та відповідність законодавству);

3) захист здоров'я населення:

а) профілактика поширення інфекційних хвороб (зокрема, контроль за епідеміологічною ситуацією, проведення профілактичних заходів);

б) захист від харчових отруєнь (зокрема, контроль за якістю води, харчових продуктів та умовами їх зберігання);

в) контроль за якістю повітря та води (зокрема, перевірка на наявність шкідливих речовин);

4) захист довкілля:

а) контроль за використанням пестицидів та інших хімікатів у сільському господарстві (зокрема, перевірка на дотримання норм застосування);

б) контроль за утилізацією відходів (зокрема, забезпечення безпечного утилізації відходів харчової промисловості);

5) інші повноваження:

а) контроль за дотриманням ветеринарних правил (зокрема, профілактика та боротьба з інфекційними хворобами тварин);

б) контроль за дотриманням фітосанітарних заходів (зокрема, захист рослин від шкідників та хвороб);

в) контроль за якістю насіння та садивного матеріалу;

г) контроль за генетично модифікованими організмами.

Таким чином слід відмітити, що Держпродспоживслужба як спеціально уповноважений суб'єкт в продовольчій сфері, що здійснює контрольно-наглядову діяльність відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та захисту здоров'я населення; її повноваження охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з виробництвом, обігом та споживанням харчових продуктів.

В цій частині дисертації досліджено контрольно-наглядову діяльність як елемент публічного адміністрування в продовольчій сфері.

Встановлено, що контрольно-наглядова діяльність є невід'ємною частиною публічного адміністрування в продовольчій сфері, що актуалізується положеннями Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року.

Запропоновано визначення терміну «контрольно-наглядова діяльність в продовольчій сфері».

Виокремлено ключові ознаки, що притаманні контрольно-наглядовій діяльності в продовольчій сфері, серед яких: 1) перевірка дотримання санітарних та гігієнічних вимог у виробництві та зберіганні продуктів; 2) моніторинг якості сировини та готової продукції; 3) контроль за виробничим процесом та його відповідністю стандартам безпеки та якості; 4) проведення аудитів та інспекцій для виявлення порушень у виробництві; 5) взаємодія з органами державного нагляду та іншими відомствами для забезпечення відповідності законодавчим вимогам; 6) забезпечення відслідковуваності продукції та контроль за її якістю в усіх ланках постачання.

Відмічено, що Держпродспоживслужба є: спеціально уповноваженим суб'єктом в продовольчій сфері, що здійснює контрольно-наглядову діяльність; відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки та захисту здоров'я населення; її повноваження охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з виробництвом, обігом та споживанням харчових

продуктів. Виокремлено та систематизовано повноваження, якими наділено Держпродспоживслужбу.

Встановлено, що в продовольчій сфері суб'єкти публічного адміністрування наділені повноваженнями щодо застосування такого заходу адміністративного примусу як адміністративне стягнення, вид якого залежатиме від фактичного вчиненого адміністративного правопорушення.

Доведено, що Держпродспоживслужба має широкий спектр повноважень, спрямованих на забезпечення санітарного благополуччя населення, безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів. Запропоновано за тематичним спрямуванням повноваження, якими наділена Держпродспоживслужба систематизувати на кілька основних блоків: 1) контроль за безпечністю харчових продуктів та кормів: а) державний ветеринарно-санітарний контроль (зокрема перевірка якості м'яса, молока, яєць та інших продуктів тваринного походження); б) контроль за безпечністю рослинної продукції (зокрема перевірка якості зерна, овочів, фруктів та інших рослинних продуктів); в) контроль за кормами (зокрема перевірка якості кормів для тварин на безпечність та відповідність нормам); г) контроль за харчовими добавками та добавками до кормів (зокрема перевірка на безпечність та відповідність нормативним документам); ґ) контроль за гігієною виробництва (зокрема перевірка дотримання санітарних норм на підприємствах харчової промисловості); 2) захист прав споживачів: а) контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів (зокрема, перевірка інформації про продукти харчування, дотримання умов продажу тощо); б) контроль за рекламою харчових продуктів (зокрема, перевірка на достовірність та відповідність законодавству); 3) захист здоров'я населення: а) профілактика поширення інфекційних хвороб (зокрема, контроль за епідеміологічною ситуацією, проведення профілактичних заходів); б) захист від харчових отруєнь (зокрема, контроль за якістю води, харчових продуктів та умовами їх зберігання); в) контроль за якістю повітря та води (зокрема, перевірка на наявність шкідливих речовин); 4) захист

довкілля: а) контроль за використанням пестицидів та інших хімікатів у сільському господарстві (зокрема, перевірка на дотримання норм застосування); б) контроль за утилізацією відходів (зокрема, забезпечення безпечної утилізації відходів харчової промисловості); 5) інші повноваження: а) контроль за дотриманням ветеринарних правил (зокрема, профілактика та боротьба з інфекційними хворобами тварин); б) контроль за дотриманням фітосанітарних заходів (зокрема, захист рослин від шкідників та хвороб); в) контроль за якістю насіння та садивного матеріалу; г) контроль за генетично модифікованими організмами.

Обґрунтовано, що контрольна-наглядова діяльність в продовольчій сфері є діяльністю уповноважених суб'єктів щодо отримання достовірної та об'єктивної інформації щодо фактичного стану дотримання законності в продовольчій сфері, яка забезпечується методами управлінського впливу на має на меті забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності, а також забезпечення продовольчої безпеки в державі.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що публічне адміністрування в продовольчій сфері відображатиме впорядкування суспільних відносин щодо забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Запропоновано авторське визначення поняття «публічне адміністрування продовольчої сфери» як сукупність державно-управлінських, безпекових, організаційних, правових, економічних та соціальних заходів, що здійснюються державними органами та іншими суб'єктами публічної влади з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, регулювання виробництва, обігу та споживання харчових продуктів, а

також створення умов для сталого розвитку сільського господарства та харчової промисловості.

Вказано, що суб'єкти делегованих повноважень в продовольчій сфері виконують окремі повноваження органів державної влади або органів місцевого самоврядування на підставі делегування. Повноваження визначаються відповідно до договору про делегування повноважень.

Встановлено, що система суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері передбачає включення: 1) органів державної виконавчої влади (зокрема, Кабінету Міністрів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, територіальні органи вказаних центральних органів виконавчої влади, місцеві державні адміністрації в частині повноважень щодо продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки; 2) органів місцевого самоврядування (зокрема: сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад); 3) суб'єктів делегованих повноважень, якими у продовольчій сфері можуть виступати інститути громадянського суспільства (зокрема: громадські організації, громадські ради, що функціонують як при органах державної виконавчої влади, так і при органах місцевого самоврядування); 4) суб'єктів, яких не віднесено до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але яких наділено окремими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу в означеній сфері.

Обґрунтовано, що характеристика суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері може бути дещо розширеною та уточненою через призму таких ключових детермінант як: 1) юридичний статус, що розкривається через визначеність у суб'єкта публічного адміністрування правового статусу та повноважень в рамках законодавства; 2) функціональна компетенція, що розкривається через спроможність

суб'єкта публічного адміністрування виконувати певні функції та завдання, які відображають його роль у системі публічного управління; 3) взаємодія з іншими суб'єктами, що розкривається через взаємодію суб'єкта публічного адміністрування з іншими суб'єктами управління та громадськістю; 4) відповідальність, що розкривається через здатність суб'єкта публічного адміністрування нести відповідальність за свої дії та рішення, які впливають на суспільство та громадян.

Зроблено висновок, що суб'єкт публічної адміністрації, функціонування якого є змістовним елементом забезпечення продовольчої сфери є носієм владних повноважень щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності та забезпечення продовольчої безпеки в державі.

Відмічено, що Держпродспоживслужба має складну та багатоступінчасту структуру, в яку входять департаменти, управління, відділи, сектори, які утворюються відповідно до основних напрямків діяльності Держпродспоживслужби.

Відмічено, що місцеві державні адміністрації здійснюють виконавчу владу на відповідній території у сфері продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки та беруть участь у розробці та реалізації місцевих програм з питань продовольчої безпеки. В свою чергу органи місцевого самоврядування представляють інтереси територіальної громади та здійснюють місцеве самоврядування, приймаючи рішення з питань продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки на місцевому рівні, організовують та контролюють діяльність комунальних підприємств, що здійснюють діяльність у сфері продовольства, а також сприяють розвитку сільського господарства на своїй території.

2. Відмічено, що інструменти публічного адміністрування, що застосовуються для впорядкування продовольчої сфери, мають першочергово на меті забезпечення ефективного регулювання та контролю над виробництвом, торгівлею та реалізацією продовольчих товарів. Це дозволяє забезпечити якість продукції, безпеку їжі для споживачів, а також

збалансувати пропозицію та попит на продукти харчування. Інші завдання можуть включати у себе захист прав споживачів, підтримку сільського господарства та розвиток сільських територій.

Доведено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів. Приведено в якості прикладу низку прийнятих нормативно-правових актів, що регулюють продовольчу сферу, а щодо прийняття адміністративних актів – рішення про включення або обґрунтовану відмову у включенні до Реєстру осіб, які здійснюють господарську діяльність з виробництва та маркування дерев'яного пакувального матеріалу, рішення Держпродспоживслужби про притягнення до адміністративної відповідальності за порушення, передбачене ст. 167 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів».

Проаналізовано основні відмінності між нормативно-правовими та адміністративними актами із виділенням основних критеріїв, серед яких: 1) загальність та індивідуальність (нормативно-правові акти встановлюють загальні правила, адміністративні – вирішують конкретні питання); 2) нормативність та індивідуальність змісту (нормативно-правові акти містять норми права, адміністративні – індивідуальні розпорядження); 3) тривалість дії (нормативно-правові акти діють тривалий час, адміністративні – мають одноразову або обмежену дію).

3. Акцентовано увагу на тому, що в продовольчій сфері суб'єкти публічного адміністрування наділені повноваженнями щодо застосування такого заходу адміністративного примусу як адміністративне стягнення, вид якого залежатиме від фактичного вчиненого адміністративного правопорушення.

Відмічено, що Держпродспоживслужби як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів розглядає справи про притягнення до адміністративної відповідальності та накладає відповідні адміністративні стягнення за вчинення таких адміністративних правопорушень, як: порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП); обман покупця чи замовника (ст. 155-2 КУпАП); порушення встановленого порядку промислової переробки, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів (ст. 156-2 КУпАП); порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів (ст. 1563 КУпАП); - введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів (ст. 167 КУпАП) тощо. Здійснено огляд судової практики справ про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із продовольчою сферою.

Обґрунтовано, що основним заходом адміністративного примусу, що застосовується для впорядкування продовольчої сфери слід вважати накладення адміністративного стягнення. Відмічено, щодо тлумачення адміністративного стягнення як заходу адміністративної відповідальності, що його обґрунтовано узгодженістю з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, де адміністративні стягнення прямо іменовано «мірою відповідальності».

Встановлено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів.

Визначено публічно-владну управлінську діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері як сукупність дій та рішень, що здійснюються органами влади та управління, які мають вплив на регулювання та контроль за виробництвом, обігом і споживанням продовольчих товарів у суспільстві. Ця діяльність спрямована на забезпечення відповідності продовольчих продуктів відповідним стандартам якості і безпеки, а також на контроль за їх виробництвом та обігом з метою захисту здоров'я громадян.

4. Зазначено, що контрольно-наглядова діяльність в продовольчій сфері є діяльністю уповноважених суб'єктів щодо отримання достовірної та об'єктивної інформації щодо фактичного стану дотримання законності в продовольчій сфері, яка забезпечується методами управлінського впливу та має на меті забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності, а також забезпечення продовольчої безпеки в державі.

Доведено, що Держпродспоживслужба має широкий спектр повноважень, спрямованих на забезпечення санітарного благополуччя населення, безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів. Запропоновано за тематичним спрямуванням повноваження, якими наділена Держпродспоживслужба систематизувати на кілька основних блоків: 1) контроль за безпечністю харчових продуктів та кормів: а) державний ветеринарно-санітарний контроль (зокрема перевірка якості м'яса, молока, яєць та інших продуктів тваринного походження); б) контроль за безпечністю рослинної продукції (зокрема перевірка якості зерна, овочів, фруктів та інших рослинних продуктів); в) контроль за кормами (зокрема перевірка якості кормів для тварин на безпечність та відповідність нормам); г) контроль за харчовими добавками та добавками до кормів (зокрема перевірка на безпечність та відповідність нормативним документам); г) контроль за гігієною виробництва (зокрема перевірка дотримання санітарних норм на підприємствах харчової промисловості); 2) захист прав споживачів:

а) контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів (зокрема, перевірка інформації про продукти харчування, дотримання умов продажу тощо); б) контроль за рекламою харчових продуктів (зокрема, перевірка на достовірність та відповідність законодавству); 3) захист здоров'я населення: а) профілактика поширення інфекційних хвороб (зокрема, контроль за епідеміологічною ситуацією, проведення профілактичних заходів); б) захист від харчових отруєнь (зокрема, контроль за якістю води, харчових продуктів та умовами їх зберігання); в) контроль за якістю повітря та води (зокрема, перевірка на наявність шкідливих речовин); 4) захист довкілля: а) контроль за використанням пестицидів та інших хімікатів у сільському господарстві (зокрема, перевірка на дотримання норм застосування); б) контроль за утилізацією відходів (зокрема, забезпечення безпечної утилізації відходів харчової промисловості); 5) інші повноваження: а) контроль за дотриманням ветеринарних правил (зокрема, профілактика та боротьба з інфекційними хворобами тварин); б) контроль за дотриманням фітосанітарних заходів (зокрема, захист рослин від шкідників та хвороб); в) контроль за якістю насіння та садивного матеріалу; г) контроль за генетично модифікованими організмами.

РОЗДІЛ 3

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ В ПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ

3.1 Характеристика втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері

Продовольча сфера потребує належного впорядкування адміністративно-правовими засобами, що супроводжується наявністю адміністративних процедур їх застосування. Відсутність чітких адміністративних процедур знецінює якість правових норм та призводить до непослідовного застосування матеріальної норми права. В продовольчій сфері означене матиме аналогічний деструктивний прояв. Проблема визначення сутності та специфіки втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері охоплює такі аспекти: виділення суб'єктового складу адміністративно-процедурних відносин; визначення підстав застосування означених процедур; виокремлення результатів застосування втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері та перевірки їх законності. При цьому, слід враховувати дію правового режиму воєнного стану, що підвищує актуальність обраної проблематики.

Законом України «Про адміністративну процедуру» здійснюється регулювання відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у дусі визначеної Конституцією України [74] демократичної та правової держави та з метою забезпечення права і закону, а також зобов'язання держави забезпечувати і захищати права, свободи чи законні інтереси людини і громадянина. Згідно цього Закону термін «адміністративна процедура» розглядається як визначений законом порядок розгляду та вирішення справи [112].

Варто підкреслити, що наразі існує декілька тлумачень поняття «адміністративна процедура». До прикладу, С. Овчарука, визначає адміністративні процедури як сукупність правових норм, що детально регламентують правовий статус органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування (їх службовців), їхню внутрішню організаційну діяльність, правила виконання ними обумовлених Конституцією та законодавством їхніх завдань, функцій та обов'язків, включаючи питання застосування до них за неналежне виконання (невиконання) функцій, обов'язків, спричинення внаслідок цього шкоди людині та суспільству незалежно від рангу посади, таких важелів, як адміністративна, кримінальна, цивільна та інша юридична відповідальність [94]. І. Ковбас та І. Павчук характеризують адміністративні процедури як сукупність визначених нормами адміністративно-процедурного національного законодавства дій фізичних чи юридичних осіб, що спрямовані (націлені) на захист їхніх суб'єктивних прав, законних інтересів, свобод та на сприяння взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування, а також іншими органами чи особами, що встановлені законодавцем з кінцевою метою забезпечення стійкої стабільності механізму публічного управління [65].

З урахуванням комплексного характеру адміністративних процедур і широкого спектру їх можливого застосування адміністративні процедури можливо класифікувати на:

залежно від ініціатора адміністративної процедури:

а) заявні адміністративні процедури, які виникають виключно за наявності заяви правосуб'єктної особи до суб'єкта публічного адміністрування з метою забезпечення реалізації своїх прав і свобод або сприяння в реалізації законних інтересів (наприклад, процедури, що виникають у зв'язку із заявою про надання адміністративної послуги);

б) втручальні адміністративні процедури, які виникають за ініціативи суб'єкта публічної адміністрації, за наявності для цього правових підстав

(наприклад, інспекційні процедури, притягнення осіб до адміністративної відповідальності) [12].

Тобто, можливість виділення втручальних адміністративних процедур відбувається за суб'єктом ініціативи, оскільки вони застосовуються з ініціативи суб'єкта публічної адміністрації, у встановлених законодавством випадках [4]. Відповідну норму права закріплено у ст. 36 Закону України «Про адміністративну процедуру» таким чином: «Адміністративне провадження відповідно до цього Закону розпочинається: 1) за заявою особи щодо забезпечення реалізації її права, свободи чи законного інтересу або виконання нею визначеного законом обов'язку, у тому числі щодо отримання адміністративної послуги; 2) за ініціативою адміністративного органу, у тому числі, у порядку здійснення ним інспекційного (контрольного, наглядового) повноваження» [112].

Втручальні адміністративні процедури у продовольчій сфері аналогічно іншим сферам є наслідком реалізації контрольно-наглядових повноважень суб'єктами публічної адміністрації, що здійснюють публічне адміністрування цією сферою. До таких суб'єктів первинно віднесемо Держпродспоживслужбу та її територіальні підрозділи. Як вже було зазначено у попередніх підрозділах дисертації, Держпродспоживслужба виступає органом, який організовує, здійснює у межах повноважень, передбачених законодавством, державний контроль щодо: безпечності та окремих показників якості харчових продуктів; дотримання вимог санітарного законодавства; виконання фітосанітарних заходів, обігу пестицидів і агрохімікатів, використання біологічних контрольних організмів; проведення профілактичних та винищувальних заходів щодо боротьби із шкідниками у місцях зберігання запасів продукції рослинного походження; субстанцій, кормових добавок, преміксів та кормів; дотримання вимог щодо ідентифікації та реєстрації тварин; контроль за усуненням причин і умов виникнення та поширення інфекційних, масових

неінфекційних захворювань, отруєнь та радіаційних уражень людей тощо [145].

У контексті визначення статусу суб'єктів публічної адміністрації в продовольчій сфері, щодо здійснення контрольно-наглядової діяльності, зазначимо наявність недосконалого нормативного їх детермінування в Законі України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» [121]. Так, ст. 4 цього нормативно-правового акту встановлено, що: «... до органів виконавчої влади у сфері державного контролю належать: 1) Кабінет Міністрів України; 2) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів та у сфері ветеринарної медицини; 3) компетентний орган».

Натомість, в частині визначення термінів «компетентний орган» визначається як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів та у сфері ветеринарної медицини. Термін «компетентний орган» для іншої країни означає відповідний орган цієї країни, якому надано повноваження щодо організації та здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин [121].

Таким чином, йдеться про один і той самий орган – Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. З огляду на що вбачається доцільним вилучення пункту 2 ст. 4 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» для уникнення дублювання положень і унеможливлення різного трактування законодавства. Відповідно, до органів виконавчої влади у сфері державного контролю мають належати: 1) Кабінет Міністрів України; 2) компетентний орган.

Зазначене викликає потребу внести зміни до статті 4 «Органи виконавчої влади у сфері здійснення державного контролю» Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18.05.2017 року № 2042-VIII, виключивши з неї абзац 2 частини 1 та виклавши в такій редакції:

«Стаття 4. Органи виконавчої влади у сфері здійснення державного контролю

1. До органів виконавчої влади у сфері державного контролю належать:

- 1) Кабінет Міністрів України;
- 2) компетентний орган».

На відмінно від процедури, яка ініціюється особою, початок провадження втручальної адміністративної процедури не залежить від волевиявлення інших осіб і відбувається за наявності підстав, визначених законодавством [11, с. 292]. Наприклад, процедура державного контролю за виробництвом та обігом рибних продуктів чи процедура перевірки вантажів із продуктами на призначеному прикордонному інспекційному посту [121].

Здійснення втручальних адміністративних процедур не завжди призводить до обмеження прав приватної особи, але за їх результатом і це може відбуватися, у зв'язку з чим вони привертають до себе особливу увагу. Це, наприклад, процедури підтвердження певної юридичної властивості чи статусу. В продовольчій сфері, прикладом слугуватиме здійснення сертифікації вина/продукту винного ароматизованого з географічним зазначенням [117].

Однією з суттєвих ознак втручальних адміністративних процедур є підстава їх застосування. Відповідно, вони можливі виключно тоді, коли це передбачено законодавством. При цьому, приводами для порушення адміністративних проваджень у втручальній процедурі є:

1) рішення, прийняте органом публічної адміністрації, його посадовою або службовою особою в рамках їхніх повноважень, що вимагають дій, які впливають на права та інтереси окремих осіб;

2) виявлення органами державного управління або їхніми співробітниками порушень прав та інтересів фізичних або юридичних осіб, а також інших порушень законності або суспільних інтересів. Адміністративний розгляд у випадках, коли необхідне втручання, також може бути розпочатий в інших ситуаціях, прямо передбачених законодавством. [61]. Не виключенням є продовольча сфера. Прикладом слугуватиме здійснення процедури державного контролю свіжого м'яса на бійнях, потужностях з переробки диких тварин та потужностях з розбирання та обвалювання м'яса [121], що здійснюється в обов'язковому порядку для перевірки безпечності харчових продуктів.

Специфіка втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері опосередкована й тим, що їх результатом є адміністративні акти, що приймаються у встановленому законодавством порядку та формі та, які можуть мати негативні наслідки для зацікавлених суб'єктів. Загалом, адміністративні процедури закінчуються оформленням адміністративного акту чи безпосередньо рішення у адміністративній справі, у якому закріплюються результати, що досягнуті при здійсненні процедурних дій на певній стадії чи при здійсненні адміністративної процедури в цілому [44].

Адміністративним актом є рішення або юридично значуща дія індивідуального характеру, прийняте (вчинена) адміністративним органом для вирішення конкретної справи та спрямоване (спрямована) на набуття, зміну, припинення чи реалізацію прав та/або обов'язків окремої особи (осіб) [112].

Також варто розрізняти в адміністративній процедурі поняття «процедурна дія» та «процедурне рішення». Так, процедурною дією є дія адміністративного органу, що вчиняється під час розгляду справи, але якою справа не вирішується по суті. Натомість процедурне рішення – ще рішення

адміністративного органу, що приймається під час розгляду справи, але яким справа не вирішується по суті. Наприклад, процедурні дії - це дії органів та посадових осіб місцевого самоврядування щодо отримання додаткових підтверджуючих документів, а процедурні рішення – про відкликання посадової особи, про результати розгляду клопотань, про залишення заяви без руху та ін. В межах одного адміністративного провадження процедурних дій та рішень може бути значна кількість, водночас адміністративний акт може бути лише один (або кілька), і саме ним вирішується справа по суті. Тому прийняття (а в окремих випадках, також і виконання) адміністративного акта є завершенням, правовим результатом адміністративного провадження [5].

До прикладу в продовольчій сфері результатом втручальних адміністративних процедур може виступати акт, складений за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного контролю (інспектування) стосовно дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин. Вимоги до змісту та оформлення таких актів визначені спеціальним законодавством. Умовно їх поділимо на загальні та спеціальні. Так, серед загальних вимог до акту можна віднести:

- 1) вимоги про обов'язковість реквізитів (передбачають, що акт повинен містити дату та місце складання акту; найменування органу державного контролю; прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка проводила інспектування; найменування та місцезнаходження оператора ринку, щодо якого проводилося інспектування; відомості про результати інспектування, зокрема виявлені порушення; пояснення оператора ринку щодо виявлених порушень (за наявності); вказівка на законодавчі акти, вимоги яких були порушені; підпис посадової особи, яка проводила інспектування, та оператора ринку (або його представника);

2) змістові вимоги (передбачають, що акт повинен містити повну та достовірну інформацію про результати інспектування, зокрема: опис виявлених порушень із зазначенням конкретних норм законодавства, які були порушені; докази, що підтверджують наявність порушень; пояснення оператора ринку щодо виявлених порушень (за наявності); рекомендації щодо усунення виявлених порушень та строки їх виконання);

3) вимоги щодо форми (передбачають, що акт повинен бути складений у письмовій формі, чітко та розбірливо);

4) вимоги щодо достовірності (передбачають, що інформація, яка міститься в акті, повинна бути достовірною та об'єктивною);

5) вимоги щодо об'єктивності (передбачають, що інспектування повинно проводитися об'єктивно, без упередження);

6) вимоги щодо законності (передбачають, що акт повинен бути складений відповідно до вимог законодавства).

Окрім загальних вимог, до акту можуть встановлюватися спеціальні вимоги, зумовлені видом інспектування, характером виявлених порушень тощо. Важливо відмітити, що акт, складений за результатами інспектування, є офіційним документом, який має юридичне значення. Він може бути використаний для прийняття рішення про застосування заходів впливу до оператора ринку, який допустив порушення законодавства. У разі незгоди з результатами інспектування оператор ринку має право оскаржити акт в установленому порядку [168].

Необхідно звернути увагу й на те, що втручальним адміністративним процедурам в продовольчій сфері притаманна стадійність з обов'язковим включенням застосування контрольно-наглядових заходів. Конкретна адміністративна процедура має чітко виражений циклічний характер, тобто складається з певної кількості послідовних дій, які змінюють одна одну. Первинним елементом у структурі будь-якої адміністративної процедури виступають процедурні дії – дії, необхідність здійснення яких у строгій послідовності передбачена правовими нормами права для досягнення цілей

адміністративної процедури [44]. Законом України «Про адміністративну процедуру» визначено процедурну дію – як дію адміністративного органу, що вчиняється під час розгляду адміністративної справи, але якою вона не вирішується по суті [112].

Поряд із процедурними діями, як базовим, первинним елементом, до структури адміністративних процедур відносяться саме стадії адміністративних процедур як сукупність послідовно здійснюваних, взаємопов'язаних процедурних дій, які об'єднані метою досягнення юридичного результату. Значення стадій адміністративних процедур проявляється у тому, що вони відбивають логічно-функціональну послідовність розвитку адміністративної процедури [44]. Не виключенням є втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері. Їхньою особливістю буде також те, що вони мають включати застосування контроль-наглядових заходів. До прикладу, в ході процедури анулювання дії експлуатаційного дозволу має застосовуватись інспектування потужності, на яку видано експлуатаційний дозвіл [155].

Таким чином, втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері визначимо як врегульовані законодавством дії суб'єктів публічної адміністрації, спрямовані на реалізацію контрольно-наглядових повноважень у сфері продовольчої безпеки, що не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб та можуть призвести до негативних наслідків для них, зокрема шляхом прийняття адміністративних актів, що обмежують їх права та інтереси. Водночас до ознак втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері пропонуємо віднести:

- 1) вони є наслідком реалізації контрольно-наглядових повноважень суб'єктами публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері;

- 2) вказані процедури не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб, а є результатом виконання повноважень відповідними суб'єктами публічної адміністрації;

3) їх застосування можливо виключно на підставі положень законодавства;

4) приводом для відкриття адміністративного провадження по такому типу процедур є захист прав та інтересів громадян, а також дотримання належного стану законності;

5) їх результатом є адміністративні акти, що приймаються у встановленому законодавством порядку та формі та, які можуть мати негативні наслідки для зацікавлених суб'єктів;

6) їм притаманна стабільність з обов'язковим включенням застосування контрольно-наглядових заходів тощо [54].

Таким чином слід зазначити, що втручальні адміністративні процедури є важливим інструментом державного регулювання, спрямованим на забезпечення продовольчої безпеки та захист інтересів споживачів. Водночас ефективність цих процедур залежатиме як від професіоналізму та відповідальності посадових осіб, так і від рівня правової культури суспільства.

Важливо також відмітити про негативний вплив від введення правового режиму воєнного стану для України, так і загострення продовольчих проблем в багатьох країнах світу. Бойові дії, що ведуться на території України, вкрай негативно вплинули на функціонування існуючої продовольчої системи, яка забезпечує продовольчу безпеку регіонів та країни в цілому, внаслідок чого: порушено цілісність ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності із створення доданої вартості в агропромисловому комплексі, пов'язаної з виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням і утилізацією (знищенням) харчових продуктів; ускладнено проведення посівних кампаній, особливо на територіях, які були деокуповані, на яких відбувалися бойові дії, у зв'язку із значними площами забруднених земель, а також нестачею пального та високими світовими цінами на пальне, агрохімікати, засоби захисту рослин

тощо; ускладнено забезпечення базових продовольчих потреб у найбільш постраждалих регіонах країни тощо. Так, за офіційними даними Глобального індексу продовольчої безпеки, Україна перебуває на останньому місці за станом національного забезпечення продовольчої безпеки серед країн Європи та 71-му місці у світі за підсумками 2022 року. За показником «Доступність продуктів харчування» Україна отримала 48,1 бала із 100 і перебуває на 93-му місці у світі та 26-му місці з 26 країн Європи [203].

Отже, можна підсумувати, що тручальні адміністративні процедури в умовах воєнного стану в Україні мають свої особливості, зумовлені правовим режимом воєнного стану, а саме щодо: обмеження прав та свобод, особливого режиму роботи органів влади, пріоритетності завдань, можливість призупинення або скасування деяких процедур, особливостей документообігу. Зазначені особливості та ризики потрібно передбачати та враховувати, щоб забезпечити безперебійність роботи статусу суб'єктів публічної адміністрації в продовольчій сфері навіть в умовах воєнного стану.

В цій частині дисертації охарактеризовано втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері. Запропоновано втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері розуміти як врегульовані законодавством дії суб'єктів публічної адміністрації, спрямовані на реалізацію контрольно-наглядових повноважень у сфері продовольчої безпеки, що не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб та можуть призвести до негативних наслідків для них, зокрема шляхом прийняття адміністративних актів, що обмежують їх права та інтереси.

Виокремлено ознаки втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері. Звернута увагу на наявність недосконалого нормативного їх детермінування у контексті визначення статусу суб'єктів публічної адміністрації в продовольчій сфері щодо здійснення контрольно-наглядової діяльності. Обґрунтовано доцільність вилучення окремих положень із законодавства про державний контроль про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя

тварин для уникнення дублювання положень і унеможливлення різного їх трактування. До органів виконавчої влади у сфері державного контролю у цій сфері віднесено: 1) Кабінет Міністрів України; 2) компетентний орган.

Встановлено, що втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері є проявом процедурної форми публічного адміністрування щодо належного забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності шляхом застосування контрольно-наглядових заходів.

Виокремлено ознаки втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері: 1) вони є наслідком реалізації контрольно-наглядових заходів суб'єктами публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; 2) вказані процедури не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб, а є результатом виконання повноважень відповідними суб'єктами публічної адміністрації; 3) їх застосування можливе виключно на підставі положень законодавства; 4) приводом для відкриття адміністративного провадження за таким типом процедур є захист прав та інтересів громадян, а також дотримання належного стану законності; 5) їх результатом є адміністративні акти, що приймаються у встановленому законодавством порядку та формі та які можуть мати негативні наслідки для зацікавлених суб'єктів; 6) їм притаманна стадійність з обов'язковим включенням застосування контрольно-наглядових заходів тощо.

Відмічено про негативний вплив від введення правового режиму воєнного стану для України. Бойові дії, що ведуться на території України, вкрай негативно вплинули на функціонування існуючої продовольчої системи, яка забезпечує продовольчу безпеку регіонів та країни в цілому, внаслідок чого: порушено цілісність ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності із створення доданої вартості в агропромисловому комплексі, пов'язаної з виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням і

утилізацією (знищенням) харчових продуктів; ускладнено проведення посівних кампаній, особливо на територіях, які були деокуповані, на яких відбувалися бойові дії, у зв'язку із значними площами забруднених земель, а також нестачею пального та високими світовими цінами на пальне, агрохімікати, засоби захисту рослин тощо; ускладнено забезпечення базових продовольчих потреб у найбільш постраждалих регіонах країни тощо.

3.2 Характеристика заявних адміністративних процедур в продовольчій сфері

Важливість заявних адміністративних процедур у сфері продовольства обумовлена необхідністю забезпечення продовольчої безпеки, захисту прав споживачів, сприяння розвитку добросовісної конкуренції та гармонізації законодавства з міжнародними стандартами. Як і відносно втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері, проблема визначення сутності та специфіки іншого виду – заявних адміністративних процедур – охоплює такі аспекти як: виділення суб'єктного складу адміністративно-процедурних відносин; визначення порядку та виокремлення стадій окремих процедур; виокремлення результатів застосування заявних адміністративних процедур в продовольчій сфері та перевірка їх законності.

Усталеним є твердження, що адміністративні процедури суттєво впливають на підвищення ефективності реалізації публічної влади, чітке виконання функцій і повноважень органів та посадових осіб, а також забезпечують необхідну послідовність з питань реалізації громадянами прав і охоронюваних законом інтересів, що виступає дієвим засобом протидії суб'єктивізму з боку органів публічної влади [1, с. 10]. Характеристика адміністративних процедур певного типу в межах конкретних суспільних відносин неможлива без врахування загальнообов'язкових нормативно-доктринальних основ детермінації цих процедур в цілому. Слідуючи цьому, основою дослідження заявних адміністративних процедур в продовольчій

сфері мають бути усталені характеристики саме означеного виду адміністративних процедур. Такий підхід узгоджується з пропозицією А.М. Школика щодо можливості виділення загальної адміністративної процедури (ключові ознаки є єдиними незалежно від сфери суспільних відносин) та спеціальної адміністративної процедури (ключові ознаки доповнюються спеціальними характеристиками, що опосередковані певною сферою суспільних відносин, де застосовується адміністративна процедура) [228, с. 93-94]. Примітно, що виокремлення заявних адміністративних процедур як і втручальних відбувається за суб'єктом ініціативи. Порівнюючи ці види адміністративних процедур слід відмітити, що заявні адміністративні процедури ініціюються приватними особами, а втручальні – суб'єктами публічної адміністрації, у встановлених законодавством випадках [4].

Важливість цього класифікаційного критерію та виокремлених видів не тільки в теорії, а й для практики підтверджується її впровадженням в адміністративно-процедурне законодавство. Наприклад, статтею 36 Закону України «Про адміністративну процедуру» передбачено, що початком адміністративного провадження є звернення особи із заявою, яка стосується забезпечення реалізації її права, свободи чи законного інтересу або виконання нею визначеного законом обов'язку (в тому числі щодо отримання адміністративної послуги)[112].

Виходячи з тлумачення адміністративних процедур як визначеного правом порядку реалізації правових форм публічного адміністрування, запропонованого Р.В. Негарою [44], до основних характерних заявних адміністративних процедур слід віднести:

- 1) їх пов'язано з здійсненням публічно-владною діяльністю у виляді публічного адміністрування;
- 2) вони є формою внутрішньої організації публічного адміністрування, що спрямована на реалізацію правових форм, як зовнішнього результату владно-розпорядчого впливу;
- 3) їх спрямовано на вирішення адміністративних справ;

- 4) їм притаманна стадійність в ході адміністративного провадження;
- 5) є відмінними як за змістом так і за деталізацією залежно від специфіки тих питань, для вирішення яких вони встановлені;
- 6) вони виступають гарантією належної реалізації повноважень суб'єктів публічного адміністрування та дотримання прав невідкладних суб'єктів, інтересів яких стосуватиметься реалізація таких повноважень;
- 7) їх впорядковано нормами адміністративного права;
- 8) у результаті їх застосування має бути прийнято відповідний адміністративний акт.

Специфіка заявних адміністративних процедур в продовольчій сфері опосередкована тим, що саме вона детермінує їх зміст та визначає спрямування на належне впорядкування продовольчої сфери в державі через забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

З огляду на що доцільно виокремити такі спеціальні ознаки, що притаманні заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері: реалізуються суб'єктами публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у продовольчій сфері та приватними особами; врегульовані нормами адміністративного права, що містяться в актах спеціального законодавства щодо продовольчої діяльності; завершуються прийняттям (вчиненням) адміністративних актів що є інструментом публічного адміністрування в продовольчій сфері; ініціюються заявою особи, яка певним чином стосується продовольчої сфери [55].

На теперішній час система законодавства, що регулює порядок здійснення заявних адміністративних процедур у продовольчій сфері характеризується своєю розгалуженістю, оскільки представлено великою кількістю нормативно-правових актів. Крім того, переважна більшість заявних адміністративних процедур відбувається за участю Держпродспоживслужби.

Виходячи з предмету діяльності цього суб'єкта публічної адміністрації [97], заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері можливо класифікувати в залежності від елементу, що входить до продовольчої сфери шляхом виокремлення:

а) заявних адміністративних процедур, що стосуються безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини (зокрема йдеться про процедуру реєстрації потужностей, які суб'єкти господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва та/або обігу харчових продуктів, повинні зареєструвати в Держпродспоживслужбі; отримання дозволів (ліцензій), необхідних для здійснення певних видів діяльності, пов'язаних з виробництвом та/або обігом харчових продуктів (як приклад, видача ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництва ветеринарних препаратів [80]. Слід вказати, що більшість послуг Держпродспоживслужби щодо ліцензування можливо отримати на Єдиному порталі державних послуг дія [96]; сертифікація (окремі харчові продукти підлягають обов'язковій або добровільній сертифікації на відповідність встановленим вимогам або у зв'язку із їх експортом чи імпортом (як приклад можна привести Наказ Міністерства розвитку, економіки, торгівлі та сільського господарства України «Про затвердження форм міжнародних сертифікатів» від 14.07.2020 року. № 1329 [171]; ветеринарно-санітарна експертиза (зокрема це стосується продуктів тваринного походження, що підлягають обов'язковій ветеринарно-санітарній експертизі); видача ветеринарних документів, необхідних для переміщення продуктів тваринного походження);

б) заявних адміністративних процедур, що стосуються фітосанітарії, належного насінництва та розсадництва (зокрема йдеться про реєстрацію суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з виробництва та/або обігу насіння і садивного матеріалу у відповідному реєстрі; видача фітосанітарних документів, карантин рослин та/або продуктів рослинного походження у разі виявлення карантинних організмів);

в) заявних адміністративних процедур, що стосуються захисту споживачів (зокрема йдеться про розгляд Держпродспоживслужбою звернень споживачів щодо якості та безпеки харчових продуктів, порушення їх прав тощо; надання інформації про харчові продукти, їх склад, властивості, термін придатності тощо; контроль за рекламою харчових продуктів [175]);

г) заявних адміністративних процедур, що стосуються дотримання вимог державного санітарно-епідеміологічного нагляду тощо (зокрема йдеться про гігієнічну експертизу харчових продуктів та видачу санітарно-епідеміологічних висновків для здійснення певних видів діяльності, пов'язаних з виробництвом та/або обігом харчових продуктів).

Проаналізуємо більш детально окремі процедури, що можуть бути віднесені до заявних адміністративних процедур в продовольчій сфері. До прикладу, до них можливо віднести процедуру отримання експлуатаційного дозволу, який видається територіальним органом компетентного органу на кожному окрему потужність до початку її експлуатації.

Для отримання експлуатаційного дозволу оператор ринку подає заяву, в якій зазначаються найменування, ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, місцезнаходження або прізвище, ім'я, по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків чи серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті), місце проживання оператора ринку, назва (опис) потужності, її адреса, заплановані види діяльності та перелік харчових продуктів, які планується виробляти або зберігати, вид оператора ринку за класифікацією суб'єктів господарювання, визначеною Господарським кодексом України. Заява про видачу експлуатаційного дозволу підписується оператором ринку або уповноваженою ним особою [190].

Примітно, що заява на отримання експлуатаційного дозволу та вимоги до її подання деталізовано на підзаконному рівні, що уточнює окремі аспекти подання такої заяви, а саме: заява може стосуватись виключно надання експлуатаційного дозволу на потужності, що розташовані за однією адресою і визначені оператором ринку; для отримання експлуатаційного дозволу оператор ринку подає через центр надання адміністративних послуг до територіального органу Держпродспоживслужби за адресою потужності заяву встановленого зразка; заява може бути подана як особисто, так і через уповноважену особу, чи може бути надіслана поштовим відправленням або в електронній формі шляхом особистого звернення засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг – Порталу Дія (така заява подається у довільній формі, придатній для сприйняття її змісту, з урахуванням встановлених відомостей); заява про видачу експлуатаційного дозволу реєструється територіальним органом Держпродспоживслужби в день її надходження відповідно до вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» тощо [112].

Результатом цієї заявної адміністративної процедури є прийняття адміністративного акту, що відображатиме рішення про видачу або про відмову у видачі експлуатаційного дозволу. Такий акт має бути прийнято не пізніше ніж 30 календарних днів з дня отримання територіальним органом компетентного органу відповідної заяви від оператора ринку, але не пізніше трьох робочих днів з дня завершення інспектування [190].

Ще одним прикладом може слугувати заявна адміністративна процедура щодо права на роботу з пестицидами особами, діяльність яких пов'язана з організацією робіт із зберігання та/або застосування пестицидів або з проведенням робіт з їх транспортування, зберігання, застосування, а також з торгівлею пестицидами [106]. Характерними ознаками цієї процедур можна назвати: учасником процедури є територіальний орган Держпродспоживслужби; процедура передбачає безоплатний характер видачі дозволу; правом на звернення з відповідною заявою наділені виключно

особи, діяльність яких пов'язана з організацією робіт із зберігання та/або застосування пестицидів або з проведенням робіт з їх транспортування, зберігання, застосування, а також з торгівлею пестицидами, за умови досягнення ними 18 років та наявності чинного свідоцтва про проходження навчання з питань безпечного поводження з пестицидами; адміністративним актом по цій процедурі є посвідчення, що підтверджує право конкретної особи на організацію робіт із зберігання та/або застосування пестицидів або проведення робіт з їх транспортування, зберігання, застосування, а також на торгівлю пестицидами; заява, що ініціює вказану процедуру може бути подана в електронній формі з дотриманням вимог Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» та має бути зареєстрована територіальним органом Держпродспоживслужби в день її надходження відповідно до вимог Закону України «Про адміністративну процедуру» [106].

Важливо відмітити, що з 15 січня 2024 року в Україні здійснюється перехід на використання онлайн-платформи Trade Control and Expert System (TRACES) для здійснення експорту/імпорту/транзиту тварин, продукції тваринного та рослинного походження, харчових продуктів, кормів до країн Європейського Союзу.

TRACES - це багатомовна онлайн-платформа для ветеринарної та фітосанітарної сертифікації Європейської комісії, яка охоплює ввезення тварин, продуктів тваринного походження, харчових продуктів, кормів не тваринного походження та рослин до Європейського Союзу, а також торгівлю всередині ЄС та експорт тварин та певних продуктів тваринного походження до ЄС [95]. Впровадження онлайн-платформи TRACES є важливим кроком на шляху інтеграції до Європейського Союзу, який значно спростить і пришвидшить формальні процедури здійснення експорту та транзиту харчових продуктів на територію Європейського Союзу при перетині державного кордону, насамперед завдяки спрощенню документообігу та забезпечення кращої простежуваності [46].

Згідно статистичних даних Україна посідає третє місце в переліку найбільших постачальників продукції аграрного сектору до держав-членів ЄС. У 2023 році поставки української агропродукції до Європейського Союзу становили \$12,6 млрд, що лише на \$0,5 млрд (-3,8%) менше рекордного показника 2022 року у \$13,1 млрд. Це другий за вартістю результат за часів незалежності України. Понад 82% товарної структури поставок до ЄС припадає на експорт зернових та олійних культур, жирів та олії, залишків переробної промисловості [214].

Здійнивши аналіз статистичних даних, можна зробити висновки щодо: 1) високої ролі України як постачальника агропродукції до ЄС, адже Україна посідає третє місце серед найбільших постачальників аграрної продукції до країн Європейського Союзу. Зазначене свідчить про значний аграрний потенціал України та її важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки ЄС; 2) значних обсягів експорту, незважаючи на впровадження воєнного стану. Так у 2023 році обсяг поставок української агропродукції до ЄС становив \$12,6 млрд. Хоча цей показник на \$0,5 млрд менше рекордного показника 2022 року, однак він є другим за вартістю результатом за часів незалежності України. Зазначене демонструє стійкість українського аграрного сектору в умовах війни та його здатність адаптуватися до складних обставин; 3) переважання сировинного експорту, адже понад 82% товарної структури поставок до ЄС припадає на експорт зернових та олійних культур, жирів та олії, а також залишків переробної промисловості, що свідчить про те, що Україна в основному експортує сировину, а не продукцію з високою доданою вартістю. Зазначене може бути як позитивним фактором, що забезпечує стабільний попит на українську продукцію, так і негативним, що обмежує можливості для розвитку переробної промисловості та збільшення прибутків; 4) впливу війни на експорт є відчутним, оскільки призвів до зменшення обсягу експорту в 2023 році порівняно з 2022 роком (-3,8%), відбулось ускладнення логістики, знизилось виробництво та виникли інші перешкоди для торгівлі.

Отже, загалом Україна є важливим гравцем на аграрному ринку ЄС. Війна суттєво вплинула на експорт агропродукції, але не зупинила його. Задля боротьби із наслідками воєнного стану необхідно стимулювати розвиток переробної промисловості для збільшення експорту продукції з високою доданою вартістю. Також важливо забезпечити стабільні та безпечні умови для експорту української агропродукції.

Співпраця між Україною та ЄС у сфері сільського господарства здійснюється на основі Глави 17 "Сільське господарство та розвиток сільських територій" Розділу V "Економічне та галузеве співробітництво" Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Основною правовою базою є Угоди [225]. Напрямки співробітництва у цій сфері: органічне фермерство, стандарти торгівлі рослинами та політика якості.

Також в даному контексті важливо вказати на Меморандум про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії (2006 р.) [87].

Завдяки ініціативі ЄС «Шляхи солідарності» з травня 2022 року по січень 2024 року Україна змогла експортувати близько 122 мільйонів тонн товарів. Загалом експортовано близько 58% українського зерна з початку повномасштабної російської війни проти України. Ініціатива ЄС «Шляхи солідарності» дозволила Україні імпортувати понад 45 млн. тон товарів: від військової та гуманітарної допомоги до палива та інших необхідних продуктів [214].

З огляду на що можна підсумувати, що Україна, прагнучи до інтеграції з ЄС, активно гармонізує своє законодавство у сфері безпечності харчових продуктів з європейським. Це включає в себе адаптацію процедур, зокрема й заявних, до вимог ЄС з метою забезпечення єдиних стандартів безпеки та якості харчових продуктів як на внутрішньому ринку України, так і для експорту до країн ЄС.

Загалом під терміном «заявні адміністративні процедури у продовольчій сфері» пропонуємо розуміти встановлений законодавством порядок дій, який передбачає звернення суб'єкта господарювання (оператора ринку) до компетентного органу із заявою для отримання адміністративної послуги, пов'язаної з виробництвом, обігом або реалізацією харчових продуктів. При цьому, заявним адміністративним процедурам в продовольчій сфері притаманно загальних ознак, що характеризують будь-які адміністративні процедури заявного типу та спеціальних ознак, опосередкованих продовольчою сферою.

В цій частині дисертації досліджено заявні адміністративні процедури. Встановлено, що заявним адміністративним процедурам в продовольчій сфері буде притаманно загальних ознак, що характеризують будь-які адміністративні процедури заявного типу та спеціальних ознак, опосередкованих продовольчою сферою. Зазначено, що виокремлення заявних адміністративних процедур відбувається за суб'єктом ініціативи.

Визначено, що специфіка заявних адміністративних процедур в продовольчій сфері опосередкована тим, що саме остання детермінує їх зміст та визначає спрямування на належне впорядкування продовольчої сфери в державі через забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Виокремлено такі спеціальні ознаки, що притаманні заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері: здійснюються суб'єктами публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у продовольчій сфері та приватними особами; врегульовано нормами адміністративного права, що містяться в актах спеціального законодавства щодо продовольчої діяльності; завершуються прийняттям (вчиненням) адміністративних актів, що є інструментом публічного адміністрування в продовольчій сфері; ініціюються заявою особи, яка певним чином стосується продовольчої сфери.

Акцентовано увагу на тому, що переважна більшість заявних адміністративних процедур відбувається за участю Держпродспоживслужби. Держпродспоживслужби. Виходячи з предмету діяльності цього суб'єкта публічної адміністрації, заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері можливо класифікувати в залежності від елементу, що входить до продовольчої сфери шляхом виокремлення заявних адміністративних процедур, що стосуються: а) безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини; б) фітосанітарії, належного насінництва та розсадництва; в) захисту споживачів; г) дотримання вимог державного санітарно-епідеміологічного нагляду тощо. Проаналізовано окремі заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері.

Висновки до розділу 3

1. Виокремлено ознаки втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері: 1) вони є наслідком реалізації контрольно-наглядових повноважень суб'єктами публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; 2) вказані процедури не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб, а є результатом виконання повноважень відповідними суб'єктами публічної адміністрації; 3) їх застосування можливо виключно на підставі положень законодавства; 4) приводом для відкриття адміністративного провадження по такому типу процедур є захист прав та інтересів громадян, а також дотримання належного стану законності; 5) їх результатом є адміністративні акти, що приймаються у встановленому законодавством порядку та формі та, які можуть мати негативні наслідки для зацікавлених суб'єктів; 6) їм притаманна стадійність з обов'язковим включенням застосування контрольно-наглядових заходів тощо.

Звернуто увагу на наявність недосконалого нормативного їх детермінування у контексті визначення статусу суб'єктів публічної адміністрації в продовольчій сфері щодо здійснення контрольно-наглядової

діяльності. Обґрунтовано доцільність вилучення окремих положень з законодавства про державний контроль про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин для уникнення дублювання положень і унеможливлення різного їх трактування. До органів виконавчої влади у сфері державного контролю в цій сфері віднесено: 1) Кабінет Міністрів України; 2) компетентний орган.

Встановлено, що втручальні адміністративні процедури в продовольчій сфері є проявом процедурної форми публічного адміністрування щодо належного забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності шляхом застосування контрольно-наглядових заходів.

Обґрунтовано необхідність внести зміни до статті 4 «Органи виконавчої влади у сфері здійснення державного контролю» Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18 травня 2017 року № 2042-VIII, виключивши з неї абзац 2 частини 1 та виклавши в такій редакції: «Стаття 4. Органи виконавчої влади у сфері здійснення державного контролю

1. До органів виконавчої влади у сфері державного контролю належать:

- 1) Кабінет Міністрів України;
- 2) компетентний орган».

2. Виокремлено спеціальні ознаки, що притаманні заявним адміністративним процедурам у продовольчій сфері, до переліку яких запропоновано віднести таке: а) здійснюються суб'єктами публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у продовольчій сфері, та приватними особами; б) урегульовані нормами адміністративного права, що містяться в актах спеціального законодавства щодо продовольчої діяльності; в) завершуються прийняттям (вчиненням) адміністративних актів, що є інструментом публічного адміністрування в продовольчій сфері; г) ініціюються заявою особи, яка певним чином стосується продовольчої сфери.

Удосконалено наукові підходи до характеристики втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері як таких, що є проявом процедурної форми публічного адміністрування щодо належного забезпечення безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності шляхом застосування контрольно-наглядових заходів.

Запропоновано під терміном «заявні адміністративні процедури у продовольчій сфері» розуміти встановлений законодавством порядок дій, який передбачає звернення суб'єкта господарювання (оператора ринку) до компетентного органу із заявою для отримання адміністративної послуги, пов'язаної з виробництвом, обігом або реалізацією харчових продуктів.

За результатами проведеного аналізу статистичних даних, зроблено висновки щодо: 1) високої ролі України як постачальника агропродукції до ЄС, адже Україна посідає третє місце серед найбільших постачальників аграрної продукції до країн Європейського Союзу. Зазначене свідчить про значний аграрний потенціал України та її важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки ЄС; 2) значних обсягів експорту, незважаючи на впровадження воєнного стану. Так у 2023 році обсяг поставок української агропродукції до ЄС становив \$12,6 млрд. Хоча цей показник на \$0,5 млрд менше рекордного показника 2022 року, однак він є другим за вартістю результатом за часів незалежності України. Зазначене демонструє стійкість українського аграрного сектору в умовах війни та його здатність адаптуватися до складних обставин; 3) переважання сировинного експорту, адже понад 82% товарної структури поставок до ЄС припадає на експорт зернових та олійних культур, жирів та олії, а також залишків переробної промисловості, що свідчить про те, що Україна в основному експортує сировину, а не продукцію з високою доданою вартістю. Зазначене може бути як позитивним фактором, що забезпечує стабільний попит на українську продукцію, так і негативним, що обмежує можливості для розвитку переробної промисловості та збільшення прибутків; 4) впливу війни на

експорт є відчутним, оскільки призвів до зменшення обсягу експорту в 2023 році порівняно з 2022 роком (-3,8%), відбулось ускладнення логістики, знизилось виробництво та виникли інші перешкоди для торгівлі.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо публічного адміністрування продовольчої сфери в Україні. За результатами дисертаційної роботи сформульовано такі основні висновки:

1. Здійснено дослідження стану та розвитку наукової думки за темою дисертації, в результаті чого встановлено відсутність комплексних робіт, присвячених безпосередньо проблематиці публічного адміністрування в продовольчій сфері. Структуровано методологію проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері за предметним критерієм.

Виявлено пріоритетні напрями наукових досліджень проблематики публічного адміністрування в продовольчій сфері. Особливу увагу приділено дослідженню стану наукових розвідок щодо особливостей забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, гуманітарної допомоги та післявоєнного відновлення сільського господарства.

Зроблено висновки, що, незважаючи на значну кількість наукових праць у продовольчій сфері, досі залишаються невирішеними питання щодо: 1) підвищення рівня продовольчої безпеки, особливо в умовах війни; 2) недостатності державної підтримки сільського господарства (в тому числі щодо недостатнього фінансування сільського господарства, підвищення інвестиційної привабливості, розмінування, переходу на альтернативні джерела палива сільськогосподарської техніки, кредитування, лояльності щодо оподаткування, залученості міжнародних фондів); 3) проблем з інфраструктурою сільського господарства (необхідністю модернізації, в тому числі зберігання та переробки продукції); 4) покращення якості та безпечності продукції; 5) імплементації продовольчої сфери до стандартів ЄС; 6) вирішення логістичних питань.

За допомогою порівняльного аналізу результатів досліджень, проведених різними авторами, вдалось визначити найбільш актуальні

проблеми, розробити рекомендації щодо їх вирішення (в тому числі щодо вдосконалення законодавства та нормативно-правових актів у сфері продовольчої безпеки).

2. Визначено, що вплив адміністративно-правового регулювання на продовольчу сферу характеризуватиметься сукупністю загальних ознак, опосередкованих загальними механізмами дії адміністративно-правових норм та спеціальних ознак, що специфікують їх прояв у продовольчій сфері. Констатовано, що в межах продовольчої сфери норми адміністративно-правового характеру матимуть вплив лише на конкретні суспільні відносини, до яких може бути застосовано адміністративний вплив та які попередньо можуть визначатись як правовідносини в продовольчій сфері. Встановлено, що до продовольчої сфери як об'єкта адміністративно-правового впливу буде застосовано відповідні інструменти та методи публічного адміністрування, що відображатимуть виконавчо-розпорядчий вплив держави через діяльність уповноважених нею суб'єктів.

3. Відзначено, що правове регулювання продовольчої сфери в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики. Звернута увагу, що наявні проблеми потребують системного вирішення, а наведена систематизація демонструє, що законодавство України з продовольчої безпеки охоплює широкий спектр питань – від загальних принципів до детальних вимог щодо безпечності окремих видів продуктів. Однак для ефективного забезпечення продовольчої безпеки необхідно не лише мати відповідне законодавство, але й забезпечити його ефективне виконання, а також постійно вдосконалювати нормативно-правову базу з урахуванням нових викликів та загроз. Важливою також видається кодифікація законодавства у сфері продовольства.

Серед основних проблемних питань правового регулювання продовольчої безпеки в умовах воєнного стану можна виокремити: 1) недостатню чіткість та конкретність деяких норм законодавства; 2) проблеми координації дій різних органів державної влади; 3) відсутність ефективних

механізмів контролю за дотриманням законодавства; 4) недостатню увагу до особливостей регіонів, що найбільше постраждали від воєнних дій.

4. Встановлено, що система суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, включає: 1) органи державної виконавчої влади, а саме: Кабінет Міністрів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, територіальні органи вказаних центральних органів виконавчої влади, місцеві державні адміністрації в частині повноважень щодо продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки; 2) органи місцевого самоврядування, а саме: сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад; 3) суб'єктів делегованих повноважень, якими у продовольчій сфері можуть виступати інститути громадянського суспільства, а саме: громадські організації, громадські ради, що функціонують як при органах державної виконавчої влади, так і при органах місцевого самоврядування; 4) суб'єктів, яких не віднесено до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але яких наділено окремими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу в зазначеній сфері. До цієї групи можна включити, наприклад, Президента України та військові адміністрації.

5. Проведено аналіз стану публічного адміністрування в продовольчій сфері в частині його інституційно-організаційного відображення, в результаті чого констатовано, що, незважаючи на безпосередню (пряму) відсутність юридичних наслідків, не слід недооцінювати або зневажати цінність неправових форм публічного адміністрування. Видається, що як організаційні дії, так і матеріально-технічні операції залишаються доволі важливими формами здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності, виступають передусім підґрунтям застосування правових форм, а отже, так чи інакше спрямовуються на настання юридичних наслідків у продовольчій сфері.

6. Обґрунтовано, що основним заходом адміністративного примусу, що застосовується для впорядкування продовольчої сфери, слід вважати накладення адміністративного стягнення. Тлумачення адміністративного стягнення як заходу адміністративної відповідальності обґрунтоване узгодженістю з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, де адміністративні стягнення прямо іменовано «мірою відповідальності».

Встановлено, що публічно-владна управлінська діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, реалізується в правовій формі переважно через такі інструменти публічного адміністрування, як прийняття нормативно-правових актів та адміністративних актів.

Визначено публічно-владну управлінську діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері, як сукупність дій та рішень, що здійснюються уповноваженими суб'єктами, які мають вплив на регулювання та контроль за виробництвом, обіг і споживання продовольчих товарів у суспільстві. Ця діяльність спрямована на забезпечення відповідності продовольчих продуктів певним стандартам якості і безпеки, а також на контроль за їх виробництвом та обігом з метою захисту здоров'я громадян.

7. Доведено, що Держпродспоживслужба має широкий спектр повноважень, спрямованих на забезпечення санітарного благополуччя населення, безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів. Запропоновано за тематичним спрямуванням повноваження, якими наділена Держпродспоживслужба, систематизувати на кілька основних блоків, таких як: 1) контроль за безпечністю харчових продуктів та кормів: а) державний ветеринарно-санітарний контроль (зокрема, перевірка якості м'яса, молока, яєць та інших продуктів тваринного походження); б) контроль за безпечністю рослинної продукції (зокрема, перевірка якості зерна, овочів, фруктів та інших рослинних продуктів); в) контроль за кормами (зокрема, перевірка

якості кормів для тварин на безпечність та відповідність нормам); г) контроль за харчовими добавками та добавками до кормів (зокрема, перевірка на безпечність та відповідність нормативним документам); г) контроль за гігієною виробництва (зокрема, перевірка дотримання санітарних норм на підприємствах харчової промисловості); 2) захист прав споживачів: а) контроль за дотриманням законодавства про захист прав споживачів (зокрема, перевірка інформації про продукти харчування, дотримання умов продажу тощо); б) контроль за рекламою харчових продуктів (зокрема, перевірка на достовірність та відповідність законодавству); 3) захист здоров'я населення: а) профілактика поширення інфекційних хвороб (зокрема, контроль за епідеміологічною ситуацією, проведення профілактичних заходів); б) захист від харчових отруєнь (зокрема, контроль за якістю води, харчових продуктів та умовами їх зберігання); в) контроль за якістю повітря та води (зокрема, перевірка на наявність шкідливих речовин); 4) захист довкілля: а) контроль за використанням пестицидів та інших хімікатів у сільському господарстві (зокрема, перевірка на дотримання норм застосування); б) контроль за утилізацією відходів (зокрема, забезпечення безпечної утилізації відходів харчової промисловості); 5) інші повноваження: а) контроль за дотриманням ветеринарних правил (зокрема, профілактика та боротьба з інфекційними хворобами тварин); б) контроль за дотриманням фітосанітарних заходів (зокрема, захист рослин від шкідників та хвороб); в) контроль за якістю насіння та садивного матеріалу; г) контроль за генетично модифікованими організмами.

8. Виокремлено ознаки втручальних адміністративних процедур у продовольчій сфері: 1) вони є наслідком реалізації контрольно-наглядових заходів суб'єктами публічної адміністрації, що наділені повноваженнями в продовольчій сфері; 2) вказані процедури не залежать від волевиявлення зацікавлених осіб, а є результатом виконання повноважень відповідними суб'єктами публічної адміністрації; 3) їх застосування можливе виключно на підставі положень законодавства; 4) приводом для відкриття

адміністративного провадження за таким типом процедур є захист прав та інтересів громадян, а також дотримання належного стану законності; 5) їх результатом є адміністративні акти, що приймаються у встановленому законодавством порядку та формі та які можуть мати негативні наслідки для зацікавлених суб'єктів; 6) їм притаманна стадійність з обов'язковим включенням застосування контрольно-наглядових заходів тощо.

9. Обґрунтовано, що більшість заявних адміністративних процедур відбувається за участю Держпродспоживслужби. Виходячи з предмета діяльності цього суб'єкта публічної адміністрації, заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері можна класифікувати залежно від елементу, що входить до продовольчої сфери шляхом виокремлення заявних адміністративних процедур, що стосуються: а) безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини; б) фітосанітарії, належного насінництва та розсадництва; в) захисту споживачів; г) дотримання вимог державного санітарно-епідеміологічного нагляду тощо. Проаналізовано окремі заявні адміністративні процедури в продовольчій сфері.

10. Запропоновано прийняти нормативно-правові акти та внести зміни до низки актів законодавства, зокрема:

1) розробити та прийняти Продовольчий кодекс України, у структурі якого передбачити такі розділи: «Загальні положення»; «Правове регулювання в продовольчій сфері», «Основні принципи управління продовольчою сферою», «Публічне адміністрування в продовольчій сфері», «Взаємодія суб'єктів публічного адміністрування в продовольчій сфері з правоохоронними та іншими органами, установами та організаціями», «Забезпечення продовольчої безпеки», «Вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Виробництво харчових продуктів», «Обіг харчових продуктів», «Адміністративні процедури в продовольчій сфері», «Контроль за якістю та безпечністю харчових продуктів», «Відповідальність за порушення законодавства», «Громадський контроль», «Міжнародне співробітництво», «Перехідні положення»;

2) розробити Стратегію відновлення сільського господарства та агропромислового комплексу у післявоєнний час;

3) розробити та впровадити Пілотний проєкт щодо державної підтримки застосування у продовольчій сфері цифрових технологій (в тому числі блокчейн-технологій, QR-кодів, смарт-ферм), затвердивши його Постановою Кабінету Міністрів України;

4) внести зміни до статті 4 «Органи виконавчої влади у сфері здійснення державного контролю» Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» від 18 травня 2017 року № 2042-VIII, виключивши з неї абзац 2 частини 1 та виклавши в такій редакції:

«Стаття 4. Органи виконавчої влади у сфері здійснення державного контролю

1. До органів виконавчої влади у сфері державного контролю належать:

1) Кабінет Міністрів України;

2) компетентний орган».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В.Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 10.
2. Агакарян Р.С. Методи адміністративної діяльності органів виконавчої влади на транспорті. Юридичний електронний науковий журнал. 2021. №8. С. 200–207.
3. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: монографія. Ужгород: ІВА. 2006. 496 с.
4. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ: Факт. 2003. 496 с.
5. Адміністративна процедура як спосіб забезпечення органами місцевого самоврядування прав та інтересів осіб. Адміністративні послуги участь громадян. Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16950>.
6. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер. 2007. 544 с.
7. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Видавництво «Юридична думка». 2004. 584 с.
8. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
9. Адміністративне право України: навч. посібник. Харків : Одиссей, 2004. 880 с.
10. Адміністративне право України: основні поняття : навч. посіб. Київ : ГАН. 2005. 230 с.
11. Адміністративне право України: підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.
12. Адміністративне право України: повний курс. URL: http://lib-net.com/content/10137_Vidi_administrativnih_procedyr.html.

13. Алішов Г.Н. Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. Економіка і суспільство. Випуск №13. 2017. С.164-168. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/27.pdf.
14. Аналітична інформація. Офіційний веб сайт Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/diyalnist/analitichnainformaciya>.
15. Андерсон Ф. Посібник з продовольчого суверенітету. ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія». 2018. URL: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/food_souverenity_now_ua.pdf.
16. Андріїв В.М. Сутність і зміст правовідношення. Форум права. 2007. № 1. С. 4-8.
17. Бабенко А. М., Борисова О. О., Шаповалова І. О., Принципи права: поняття та класифікація. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. №3(44). 2022. С. 3-7.
18. Битяк Ю.П., Матюхіна .Н.П., Ковтун М.С. Основи публічного адміністрування: навч. посіб. Харків : Право. 2018. С. 172.
19. Біла В. Р. Правові форми публічного адміністрування: питання класифікації. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. Вип. 14. С. 52-61.
20. Біла В.Р. Види форм публічного адміністрування: оновлення доктринальних підходів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2009. №4. С. 112-115.
21. Біла В.Р. Правові форми публічного адміністрування в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2020 р. 431 с.
22. Білак Н.І, Пахомов В.А. Основні аспекти роботи неурядових організацій в місцях позбавлення волі. Одеса. 2021. 13 с.
23. Білоус-Осінь Т.І. Адміністративні стягнення як вид адміністративних правових заходів. Таксономія правових заходів. Миколаїв : Іліон, 2024. 572 с.

24. Білоус-Осінь Т.І. Публічне адміністрування у сфері наукової діяльності. *Juris Europensis Scientia*. 2021. № 3. С. 57-60.
25. Бойко В., Бойко Л. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*, № 41. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1552/1493>.
26. Бойчук М.А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2007. 211 с.
27. Болейко Є. В. Державна політика в сфері продовольчої безпеки: кваліфікаційна робота : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Поліський нац. ун-т, каф. економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління. Житомир, 2023. 45 с.
28. Бортник Н.П. та Довгань Ю.В. Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення прав споживачів в Україні. URL: <file:///C:/Users/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%B9/Downloads/66-Article%20Text-127-1-10-20181217.pdf>.
29. Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 32(1). С. 7-10.
30. Вимоги для ввезення цукру до Великобританії (GB Maximum Residue Limits (MRLs). URL: <https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/vymogy%20krain%20svitu/United%20Kingdom/%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83%20%D1%86%D1%83%D0%BA%D1%80%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%91%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%97.pdf>.

31. Вознесенська Н. С., Дейнеко Л. В., Сичевський М. П., Кушніренко О. М. Сучасні моделі соціально-економічного прогресу і сталий розвиток продовольчої безпеки. *Продовольчі ресурси*. 2022. № 18. С. 193-206.
32. Гаврик О. Ю., Остапенко С. О. Податкове стимулювання експорту сільськогосподарської продукції: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1606/1616>.
33. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. *Адміністративне право України: підручник*. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС. 2019. 520 с.
34. Гетьман Є. А. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади: поняття, сутність, основні ознаки. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 42–47.
35. Гойчук О.І. *Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми: дис..... д.ек.наук*. Миколаїв. 2004. С. 427.
36. Голікова К.П. *Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення*. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. № 22. Ч.ІІ. С. 1-5.
37. Голобородько Т.В. Суб'єкти публічного управління та адміністрування в сфері обліку і оподаткування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. №4. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/4_2020/57.pdf.
38. Гончаренко І. В., Гах А. В., Ковалевська О. С. Підтримка держави у реалізації експортного потенціалу аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2013. №6. С. 21-25.
39. Гулак О.В., Висоцький В.М., Ярмоленко Ю.В. *Публічне адміністрування в сфері оподаткування аграрного сектору України. Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 2 (12). С. 64-71.

40. Данилюк А.В. Характеристика безпечності та якості харчових продуктів через призму державного контролю. Юридична наука. 2020. №7 (109). С.60–66.
41. Деякі питання забезпечення діяльності Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.01.2016 № 76-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2016-%D1%80#Text>.
42. Деякі питання здійснення планових заходів державного контролю Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2018-%D0%BF#Text>.
43. Джафарова В., Іванцов В.О. Проблеми класифікації заходів адміністративного примусу. Актуальні проблеми державного управління. 2007. №1(31). С.59-67.
44. Загальне адміністративне право України : підручник. Одеса : Фенікс. 2023. 792 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.25545>.
45. Закон про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану: роз'яснення щодо застосування. Пресслужба ОДА. URL: <https://poda.gov.ua/news/129489>
46. Запровадження системи TRACES NT — важливий крок у спрощенні торгівлі з ЄС. URL: <https://pigua.info/uk/post/news-of-ukraine-and-world/zaprovadzenna-sistemi-traces-nt-vazlivij-krok-u-sprosenni-torgivli-z-es>.
47. Заходим М. В. Продовольча безпека та її місце у структурі економічної держави. Інноваційна економіка. 2022. № 1 (90). С. 31-37.
48. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. Вісник ЖДТУ. 2012. № 1 (59). С.108-112.
49. Зіборєва О.Б. Поняття та ознаки публічного адміністрування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2021. Випуск 64. С. 220-223.

50. Зубко В.О. Інституційно-організаційний компонент публічного адміністрування в продовольчій сфері. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2024. № 5(65). Р. 115–121. DOI: <https://doi.org/10.51647/>

51. Зубко В.О. Поняття «продовольча безпека» та її ключові складові в умовах воєнного стану. Proceedings of the international scientific conference “Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system”, Riga, the Republic of Latvia, February 7–8, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 305–308. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-73>.

52. Зубко В.О. Правове регулювання продовольчої безпеки в Україні. Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 291–298. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-69>.

53. Зубко В.О. Принципи продовольчої безпеки в Україні. Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану : міжнародна науково-практична конференція, Науково-дослідний інститут публічного права, 17 травня 2024 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 323–326. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-94>.

54. Зубко В.О. Характеристика втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 11. С. 787–789. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/191>.

55. Зубко В.О. Характеристика заявних адміністративних процедур у продовольчій сфері. Право та державне управління. 2024. № 2. С. 416–420. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.55>.

56. Зубко В.О. Щодо питання удосконалення публічного адміністрування в продовольчій сфері. Держава та регіони. Серія: Право. 2024. № 1(83). С. 187–191. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.30>.

57. Іванова Г.А. Адміністративно-правове регулювання у сфері агропромислового комплексу: автореф. дис...д.ю.н. Запоріжжя, 2020. 38 с.

58. Іванова І.М. Інституційне забезпечення державної підтримки експорту в Україні. Стратегічні пріоритети. 2014. №3. С. 82-88.
59. Інформаційне забезпечення у сфері технічного регулювання ДП "УКРМЕТРТЕСТСТАНДАРТ". URL: https://csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=66&lang=uk.
60. Капечула А. О. Зміст і значення нормативно-правового акта в діяльності органів публічного адміністрування. Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції. Харків. 2017. С.74-76.
61. Картузова І.О., Осадчий А.Ю. Адміністративно-процедурне право : навч.-метод. посіб. Одеса : Юридична література, 2008. С. 35.
62. Киристюк С.В Підтримка інклюзивного розвитку малих сімейних ферм. Економіка і суспільство. 2018. №19. С.171-179.
63. Клименко Н.Г. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: стан, проблеми, перспективи. Публічне управління та адміністрування в Україні. 2022. № 30. С. 128-132.
64. Коваленко В. В. Ризики в системі економічної безпеки підприємства та засоби їх нейтралізації. Вчені записки Університету «КРОК». 2019. № 3 (51). С. 175–180.
65. Ковбас І. В., Павчук І. С. Новели адміністративно-процедурного законодавства України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №1. С. 573–576. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/13>.
66. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20241115>.
67. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

68. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/card6#Public>.
69. Колегіальні Органи: офіційний веб-сайт Держпродспоживслужби. URL: <https://dpss.gov.ua/sluzhba/kolegialniorgani>.
70. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України : підручник. Київ, 2011. 576 с
71. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: монографія. Запорізький державний університет. Запоріжжя: Поліграф. 2004. 404 с.
72. Колпаков В.К. Поняття форм публічного адміністрування. Адміністративне право і процес. 2012. № 2. С. 43–51.
73. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України : підручник. Київ: Юрінком Інтер. 2003. 544 с.
74. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
75. Кропивний Є. Принципи адміністративно-правового регулювання сфери громадського харчування та гостинності. Журнал східноєвропейського права. 2024. № 122. С. 105-111.
76. Кузьмічов О. Д. Громадське суспільство як суб'єкт формування державної політики у сфері продовольчої безпеки України. Нове українське право. 2023. №4. С.75-81. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/515/466>.
77. Куліш Л. П. Розвиток конкурентоспроможного органічного виробництва в Україні. Інвестиції: практика
78. Курс адміністративного права України : підручник. Київ. 2012. 805 с.

79. Кушнір М.О. Інституційно-правове забезпечення як поняття у вітчизняній науці "публічне управління та адміністрування". Менеджер. 2017. № 1. С. 28-34.

80. Ліцензія на виробництво ветеринарних препаратів. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/vydacha-litsenzii-na-provazhennia-hospodarskoi-diialnosti-z-vyrobnytstva-veterynarykh-preparativ-dfa114bf-d106-4e69-ad33-b8d51fc57aed>.

81. Ліцензія на провадження господарської діяльності з виробництва ветеринарних препаратів. Портал «Дія». URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/vydacha-litsenzii-na-provazhennia-hospodarskoi-diialnosti-z-vyrobnytstva-veterynarykh-preparativ-dfa114bf-d106-4e69-ad33-b8d51fc57aed>.

82. Мазюк О.П., Заїка О.В. Публічне управління продовольчою безпекою в Україні під час війни. Вісник ХНТУ. 2022. № 4 (33). С.165-171.

83. Макеєва О. М. Принципи правової комунікації: теоретико-правові аспекти. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2018. № 1. С. 48-53.

84. Мельник Р.С. Громадянське суспільство, держава та адміністративне право. Право України. 2013. № 8. С. 227-233.

85. Мельник Р.С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю: автореф дис.... к.ю.н. Харків. 2002. 255 с.

86. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

87. Меморандум про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії від 18.10.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_776#Text.

88. Міжнародні організації. Офіційний веб сайт Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/mizhnarodne-spivrobotnictv/mizhnarodni-organizaciyi>.

89. Московець В.І. «Поняття «громадськість» у законодавстві та адміністративно-правовій теорії. Форум права. 2011. С.630-634. URL:<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/65a3d44f-8995-4ad5-981e-8040c17e7b2e/content..>

90. Навчально-методичні матеріали. Розділ VIII Правове регулювання. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

91. Негода Ю. В. Ринок органічної продукції в Україні. Економіка та суспільство. 2023. №54. С.112-118.

92. Ніконенко О.А. Теоретичні засади формування продовольчої безпеки країни. Економіка та держава. 2022. № 5. С.115-119.

93. Обрано новий склад Громадської ради при Держпродспоживслужбі. URL: <https://dpss.gov.ua/news/obrano-novij-sklad-gromadskoyi-radi-pri-derzhprodspozhivsluzhbi>.

94. Овчарук С. С. Адміністративні процедури в умовах формування правової держави. Проблеми теорії та практика реалізації. НУБіП України.2014. №2. С.112-116.

95. Офіційний веб сайт Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/mizhnarodne-spivrobotnictv/traces>.

96. Офіційний веб-сайт Держпродспоживслужби. URL: <https://dpss.gov.ua/>.

97. Офіційний сайт головного управління Держпродспоживслужби. URL: <https://dpssc.gov.ua/posluhy/zrazky-zaiav.html>.

98. Павлов О. Агропродовольча сфера України як об'єкт національної безпеки. Продовольча та економічна безпека України. 2013. С. 82-88.

99. Пирожкова Ю.В. Теорія функцій адміністративного права : дис. ... докт. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 265 с.
100. Питання Державної служби з питань безпеності харчових продуктів та захисту споживачів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.04.2016 № 260-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/260-2016-%D1%80#Text>.
101. Питання Міністерства економіки: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>.
102. Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні: Указ Президента України від 07.02.2022 №41/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/412022-41305>.
103. Підзаконні нормативно-правові акти: довідкова інформація від 18.05.2007 <https://ips.ligazakon.net/document/TS001441>.
104. Погорєлова О.В. Визначальні детермінанти сучасних тенденцій формування продовольчого потенціалу. Агросвіт. 2022. № 7-8. С. 36-46.
105. Політика захисту прав людини. URL: https://corporate.mcdonalds.com/content/dam/sites/corp/nfl/pdf/Human_Rights_Policy_Final_Ukrainian_2020.pdf.
106. Порядок одержання посвідчення про право роботи з пестицидами: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-2023-%D0%BF#n51>.
107. Постанова Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області у справі № 344/21016/24 від 30.01.2025. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124796491>.
108. Постанова Охтирського міськрайонного суду Сумської області у справі № 583/587/25 від 12.02.2025 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125085222>.

109. Постанова Слов'янського міськрайонного суду Донецької області по справі № 243/7902/24 від 28.10.2024. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122613457>.

110. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду по справі № 320/46530/23 від 22.01.2025. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124645914>.

111. Пристая М.М. Особливості публічного адміністрування у сфері охорони здоров'я. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Том 1. № 80. С.557-562. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.85>.

112. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

113. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20150206#n81>.

114. Про безпечність та гігієну кормів: Закон України від 21.12.2017 № 2264-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19#Text>.

115. Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів в органах юстиції та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів: наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2005 № 34/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05/ed20190408#n55>.

116. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 № 2498-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12/ed20241115>.

117. Про виноград, вино та продукти виноградарства: Закон України від 22.08.2024 № 3928. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3928-20#n3>.

118. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.

119. Про внесення змін до нормативно-правових актів Міністерства юстиції України з питань державної реєстрації нормативно-правових актів: наказ Міністерства юстиції України; від 02.08.2007 № 592/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0870-07#Text>.

120. Про встановлення вартості харчування дітей та розміру батьківської плати в закладах освіти Роздільнянської міської ради: Рішення Роздільнянської міської ради Одеської області від 16.08.2024 № 4112-VIII. URL: <https://rozdilnianskayahromada.gov.ua/documents/163451-pro-vstanovlennia-vartosti-xarcuvannia-ditei-ta-rozmiru-batkivskoyi-plati-v-zakladax-osviti-rozdilnianskoyi-miskoyi-radi>.

121. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18.05.2017 № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>.

122. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 № 1877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.

123. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

124. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/para%20n173#n173>.

125. Про затвердження Антикорупційної програми Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на 2024-2026 роки: Наказ Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів від 20.03.2024 № 167. URL: <https://dpss.gov.ua/diyalnist/stop-korupciya/antykoriuptsiina-prohrama>.

126. Про затвердження Ветеринарно-санітарних правил для суб'єктів господарювання (підприємств, цехів) з переробки птиці та виробництва яйцепродуктів, Правил ветеринарно-санітарної експертизи яєць свійської птиці: Наказ Головного державного інспектора Ветеринарної медицини України № 70 від 07.09.2001. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/225948___226013.

127. Про затвердження Вимог до меду: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.06.2019 № 330. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-19/#Text>.

128. Про затвердження Вимог до продуктів з какао та шоколаду: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 13.04.2016 № 157. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0688-16#Text>.

129. Про затвердження Вимог до фруктових джемів, желе, мармеладів та підсолодженого каштанового пюре: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 14.02.2024 р. № 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0304-24#Text>

130. Про затвердження Гігієнічних вимог до дієтичних добавок: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.12.2013 № 1114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2231-13#Text>.

131. Про затвердження Гігієнічних нормативів і регламентів безпечного застосування пестицидів і агрохімікатів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2016 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0207-16#Text>.

132. Про затвердження Державних гігієнічних нормативів «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів Cs137 та Sr90 у продуктах харчування та питній воді»: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03.05.2006 № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0845-06#Text>.

133. Про затвердження Державних санітарних правил та норм ДСанПіН 8.8.1.2.3.4-000-2001 Допустимі дози, концентрації, кількості та рівні вмісту пестицидів у сільськогосподарській сировині, харчових продуктах, повітрі робочої зони, атмосферному повітрі, воді водоймищ, ґрунті: Постанова Головного державного санітарного лікаря України, Державною санітарно-епідеміологічною службою, Міністерство охорони здоров'я України від 20.09.2001 № 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0137588-01#Text>.

134. Про затвердження Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року: Постанова Кабінетом Міністрів України від 30.05.2007 № 785. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/785-2007-%D0%BF#Text>.

135. Про затвердження критеріїв та Методики проведення оцінювання ефективності діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2020 № 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458-2020-%D0%BF/ed20200520#n14>.

136. Про затвердження Методики розрахунку базового індексу споживчих цін: Наказ Державного комітету статистики України від 27.07.2007 №265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0265202-07#Text>.

137. Про затвердження Методів відбору зразків для визначення максимально допустимих рівнів певних забруднюючих речовин у харчових продуктах для цілей державного контролю: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.06.2018 № 288. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0207-19#Text>

138. Про затвердження Методів відбору зразків та лабораторних досліджень (випробувань) для визначення рівнів мікроелементів і забруднюючих речовин у харчових продуктах для цілей державного контролю: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21.09.2024 р. № 3648. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1498-24#Text>

139. Про затвердження Мікробіологічних критеріїв для встановлення показників безпеки харчових продуктів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.07.2012 № 548. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1321-12#Text>.

140. Про затвердження національних стандартів, внесення змін до національних стандартів, скасування нормативних документів та внесення змін до наказів Держспоживстандарту від 18.05.2007 р. № 104 та від 05.07.2007 р. № 144: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 26.03.2008 № 101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0101609-08#Text>.

141. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF/ed20230606#Text>.

142. Про затвердження Параметрів безпеки м'яса птиці: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 06.08.2013 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1364-13#Text>.

143. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 573-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2022-%D1%80#n14>.

144. Про затвердження Положення про Громадську раду при Державній службі з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: наказ Держпродспоживслужби від 29.11.2016 № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0452876-16#Text>.

145. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 №667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.

146. Про затвердження Положення про Держпродспоживслужбу: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.

147. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр для ведення автоматизованого обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів: Наказ Мінагрополітики від 22.01.2013 № 29 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0243-13#Text>.

148. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2021-%D0%BF#Text>.

149. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>.

150. Про затвердження Положення про основні вимоги до виробництва ветеринарних препаратів та Правил належної виробничої практики ветеринарних препаратів: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 10.11.2017 № 606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-18#Text>.

151. Про затвердження Положення про порядок розроблення, затвердження, перегляду, скасування та реєстрації нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки: наказ МНС України від 23.09.2003 № 355. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0874-03#Text>.

152. Про затвердження Положення про систему управління безпекою польотів на авіаційному транспорті: Наказ Мінтранс України від 19.08.2003 № 650 (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0754-03/ed20060127/find?text=%CA%EE%ED%F2%F0%EE%EB%FC#Text>.

153. Про затвердження Положення про систему управління безпекою руху поїздів у Державній адміністрації залізничного транспорту України: Наказ Мінтрансв'язку України від 14.09.2004 № 818 (втрата чинності). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1232-](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1232-04/ed20110704/find?text=%CA%EE%ED%F2%F0%EE%EB%FC#Text)

[04/ed20110704/find?text=%CA%EE%ED%F2%F0%EE%EB%FC#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1232-04/ed20110704/find?text=%CA%EE%ED%F2%F0%EE%EB%FC#Text).

154. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2020-%D0%BF#Text>.

155. Про затвердження порядку видачі, відмови у видачі, анулювання, тимчасового припинення дії, переоформлення та поновлення дії експлуатаційного дозволу, форми експлуатаційного дозволу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2024 № 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2024-%D0%BF#Text>.

156. Про затвердження Порядку надання статусу офіційного ветеринарного лікаря, уповноваженого ветеринара, працівника бійні, уповноваженого на виконання обов'язків помічника державного ветеринарного інспектора, та здійснення їх діяльності: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.03.2018 № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0368-18#Text>.

157. Про затвердження Порядку проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1398-2022-%D0%BF/ed20221216#n16>.

158. Про затвердження Порядку роботи, пов'язаної з реєстрацією та зняттям з обліку тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, сільськогосподарської техніки, інших механізмів: Наказ Мінагрополітики від 22.11.2011 № 644. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1491-11#Text>.

159. Про затвердження Порядку складання, приймання іспитів для отримання права на керування тракторами, в тому числі саморобними, самохідними сільськогосподарськими, меліоративними і дорожньо-будівельними машинами та Вимог до екзаменаційних білетів: Наказ Мінагрополітики від 06.04.2010 № 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0510-10#Text>.

160. Про затвердження Правил торгівлі на ринках: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України від 26.02.2002 № 57/188/84/105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-02#Text>.

161. Про затвердження Санітарних правил і норм по застосуванню харчових добавок: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.07.1996 № 222 (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0715-96#Text>.

162. Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text>.

163. Про затвердження Технічного регламенту щодо пакувальних комплектів для зберігання та захоронення радіоактивних відходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2018 № 884. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2018-%D0%BF#Text>.

164. Про затвердження технологічної картки адміністративної послуги: Наказ Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів від 08.12.2022 № 528. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0528876-22#Text>.

165. Про затвердження типових інформаційних карток адміністративних послуг у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу: наказ Держпродспоживслужби від 28.08.2023 № 630. URL: <https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/630-vid-28082023-pro-zatverdzhennya-tipovikh-informatsiynikh-kartok-administrativnikh-polsug-u-sferi-naglyadu-kontrolyu-tu-sistemi-inzhenerno-tekhnichnogo-zabezpechennya-agropromislovogo-kompleksu.pdf>.

166. Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері ветеринарної медицини: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 07.03.2018 № 130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0366-18#Text>.

167. Про затвердження уніфікованої форми акта, який складається за результатами перевірок суб'єктів господарювання у частині дотримання ветеринарно-санітарних вимог для потужностей (об'єктів) з виробництва продуктів бджільництва: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20.08.2013 № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-13/ed20130820#Text>.

168. Про затвердження форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного контролю (інспектування) стосовно дотримання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, а також інших форм розпорядчих документів: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 08.08.2023 № 1503. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1597-23#Text>.

169. Про затвердження форм документів, які використовуються державними інспекціями сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі при здійсненні державного нагляду (контролю) в частині експлуатації та технічного стану машин: Наказ Мінагрополітики від 16.07.2009 № 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0811-09#Text>.

170. Про затвердження форм звітності лабораторій: Наказ Держпродспоживслужби від 16.07.2024 № 478. URL: <https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/uploaded-files/getDocument.pdf>.

171. Про затвердження форм міжнародних сертифікатів: Наказ Міністерства розвитку, економіки, торгівлі та сільського господарства України від 14.07.2020 № 1329. URL: <https://dpss.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-form-mizhnarodnih-sertifikativ>.

172. Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю (інспектування) стосовно додержання операторами ринку вимог законодавства про харчові продукти та корми, здоров'я та благополуччя тварин: Наказ Мінагрополітики від 08.08.2019 № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1597-23/ed20230808>.

173. Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення заходу державного контролю у формі аудиту постійно діючих процедур, заснованих на принципах HACCP: Наказ Мінагрополітики від 08.08.2019 № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0980-19#Text>.

174. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 № 330-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>.

175. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

176. Про заходи щодо упорядкування адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2009 № 737 (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/737-2009-%D0%BF/ed20130508/find?text=%C0%E4%EC%B3%ED%B3%F1%F2%F0%E0%F2%E8%E2%ED%E8%E9+%E0%EA%F2#Text>.

177. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

178. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 04.07.2002 № 37-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15#Text>.

179. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 № 2639-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>.

180. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

181. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18/ed20241115#Text>.

182. Про карантин рослин: Закон України від 30.06.1993 № 3348-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12/ed20190202#Text>.

183. Про матеріали і предмети, призначені для контакту з харчовими продуктами: Закон України від 03.11.2022 № 2718-IX (набирає чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2718-20#Text>.

184. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

185. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14/ed20241030#Text>.

186. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24.06.2004 № 1870-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text>.

187. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26.12.2002 № 411-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>.

188. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>.

189. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16/ed20241115>.

190. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

191. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.

192. Про особливості здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності щодо фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 23.02.2012 № 4448-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4448-17#Text>.

193. Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності: Закон України від 19.05.2011 № 3392-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3392-17/ed20241115#Text>.

194. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.

195. Про прийняття статусу продовольчої та сільськогосподарської Організація Об'єднаних Націй: Закон України від 25.11.2003 р. № 1334-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-15#Text>.

196. Про продовольчу безпеку України: проект Закону України від 28.04.2011 № 8370-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF6GI01A?an=3>.

197. Про публічні консультації: Закон України від 20.06.2024 № 3841-IX (набирає чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text>.

198. Про реалізацію пілотного проекту щодо тимчасового обмеження застосування постанови Кабінету міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 та постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 1222: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2022 № 656 (втрата чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-2016-%D0%BF#Text>.

199. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 № 486-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>.

200. Про Службу: офіційний веб сайт Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/sluzhba/prosluzhbu>.

201. Про стан забезпечення продовольчої безпеки: Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 09.10.2023, введене в дію Указом Президента України від 09.10.2023 № 681/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0038525-23#Text>.

202. Про схвалення Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом “єдине здоров'я” на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 № 1416-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-2019-%D1%80/ed20191127#Text>.

203. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 р. № 684-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80#Text>.

204. Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 01.12.2005 № 3164-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3164-15/ed20121202/find?text>.

205. Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1092. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2015-%D0%BF#Text>.

206. Пчелянська Г.О. Формування інфраструктури продовольчої безпеки. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С.69-80.

207. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1139 від 4 липня 2018 року про спільні правила у галузі цивільної авіації та про створення Агентства з безпеки польотів Європейського Союзу, та про внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2111/2005, (ЄС) № 1008/2008, (ЄС) № 996/2010, (ЄС) № 376/2014 та директив Європейського Парламенту і Ради 2014/30/ЄС та 2014/53/ЄС, а також про скасування регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 552/2004 та (ЄС) № 216/2008 та Регламенту Ради (ЄЕС) № 3922/91: Міжнародний документ від 04.07.2018 № 2018/1139. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_027-18/ed20180704#n196.

208. Рішення Конституційного Суду України від 09.07.1998 № 12-рп/1998 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну "законодавство". URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/st_9.pdf

209. Русан В.М. Сучасний стан і загрози продовольчій безпеці в Україні. Відділ безпеки реального сектору економіки. № 50, Серія «Економіка». 2015. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-06/prodovolcha_bezpeka.pdf.
210. Рябченко О.П. Держава й економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин: монографія. Харків. 199. 299 с.
211. Сенишин О. С. Формування стратегічних напрямів розвитку органічного землеробства в Україні з вико-
212. Сичевський М. П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. Економіка АПК. 2019. № 1. С. 6-17.
213. Скидан О.В. Продовольча сфера України в умовах глобалізаційних викликів. Економіка України. 2009. № 11. С. 53–64.
214. Співробітництво у сфері сільського господарства. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/spivrobitnictvo-u-sferi-silskogo-gospodarstva>.
215. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. Агросвіт. 2018. № 13. С. 42–48.
216. Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН: міжнародний документ від 16.10.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c17#Text.
217. Структура: офіційний веб-сайт Держпродспоживслужби. URL: <https://dpss.gov.ua/sluzhba/struktura>.
218. Територіальні органи: офіційний веб-сайт Держпродспоживслужби. URL: <https://dpss.gov.ua/sluzhba/teritorialniorgani>.
219. Тимошук В.П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії : монографія. Київ : Конус-Ю. 2010. 296 с

220. Титарчук І. М. Ефективність державної підтримки аграрного сектора економіки України. Ефективна економіка. 2009. №1. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec857fd1-697b-4293-9bac-6a309383a186/content>.

221. Ткаля О.В. Класифікація заходів адміністративно-правового примусу новітні кримінально-правові дослідження. 2015. С.264-267. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d51b6161-cce5-4c5d-b8df-24a3e447b899/content>.

222. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0>.

223. Тригуб А. Адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки України: дис... к.ю.н.. Київ. 2012. 206 с

224. Уведення в дію рішення колегії Держпродспоживслужби: Наказ Держпродспоживслужби від 28.11.2023 № 844 від 10.11.2023. URL: <https://dpss.gov.ua/diyalnist/normativnopravovabaza/nakazi>.

225. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Глава 17 "Сільське господарство та розвиток сільських територій" Розділу V "Економічне та галузеве співробітництво". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print.

226. Урядовий комітет схвалив запровадження пілотного проекту у сфері держрегулювання цін на продукти харчування. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249322607>.

227. Фелик О.В. Сутність інструментів публічного адміністрування в Україні. Право і суспільство. 2024. № 4. С. 44-50. URL <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.7>.

228. Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство в Україні: становлення та систематизація: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 417 с.

229. Юзефович М.К. Роль міжнародного співробітництва у вирішенні проблем продовольчої безпеки. 2015. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bccaac83-b7fa-4a3d-a624-65ec0fcd97ed/content>.

230. Яковлєв І.П. Публічне адміністрування у сфері державної митної справи: термінологічний пошук. Європейські перспективи. 2015. № 6. С. 119-125.

231. Яковлєв І.П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі: дис. ... к. ю. н. Одеса. 2016. 224 с.

232. Яровська В.В. Людиноцентристська концепція адміністративно-правової доктрини права як ідеологічна передумова перегляду змісту методів адміністративного права. Visegrad Journal on Human Rights. 2016. № 6/3. С. 160-168.

ДОДАТОК

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Зубко В.О. Інституційно-організаційний компонент публічного адміністрування в продовольчій сфері. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 5(65). Р. 115–121. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.5.17>.
2. Зубко В.О. Продовольча сфера як об'єкт адміністративно-правового впливу. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 678–682. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.97>.
3. Зубко В.О. Характеристика заявних адміністративних процедур у продовольчій сфері. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 416–420. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.55>.
4. Зубко В.О. Щодо питання удосконалення публічного адміністрування в продовольчій сфері. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1(83). С. 187–191. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.30>.
5. Зубко В.О. Характеристика втручальних адміністративних процедур в продовольчій сфері. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 787–789. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/191>.
6. Зубко В.О. Поняття «продовольча безпека» та її ключові складові в умовах воєнного стану. *Proceedings of the international scientific conference “Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system”*, Riga, the Republic of Latvia, February 7–8, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 305–308. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-73>.

7. Зубко В.О. Правове регулювання продовольчої безпеки в Україні. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. P. 291–298. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-69>.

8. Зубко В.О. Принципи продовольчої безпеки в Україні. *Актуальні питання розвитку юридичної науки в період воєнного стану* : міжнародна науково-практична конференція, Науково-дослідний інститут публічного права, 17 травня 2024 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 323–326. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-94>.